

JÄLKIHUOLLON ASIAKKAAN KOKEMUKSET
SOSIAALITYÖN KONTEKSTISSA

Orvokki Kuronen 0302122
Pro Gradu – tutkielma
Sosiaalityö
Kevät 2013

Lapinyliopisto
SSOS 1326
okuronen@ulapland.fi

Lapinyliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Jälkihuollon asiakkaan kokemukset sosiaalityön kontekstissa.

Tekijä: Orvokki Kuronen

Koulutusohjelma/ oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro Gradu – työ

Sivumäärä: 74, liitteiden lukumäärä 5

Vuosi: kevät 2013

Tiivistelmä

Pro Graduni taustalla on työskentelyjakso nuorisokodilla entisessä Lapin läänissä. Tutkimuksen tarkoitus on saada jälkihuollossa olevien nuorten ääni kuuluviin. Huostaanottojen määrä nuorten kohdalla on lisääntynyt 2000-luvulla. Tutkimuskysymykseni on: Millaisena jälkihuollon asiakas kokee jälkihuollon palvelun? Tavoitteenani on jälkihuollon määrittäminen, sekä tuottaa tietoa jälkihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeudesta asiakkaan näkökulmasta. Selvitän, millaisia ovat nuorten kokemukset jälkihuollon palvelusta. Tutkimustehtäväni on julkituoda asiakkaiden mielipiteitä jälkihuollon palvelusta. Tutkimuksellisenä otteena käytän fenomenologista lähestymistapaa ja holistista ihmiskäsitystä. Tutkimuksen aineisto on kahdeksan nuoren litteroidut haastattelut, ja apuna käytin teemoittelua. Analyysinä käytin empiirisen aineiston sisällönanalyysiä, jonka avulla löysin ne aihealueet, joihin nuorten puhe keskittyi.

Mitä on jälkihuolto? Sosiaali- ja terveystyöpalvelut ovat Suomessa kunnan järjestämää palvelua. Laki velvoittaa kuntia järjestämään jälkihuoltoa huostaanotetuille nuorille. Jälkihuollon toteutus tapahtuu sosiaalihuollon puitteissa. Jälkihuollon tarkoituksena on pyrkiä helpottamaan lapsen tai nuoren kotiuttamista, sekä auttaa nuorta hänen itsenäistymisessään avohuollon tukitoimin tai antaa taloudellista tukea jälkihuoltotarpeen mukaan. Tärkeimpiä tehtäviä jälkihuollossa ja lastensuojelussa yleensä on lastensuojelun edunvalvonta. Jälkihuolto nuorten puheista nousi esille viisi aihepiiriä, jotka toistuvat nuorten kokemuksissa. Nämä aihepiirit ovat asiakassuhde, palvelun saatavuus, yhteydenpidon riittävyys, paikka ja jälkihuollon asiakkaan asema ja oikeus. Haastatteluissa nuoret hahmottivat palvelun eri tavoin. Jokainen nuori tuli eri elämäntilanteista. Jälkihuollon kokemukset olivat moninaisia. Luottamus jälkihuoltoon tekevään työntekijään koettiin keskeiseksi asiaksi. Tutkimukseni johtopäätöksenä voidaan todeta jälkihuolto nuorten kaipaavan aikuista rinnalla kulkijaa. Aikuista, joka ohjaa, neuvoo sekä kannustaa, elämän suurissa ja pienissä valinnoissa. Hän kuuntelee, antaa heille aikaa, on aidosti kiinnostunut heidän asioista, ja näkemyksistä, eri elämäntilanteissa. Nuoret kokivat jälkihuollon informaation kulun olevan aluksi runsasta, matkan varrella se jää arjen asioiden jalkoihin. Jälkihuolto nuoret kaipasivat sosiaalitoimistoon kodikkuutta. Tulevaisuudessa olisi selvennettävä jälkihuolto nuorille palveluiden merkitys ja tavoitteet. Tämä asettaa haasteita jälkihuoltoon tekeville työntekijöille. Pohdittavaa olisi myös sitä, miten nuoren saa motivoitumaan noudattamaan sovittuja asioita.

Avainsanat: Jälkihuolto, nuoret, palvelukokemus, itsemääräämisoikeus.

Suostun tutkielmani luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi.

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Jälkihuolto lastensuojelutyössä.....	3
2.1 Jälkihuollon merkitys sosiaalityön kontekstissa.....	3
2.2 Itsemääräämisoikeus.....	16
2.3 Jälkihuollon asiakkaan asema ja oikeus.....	19
3 Tutkimuksen toteutus.....	24
3.1 Tutkimuksen tavoitteet.....	24
3.3 Tutkimusaineisto.....	33
3.4 Tutkimuksen analyysimenetelmä.....	39
4.1 Nuoret kertojina.....	44
4.2 Nuorten kokemuksia jälkihuollosta.....	56
4.3 Jälkihuollon paikka, kohtaamisia ja tuentarve.....	59
4.4 Esille nousseita kehittämistarpeita jälkihuollon toteuttamisessa.....	63
5 Pohdintaa.....	65
Lähteet.....	70
LIITTEET 1.....	75
LIITE 2.....	78

1 Johdanto

Lastensuojelutyö perustuu lastensuojelulakiin, Suomessa laki lasten asemasta ja oikeuksista on vielä suhteellisen nuori. Kyseistä lakia on uudistettu vuonna 2008. Jälkihuolto näyttäytyy erilaisina merkityksinä nuorille, tämän vanhemmille, huoltajille ja sosiaalityöntekijöille. Sosiaali- ja terveystyöpalvelut ovat kunnan järjestämää palvelua ja laki velvoittaa kuntia järjestämään jälkihuoltoa huostaanotetuille nuorille. Tarkastelin eli analysoin jälkihuoltoa sosiaalityön kontekstissa. Jälkihuollon toteutus tapahtuu sosiaalihuollon puitteissa. Jälkihuollon tarkoituksena on pyrkiä helpottamaan lapsen tai nuoren kotiuttamista, sekä auttaa nuorta hänen itsenäistymisessään. Tärkeimpiä tehtäviä jälkihuollossa ja lastensuojelussa yleensä on lastensuojelun edunvalvonta. Huomioitavaa on, että huostaanotto on aina viimesijainen toimenpide ja sitä ennen on tarjottava asiakkaalle ja hänen perheelleen tarpeelliset avohuollon palvelut ja tuki. Avohuollon tuki tarkoittaa muun muassa taloudellista tukea, sosiaali- ja perheohjausta. Kysymykseen voi tulla myös sijoitus avohuollon tukitoimena. Asiakkaita on ohjattava peruspalveluiden piiriin, kuten perheneuvola ja terveydenhuollon tarjoamat palvelut.

Tutkimuksessani painottuu jälkihuollon merkitys nuorelle. Minkä takia haastattelin kahdeksan jälkihuollonpalvelun piirissä olevaa nuorta henkilöä. Tutkimukseni teoreettinen perusta pohjautuu siihen, mitä on jälkihuolto lastensuojelutyössä ja jälkihuollon merkitys sosiaalityön kontekstissa. Jälkihuollon asiakkaan asema ja oikeus on monella tapaa sama kuin kenellä tahansa Suomessa asuvalla henkilöllä. Palvelu on sosiaalihuollon järjestämää ja vapaaehtoista palvelua, jonka käyttämisestä nuori päättää itse täyttäessään 18 vuotta. Jälkihuoltoon liittyviä tutkimuksia ei ole vielä paljon tehty, löysin lähinnä Pro Gradu-tutkimuksia. Tapani ymmärtää jälkihuollossa olevan nuoren asiakkaan palvelukokemuksia sosiaalityön kontekstissa sijoittuu siten, että tutkimusprosessiani ohjaavat fenomenologinen lähestymistapa ja holistinen ihmiskäsitys. Tutkimuksen käytännön toteutuksen, aineiston lähestymistavan ja metodologisen perustan sekä tutkimuksen analyysimenetelmän esittelen tutkimuksen toteutusosiossa. Pro gradu tutkimukseni *aiheena* on jälkihuollon asiakkaiden *palvelu kokemukset* lastensuojelussa eli asiakas sosiaalityön kontekstissa. Minua kiinnostaa erityisesti lastensuojelun sosiaalityö. Tutkimuskysymys on: ”*Millaisena jälkihuollon asiakas kokee jälkihuollon palvelun?*”. Tavoitteenani on jälkihuollon määrittäminen,

sekä tuottaa tietoa jälkihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeudesta asiakkaan näkökulmasta. Selvitän, millaisia ovat nuorten kokemukset jälkihuollon palvelusta. Tutkin jälkihuollon palveluiden alaisuudessa olevia asiakkaita, joilla on asiakkuus voimassa. Tämä tarkoittaa 18–20 vuotta täyttäneitä henkilöä. Tutkimukseni on haastattelututkimus. Haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina. Käsittelen jälkihuoltoa osana sosiaalityötä. Tutkimuksen tulokset julkaisen viimeisessä kappaleessa.

Tutkimustehtävä: Tehtäväni on julkituoda jälkihuollon asiakkaiden mielipiteitä jälkihuollon palvelun saatavuudesta ja laadusta. Selvitän, millaisia elementtejä teoreettisissa keskusteluissa liitetään jälkihuoltoon sekä käsitteeseen näkökulmia jälkihuollosta. Esittelen nuorten kokemuksia jälkihuollosta. Olen sekoittanut haastateltavieni litteroidut haastattelutulokset ja numeroinut ne uudestaan käyttäen seuraavaa merkintätapaa (H 2). Estän tällä henkilöiden tunnistamisen. Jälkihuollon paikka, kohtaamisia ja jälkihuoltonuorten tuentarvetta tuon julki sekä esille nousseita kehittämistarpeita jälkihuollon toteuttamisessa. Analyysinä käytin aineiston sisällönanalyysiä, jonka avulla löysin ne aihealueet, joihin nuorten puhe keskittyi. Haluan haastateltavien äänen tulevan esille heidän käyttämien käsitteiden pohjalta. Analyysin aukikirjoittaminen rakentuu teemojen mukaan. Aloitan pääluvusta, jossa tarkastelen jälkihuoltonuorten kokemuksia jälkihuollon palvelusta. Analyysin päättää luku, jossa tarkastelen nuorten vastauksia niiden merkityksien kautta.

Suoritin Kemin sosiaalitoimistossa lastensuojelussa pitkän käytännönopetuksenjakson keväällä 2012. Jälkihuolto aiheena on mielenkiintoinen ja herättää paljon ajatuksia ja kysymyksiä, erityisesti itsemääräämiseen liittyen. Itsemäärääminen on arkinen sana, jota käytetään monessa yhteydessä. Olen kiinnostunut tarkastelemaan sen sisältöä ja merkityksiä sosiaalityön arjessa. Tässä tutkimuksessani käytän jälkihuollosta olevista nuorista asiakkaista sanaa jälkihuoltonuori.

2 Jälkihuolto lastensuojelutyössä

2.1 Jälkihuollon merkitys sosiaalityön kontekstissa

Lastensuojelutyö on monivivahteista ja aina yksilötasolta lähtevää selvitystyötä. Näitä samoja termejä voisi käyttää myös jälkihuollosta ja työskentelystä jälkihuoltonuorten parissa. Jälkihuollolla voi olla suuri merkitys nuoren itsenäisenelämän aloittaisen vaiheessa. Jälkihuoltoa aloittaessa on otettava nuori ja hänen elämän kokonaistilanne huomioon lähiverkostoineen ja sukulaissuhteineen. Anna Tervonen (2011) on tutkinut nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkaina huostaanottoprosessin vaiheissa. Hän toteutti käytännöntutkimuksen Espoon keskuksen lastensuojelussa. Tässä käytännöntutkimuksessa taustalla on havainto nuorten huostaanottojen lisääntymisestä. Tutkimuksessa ei ole tarkoitus antaa vastauksia siihen, mistä huostaanottojen määrän kasvu johtuu ja miten huostaanotoilta voitaisiin välttyä. Tutkimuksen tarkoitus on ollut antaa nuorten itsensä kertoa omien kokemusten pohjalta, mitä kokemuksia heillä on huostaanottoprosessiin liittyen.

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) mukaan nuorella on oikeus sosiaalihuollon järjestämään jälkihuoltoon sijaishuollon tai avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, mikäli sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. Jälkihuollon tavoite on tukea nuorta, joka on ollut sijaishuollossa. Jälkihuollon tulee olla suunnitelmallista työtä, nuorta tulee kuulla ja näin nuoren on helpompi sitoutua tapaamisiin jälkihuollossa. (Taskinen 2010, 150–151.)

Kuten Paasivirta (2012, 244–245) toteaa, huoli perheestä voi nousta monen seikan perusteella, silti sosiaalityöntekijä ei ryhdy toimiin ennen kuin hänellä on riittävästi tietoa ja luottamusta tiedon oikeellisuuteen. Tavoite lastensuojelussa onkin saada kokonaisnäkemys nuoren elämästä ja arjesta toiveineen ja tarpeineen sekä huomioiden vaikeudet ja vahvuudet, myös vanhempien kyky vastata nuorensa yksilöllisiin tarpeisiin. (Muukkonen ym. 2004, 11.) Aluksi selvitetään nuoren tarvetta lastensuojeluun ja jälkihuoltoon. Suomessa laki velvoittaa kuntia järjestämään jälkihuoltoa huostaan

otetuille nuorille. Jälkihuollon toteutus tapahtuu sosiaalihuollon puitteissa. Jälkihuollon työntekijä on osa lastensuojelutiimiä. Kaupungissa, jossa toteutin haastattelut, oli kyseisellä hetkellä 34 kirjoilla olevaa jälkihuollon asiakasta. Paasivirta (mt., 245) tuo esille sen vaiheen, jolloin lapsen asia määräytyy lastensuojelun asiakkuudeksi ja sosiaalityöntekijä aloittaa työskentelyn perheen kanssa. Tähän asiakkuuden aloituksen hämäryyteen on pyritty puuttumaan uudella lastensuojelulaille sekä on kehitetty alkuvaiheen tilanearviointimalleja. Muukkosen ym. (mt., 6) mukaan, lastensuojelun sosiaalityössä kohtaamisen tasolla tavoitteena on keskittyä asiakkaan kuulemiseen ja kohtaamiseen. Työntekijän on hyvä miettiä, miksi haluaa tavata nuorta sekä vanhempia. On tärkeää huomioida asiakkaan tilanne.

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle useilla erilaisilla päätöksillä, joiden perusteet, tarkoitus sekä oikeudelliset vaikutukset voivat olla erilaisia. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle muun muassa avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä sekä myös jälkihuoltona, lisäksi lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös yksityisesti (Saastamoisen 2008, 24). Lapsen sijaishuollon muotoja ovat, perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto sekä muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto. Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että lapsi saa hänen tarpeitaan vastaavan sijaishuoltopaikan ja tämä sijaishuoltopaikka on sellainen, jossa lapsen tarpeenmukainen hoito ja huolenpito voidaan järjestää. Keskeisenä periaatteena sijaishuoltomuodon valinnassa ovat lapsen etu ja lapsen yksilölliset tarpeet. Huomioitava on myös lapsen kehityksen kannalta paras vaihtoehto (Saastamoinen mt., 27).

Sosiaalihuollon on järjestettävä lastensuojelulain mukaan sijaishuollon (huostaanoton) päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle jälkihuoltoa. Jälkihuolto on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen, mikäli sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin eli ilman vanhempaa tai huoltajaa. Oikeus jälkihuoltoon ei ole rajoittamaton, kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Jälkihuolto on sosiaalihuollosta saatava vapaaehtoinen tukitoimi, joka on tarkoitettu

huostaanotetuille lapsille tullessaan täysi-ikäiseksi. Kunnan velvollisuus, päättyy nuoren täyttäessä 21 vuotta (Saastamoinen mt., 60). Tuoreita tutkimuksia jälkihuollosta ei löytynyt Pohjois-Suomesta. Pirjo Jokinen (2011) on tehnyt tutkimuksen Helsingin yliopistossa, jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksista ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Tutkielmassa selvitetään lastensuojelun avohuollon jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta.

Jälkihuollon tarkoituksena on pyrkiä helpottamaan lapsen tai nuoren kotiuttamista, sekä auttaa nuorta hänen itsenäistymisessään. Tärkeimpiä tehtäviä jälkihuollossa ja lastensuojelussa yleensä on lastensuojelun edunvalvonta. Kunnan on tuettava ja järjestettävä jälkihuollossa olevalle lapselle tai nuorelle, avohuollon tukitoimia tai antaa taloudellista tukea jälkihuoltotarpeen mukaan. Nuorelle laaditaan jälkihuoltosuunnitelma, jossa kartoitetaan jälkihuollon avun ja tuen tarve, sekä käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet. Yksi jälkihuollon muoto on lapsen sijoittaminen jälkihuoltona, eli tämä lapsen kodin ulkopuolinen sijoitus tulee erottaa lapsen sijaishuollosta. Lastensuojelulain 11 luvun mukaisia rajoitustoimenpiteitä ei voida soveltaa, kun kyseessä on jälkihuoltona sijoitettu lapsi, eikä jälkihuoltona sijoitetun lapsen ja lapsen läheisten yhteydenpitoa voida rajoittaa. (Saastamoinen 2008, 60–61.)

Sijoituksen päätyttyä useimmat nuoret tarvitsevat tueksi luotettavaa aikuista, joka neuvoo, opastaa ja jolta on mahdollista pyytää apua. Nuori tarvitsee etenkin vahvistusta sille tunteelle, että hänestä ja hänen verkostonsa hyvinvoinnista ollaan edelleenkin kiinnostuneita. Nuorella voi olla laitostumisen purkamista elämässään ja hän tarvitsee lisää aikaa elämisen opetteluun muuttuneessa elinympäristössä. Tukemalla ja vahvistamalla toivoa ja tulevaisuuden näkymiä tuetaan samalla nuoren ja hänen lähiverkostonsa omia toimintamahdollisuuksia. (Taskinen 2007, 88–89.)

Tarja Heino (1999, 9) luo yleiskatsauksen lasten elinolojen ja palvelujen kehitykseen 1990-luvulla, sekä esittää lastensuojelussa tapahtuneita muutoksia. Usea suomalainen koki yhteiskunnallisen muutoksen ja taloudellisen laman päivittäisinä selviytymishankaluuksina. Kuilu hyvä- ja huono-osaisten välillä on syventynyt, että laajentunut. Lapsiperheiden kokemukset ovat jakaantuneet seuraavasti. Osaa lama ei ole

koskettanut, kun toisilla sekä aineellinen, että henkinen elämä on tiukentunut ja osalla on huomattavia vaikeuksia. Laman moniulotteisuuden seuraukset näkyvät lasten ja nuorten elämässä viiveellä, perheen ilmapiirin ja vanhempien jaksamisen kautta.

Kuntatalouden vaikeudet näkyvät palvelujärjestelmässä (Heinon mt., 11). Lasten ja nuorten palvelujen osalta leikkaukset näkyvät ja kohdistuivat ensi sijassa yleisiin, kaikille lapsille tarkoitettuihin palveluihin, joita ovat koulutyö, kerhot, lasten leikkitoimet ja terveystarkastukset. Myös lasten suojeluntarvetta ehkäisevät palvelut vähenivät. Erilaisten riskien uhkaamat lapset ovat saattaneetkin jäädä harmaalle alueelle kuntapalvelujen supistamisstrategian toteuttamisessa, kun taas lastensuojelun erityisryhmien palvelujen kohtalo on ollut toisenlainen. (Kivinen & Marjamäki 1995.) Kunta- ja kunnanosa-kohtaiset ratkaisut ovat olleet erilaisia. Tämä näkyy vielä 2012 luvulla, valtion kunnille siirtämä vastuu haastaa kuntia pohtimaan palvelu-uudistuksia. Kunnat pyrkivät löytämään erilaisia ratkaisuja lasten ja perheiden oikeanlaisten palveluiden löytämiseksi.

"Lasten erityispalvelujen kohtalona on ollut niiden uudelleen arviointi, tarveharkinnan lisääminen ja palvelujen entistä tarkempi kohtaaminen". Lapsiperheiltä on vähennetty kunnallisia kodinhoitajapalveluita. Näitä resursseja on kohdennettu vanhusten tarpeisiin. Kotipalvelussa vain tehostettu perhetyö kohdistui lastensuojelun erityistarpeisiin, jolloin tehostetun ja yleisen lapsiperheiden kotipalvelun välimaastoon jäi aukko. Yksityiset järjestöt ovat alkaneet paikkaamaan sekä täydentämään julkisia palveluja. Yksityiset palvelut ovat kehittäneet uusia asiakaslähtöisiä työmetodeja perheiden kriisitilanteisiin. *"Kotiin vietyjen erityispalvelujen uusi rakenne on haastanut kunnallista sosiaalityötä muun muassa jalkautumaan perhetyöksi".* (Heino 1999, 12.)

Verkostoissa yhdistyvät monenlainen tieto, taito ja kokemus. Osallisten erilaisuus on parhaimmillaan rikkaus, joka voi mahdollistaa yhteisen oppimiskokemuksen sekä antaa eväät yhteiseen kehitykseen. (Virtanen 1999, 7.) Verkostoituminen tuo uusia haasteita. Lastensuojelutyö on yhteistyötä. Lastensuojelulaki ohjaa ja velvoittaa kaikkia osapuolia keskinäiseen yhteistyöhön ja näin ollen yhteistoiminta on lisääntynyt ja se on merkittävää, sekä sisällöllisesti että muodoiltaan. (Heino mt., 24–25.) Yhteistyö on vaikea laji, toteaa Pohjola (1999, 124), sillä se edellyttää asioiden näkemistä

kokonaisuutena. Oma toimintahorisontti on laajennettava. Se vaatii joustavuutta ja valmiutta avata omaa työtä uusiin suuntiin yhteistyökumppaneiden kanssa. Tarvitaan siis oppivaa ja vastavuoroista suhdetta yhteiseen työprosessiin jälkihuolto nuorten kanssa. Harhaanjohtavasti saatetaan puhua organisaatioiden välisestä yhteistyöstä, unohtaen todellisuus, jossa yhteisen toiminnan tekijät ovat yksittäisiä työntekijöitä tai työryhmiä. Yksilötoimijat oppivat työprosesseissa eikä organisaatio, kuten usein oppivanorganisaation käsite helposti ymmärretään.

Teorialla ymmärretään asiakkaan ja hänen sosiaalisen ympäristön välisen suhteen eli ”person-in-situation” käsitteellistämistä. Tapauskohtaisessa sosiaalityössä tätä käsitteellistämistä on tehty joko psykologisten tai sosiaalityieteellisten teorioiden viitekehyksissä. Kysymys onkin, millaisen teoreettisen käsitteistön varassa voidaan tukea jälkihuollon asiakkaan ja hänen sosiaalisen ympäristön välistä harmoniaa eli tasapainoa. Lisäksi sivutaan kysymyksiä asiakassuhteen ja työprosessin luonteesta. Toinen rajaus liittyy sosiaalityön ajalliseen paikantamiseen. Tapauskohtaisen sosiaalityön teoriaperustassa ei ole selvää valtavirtaa. Sosiaalityönäkemyksessä näyttää edellyttävän mahdollisuutta soveltaa erilaisia teoreettisia konseptioita ja viitekehyksiä (Toikko 2009, 272).

Kulttuuri, tausta ja ympäristö vaikuttavat jälkihuolto nuoriin. Nuoret hyödyntävät kulttuurisia kertomuksia hahmottaessaan omaa elämäntilannettaan. Haastattelut tein keskisuurella kaupungilla, jossa sosiaali- ja terveystieteelliseen kuuluvat sosiaalityön palvelut, terveystieteelliset sekä vanhus- ja vammaispalvelut. Sosiaalityön palvelut toteutetaan tulosaluepäällikön valvonnassa. Sosiaalityön palveluihin kuuluvat perhe- ja aikuissosiaalityön palvelut. Perhepalvelun piiriin kuuluvat lastensuojelun sosiaalityö, lastenvalvoja, nuorisokoti, perheneuvola ja perhetyö. Kaupungin sosiaalitoimissa lastensuojelutyötä toteuttaa lapsi- ja perhetyön tiimi. Työtä tehdään yhteistyössä perheen ja tarvittaessa muiden viranomaisten kanssa.

Hakala (2011, 22–23) on huolissaan vanhempien sitoutumisesta vanhemmaksi ja jatkaa puheen auktoriteetin puuttumisesta nykyajan kasvatuksessa. Vanhempien pitäisi olla lastensa kanssa yhdessä. Kasvatuksessa on ollut paljon puhetta rajojen asettamisesta, rajat eivät yksin luo mitään. Olisi huomioitava luottamuksen puute lasten osalta, omia

vanhempiansa kohtaan. Aikuisen riittävä tuki on, rinnalla kulkemisen taito. Lapset ja nuoret toivovat, että omat vanhemmat olisivat kiinnostuneet heidän elämästään. Jakamatonta aikaa ja huomiota tarvitsee jokainen lapsi ja nuori, vielä aikuisiän kynnykselläkin. (Hakala mt., 31–32.)

Sosiaalityö kohdistuu yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskuntaankin. Sosiaalityön tehtävänä on luoda, vahvistaa ja ylläpitää hyvinvointia ja elämässä selviytymistä. Sosiaalityöntekijät pyrkivät mahdollistamaan ja ylläpitämään arjen ja ihmisten toiminnan rakenteita olemalla muutostyön ammattilaisia. (Karvinen-Niinikoski & Rantalaiho & Salonen 2007, 5.) Sosiaalityön tehtävä on auttaa jälkihuolto nuorta elämässään eteenpäin, löytämällä nuoren kanssa nuorelle sopivat työkalut.

Fook (2002, 56–64) mukaan diskursiivisuus eli asiakkaan kohtaaminen viittaa kommunikaatio tilanteeseen, jossa sekä kielellinen että non-verbaalinen kanssakäyminen näyttäytyvät. Kommunikaatiossa voi olla ongelmallista sen yksipuolisuus puheessa, kirjoituksissa tai toiminnassa. Kommunikaatiossa täytyy toimia luonnollisesti, avoimesti ja toista empaattisesti kuunnellen, kuten jälkihuollon nuoren kohtaamisessa täytyy olla. Nuori voi käyttää viestintää, joka ei perustu sanojen merkityksiin. Työntekijä ei saa näyttää edes provosoituna negatiivisuutta. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ideat ja käsitteet muodostavat sosiaalisessa kanssakäymisessä, ne ovat siis kielen aikaansaannoksia. Inhimillinen systeemi on olemassa vain merkitysten alueella tai ihmisten välisessä kielellisessä todellisuudessa. Kielen merkit ja rakenne eivät ole tärkeitä, vaan kielellisesti välitetty ja vuorovaikutuksessa tuotettu merkitys (Toikko 2009, 283).

Tutkimuksen taustalla olevana sosiaalityön ymmärryksenä Toikko (mt., 273) toteaa, ettei varhaisessa sosiaalityössä ole otettu kantaa teoreettisiin kysymyksiin ennen Mary Richmondin (1917, 1922) sosiaalityökirjoja, jotka muodostivat tapauskohtaisen sosiaalityöntimien luoden perustan sen ammatilliselle kehitykselle. Tavoitteena oli käsitteellistää sosiaalityö tapaus (case) käsitteen avulla. Tämä antoi näkökulmaa, asiakastyön lähestymiseksi sosiaalisten suhteiden kautta. Richmond käyttää tapauskäsitettä kuvatessaan sosiaalityön pyrkimystä yksilölliseen tilanteen arviointiin. Asiakkaan oman tahdon tukeminen on tärkeää sekä keskittyminen tietoisuuden alueille,

että ajankohtaisten ja nykyisyydessä olevien ongelmien korostaminen. (Toikko 2009, 277.) Sosiaalityön työskentelyssä painotetaan asiakaslähtöisyyttä, mutta aina se ei ole mahdollista (Raunio 2004, 155). Suomessa sosiaalityötä toteutetaan osana vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää, joten täydellisesti asiakkaiden tarpeista lähtevää toimintaa pidetään käytännössä mahdottomana. Jälkihuoltonuoren kohdalla tämä toteutuu tilanteissa, joissa nuoren toiveet ja avuntarpeet saattavat olla epärealistisia, mikäli nuori ei ole oppinut oman talouden ylläpitoa.

Usein sosiaalityö jälkihuoltonuorten kanssa perustuu yleiseen positiiviseen asenteeseen ja toisaalta asiakkaan innostamiseen, kannustamiseen sekä motivointiin. Tapauskohtaiselle sosiaalityölle on pyritty määrittelemään oma, selkeästi sosiaaliseen viittaava pääkäsite, joita on ollut sosiaalinen diagnoosi, funktio ja sosiaalinen systeemi. On ajateltu, että monista erilaisista sosiaalityössä käytetyistä käsitteistä erityisesti pääkäsitteen tulee viitata sosiaaliteoriaan. Kuitenkaan pääkäsitteellä ei aina ole ollut yhteyttä sosiaalityön käytäntöön. Sosiaalityö on usein konkreettista auttamista, jossa pyritään turvaamaan asiakkaan elämän liittyvien perusehtojen täyttyminen. Toisaalta monet tapauskohtaisen sosiaalityön muodot perustuvat kohtaavaan vuorovaikutukseen. Tapauskohtaisessa sosiaalityössä on vahva sisäinen jännite konkreettisen toiminnan ja vuorovaikutuksellisen kohtaamisen välillä. Kysymys on materiaalisesta ja ei-materiaalisesta elementin jatkuvasta määrittelyprosessista. (Toikko mt., 286).

Nykyisten taloudellisten-hallinnollisten arvojen ja auttamistyön arvojen yhteensovittaminen on haaste myös jälkihuollon sosiaalityössä. Talous- ja tehokkuuspuheen rinnalla sosiaalityön palveluissa ja on pidettävä yllä ihmisestä välittämisen puhetta ja kulttuuria. Sosiaalityön arvojen ja etiikan pohtimiseen liittyy olennaisesti palvelujen toteuttamisen dilemmojen, ristiriitojen ja jännitteiden tarkastelu. Täten etiikka on reflektiota ja dialogia. Sosiaalityön etiikan toteutus onkin lisääntyvästi liitetty kriittiseen reflektion ja diskursiiviseen moraalistiseen järkeilyn käytäntöön. Diskursiivinen etiikka tarkoittaa, että moraalinen, aktiivinen pohdinta on jatkuvaa ja kulttuurisen moninaisuuden huomioivaa. Keskeinen asia sosiaalityön etiikan näkökulmasta onkin pysähtyä miettimään, miten juuri nyt olemassa olevassa tilanteessa ja rakenteessa on mahdollista toimia asiakkaan kannalta onnistuneesti. (Metteri & Hotari 2011, 87–88.)

Nuorten elämänolosuhteisiin ovat vaikuttaneet monet muutokset. Joita on 1900 – luvun alkupuolella alkanut suomalaisten hyvinvointiyhteiskunnan ja erityisesti sen ytimen, hyvinvointivaltion, monitahoinen kriisi. Hyvinvointivaltion osana nuorisotyökin on muuttunut. (Puuronen 2006, 09.) Eettiset kysymykset ovat kansainvälisesti ja kansallisesti kasvavan kiinnostuksen kohteena eri tieteen aloilla. Keskustelua on käyty tieteellisen ja ammatillisen toiminnan välillä. Taustalla vaikuttavat arvot eivät ole neutraaleja. Tehtyjen valintojen eettinen perusteleminen on entistä vaativampaa globaalissa ympäristössä. (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011, 7.) Kansainvälistä tutkimusta löytyi Ruotsista, Kyhle Westermarck, Hansson ja Vinnerljung (2008). *International Journal of Child & Family Welfare*. Tutkimuksessa paneudutaan huostassa olleiden lasten ja nuorten ongelmiin, joita esiintyy sijoituksen päätyttyä. Tutkimuksessa selvitetään, olisiko USA:n malli moniulotteisesta hoidosta mahdollista ottaa käyttöön ainakin osittain. Työssä pohditaan, voisiko olla tehokkaampi tapa pitää nuoret ohjelmassa kiinni, kuin mitä traditionaalinen sijaiskoti asuminen on ollut, koskien käytöshäiriöisten lasten kodin ulkopuolisessa sijoituksessa.

Useimmissa Suomen kunnissa nuorisotyön henkilö-, tila- ja rahoitusresurssit ovat heikentyneet. Nuorten mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ovat vähentyneet. Tämä taas johtuu siitä, että useimmat itsenäiset ja kunnalliset nuorisolautakunnat on lopetettu. Joissakin kunnissa on perustettu nuorisovaltuustoja, joiden jäsenet valitaan suoraan nuorisovaaleilla. Näiden nuorisovaltuustojen ongelma on se, ettei niillä ole riittävästi resursseja käytössään eikä vaikutusmahdollisuuksia. Kunnallisen nuorisotyön alasajon aiheuttamia vahinkoja on pyritty paikkaamaan perustamalla monia erilaisia nuorisotyöprojekteja. Nuorisotyöprojektit eivät kuitenkaan ole tavoittaneet toivottua pitkäkestoisuutta, sillä projektityöstä puuttuu pitkäjänteisyys. (Puuronen 2006, 09.) Martina Rönty (2012) on tehnyt opinnäytetyön Kirkkonummella Diakonia-ammattikorkeakoululla, All rights reserved. Jälkihuollon kehittäminen, lastensuojelun jälkihuollon kehittämishanke, jonka tuloksena syntyi Kirkkonummen jälkihuoltonuorille suunnattu opas.

Järjestelmät ovat muuttuneet nuorten palveluissa, ne ovat useimmiten monen organisaation yhteistyötä. Eettisesti vastuullista on huolehtia riittävästä perusrakenteista

ja asiakasprosessien yhteisestä hahmotuksesta. Niin ikään olisi eettisesti vastuullista pohtia, mikä on järjestelmän merkitys ongelman ratkaisussa ja asiakkaiden auttamisessa. (Metteri & Hotari 2011, 86–87.) Strömberg-Jakka ja Karttunen (2012) tarkastelevat sosiaalityön haasteita 2010-luvulla, erilaisissa asiakastyön toimintaympäristöissä. He kuvaavat ja jäsentävät eri jännitteitä, eettisiä kysymyksiä ja käytännön työn ongelmakohtia, joita erilaiset yhteiskunnalliset muutokset tuottavat sosiaalityön asiakastyöhön. Sosiaalityössä kohtaa moninaisuutta ja laaja-alaisuutta, joka luonnehtii sosiaalityön kohdeilmiöitä sekä asiakasryhmiä sosiaalityön eri konteksteissa.

Ihmisen hyvinvoinnin määrittely on kiinnostavaa, erityisesti hyvinvoinnin olemusta on pohdittu yhteiskunta- ja terveystieteissä. Pohjoismainen, klassinen subjektiivisen hyvinvoinnin määritelmä on Erik Allardin kolmijako, eli elintasaan (having), sosiaalisiin suhteisiin (loving) ja oman itsen toteuttamiseen (being). Lasten ja nuorten hyvinvoinnin muodostumista on lähestytty usein myös YK:n lasten oikeuksien sopimuksen toteutumisen kautta, jolloin hyvinvoinnin määreenä on lasten hoivaan ja suojeluun (protection), osallistumiseen (participation) sekä yhteiskunnallisten voimavarojen (provision) liittyvät näkökulmat. Suomessa lasten ja nuorten hyvinvointia on myös tarkasteltu onnellisuuden, tyytyväisyyden ja turvallisuuden kokemusten sekä sosiaalisen pääoman käsitteen avulla (Sutinen 2010, 7).

Nuorten hyvinvointi ei ole yksittäinen eikä erillinen alue yhteiskunnassa Sutinen (mt., 7) toteaa, vaan pikemminkin dynaaminen kokonaisuuden osa. Viime vuosina keskustelut nuorten hyvinvoinnista on ollut lähinnä yksittäisten sekä kielteisten ilmiöiden kautta, paljon puhuttaneet koulusurmat ovat nostaneet esiin mielenterveysongelmat nuorten yleisestä pahoinvoinnista kertovana asiana. Käsitteellisesti nuorten pahoinvointi liitetään usein mediassa käytävään keskusteluun, kun tutkimuksellisesti nuorten pahoinvointiin tartutaan usein syrjäytymisen kautta. Näkökulma hyvinvointiin on usein kielteisiin ilmiöihin nojaavaa, tämän vuoksi nuorten hyvinvoinnin muodostumiseen liittyvät laajemmat ulottuvuudet sekä henkilökohtaiset hyvinvoinnin kokemukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Kokonaisvaltaista nuorten hyvinvointiin tarttuvaa keskustelua ja tutkimustietoa on aloitettu toteuttamaan, tarkoitus on saada nuoren oma ääni kuuluviin, sekä yhteiskuntaan ja kulttuuriin sidoksissa olevien hyvinvointikokemusten esiin nostamista. Kuten sosiaalityössä on

alettu kiinnittämään huomiota, ihmisen kokonaisvaltaiseen ympäristöön ja vuorovaikutukseen hyvinvoinnin tuottajana. Tiina Himmanen (2007) on tehnyt opinnäytetyön Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Jälkihuolto - porras itsenäiseen elämään. Tarkoituksenaan selvittää Jyväskylän kaupungin Nuorten erityispalveluiden (NEPA) jälkihuollon tilaa ja kehittämishaasteita.

Hyvinvointiselvityksessä nuorten psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia lähestytään kokonaisvaltaisesta, ekososiaalisesta näkökulmasta. ”Ekososiaalisuuden ymmärretään olevan elinympäristön ja yhteisöllisen osallisuuden tiedostamista ihmisen hyvinvointiin olennaisesti vaikuttavana asiana. Käsite on tullut tunnetuksi sosiaalityön orientaationa, jossa hyvinvointia vahvistetaan yhteisöllisyyden kautta elinympäristö huomioon ottaen (Sutinen 2010, 7.)” Jälkihuoltonuorten kanssa työskentelyssä on huomioitava, jokainen nuori yksilönä.

Elämän olosuhteet vaikuttavat nuoreen monella tavalla, halusi hän sitä itse tai ei. Arkinen työ sekä sen reunaehdot ovat sosiaalityöntekijöille selvää, he ymmärtävät etteivät nuorten elämäntilanteet, palveluntarpeet, arvot ja toimintaedellytykset noudata lainsäädännön, organisaatio- ja hallintokuntien ideaalimaailmaa. Työntekijän on hyvä pohtia, mikä olikaan sosiaalityön perustehtävä ja tarkoitus? Mitä yhteistä ja jaettua yhteiskunnallista ilmiö- ja ongelmakenttää sosiaalityön eri alueilla kohdataan? Hyvinvointivaltion ja palvelunjärjestelmän muutosta on kulttuurinen murros, syrjäytymisen ja huono-osaisuuden problematiikka, monimutkaistuvat sosiaaliset ongelmat, eriarvoistamiskehitys sekä osallisuuden ja vastuun kysymykset. (Strömberg-Jakka ym. 2012). Työntekijällä on vastuu ohjata jälkihuoltonuorta eri palvelujen piiriin. Työntekijän on yhdessä jälkihuollonnuoren kanssa pohdittava nuoren yksilölliset tarpeet ja kyvyt. Huomioitavaa on nuoren koko elämänhallinta ja elämän tilanne.

Sosiaalisten ongelmien monimutkaistuessa esille tulee kyky työskennellä erilaisilla rajapinnoilla sekä toimia jälkihuoltonuorten asiakkaiden asianajajina. Olennaisena osana arkityön ohella nousee esille eri ammatti- ja hallintokuntien rajat ylittävä moniammatillinen yhteistyö sekä verkostoituminen. (Strömberg-Jakka ym. mt., 8-9). Sosiaalityö ei koskaan rajoitu vain kasvokkain olevaan vuorovaikutukseen tai

byrokraattiseen asiointiin. Sosiaalityön takana paljastuu kompleksisia ideologioita, poliittisia ja hallinnollisia intressejä, sekä käytäntöjä ja normistoja.

Sosiaalityön arjessa väistämättä esille nousevat eettiset jännitteet ja sosiaalisten ongelmien moraaliset ulottuvuudet. Toisaalta sosiaalityössä nousee esille kysymykset hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä, sekä myös oikeudenmukaisuudesta ja kohtuullisuudesta. Poliittisen päätöksenteon ja yhteiskuntajärjestelmän muutokset heijastuvat arkiseen työhön muun muassa siten, että uudenlaiset ideologiset virtaukset ja muutosvaatimukset ovat ristiriidassa sosiaalityön ammatillisen periaatteiden ja arvolähtökohtien kanssa. (Strömberg-Jakka ym. 2012, 9.) Hanna Härkönen (2003) on tehnyt tutkimuksen Helsingin yliopistossa, Tavataanko toimistolla? Tutkielma koskee jälkihuollon toteutumista täysi-ikäisten nuorten kohdalla ja tutkielmassa etsitään vastausta kolmeen pääkysymykseen: mitä konkreettisia tukitoimia kunnat antavat jälkihuollon nimissä, mitkä tekijät selittävät tukitoimien saamista ja miten sosiaalityöntekijät perustelevat jälkihuollon saamista tai sen ulkopuolelle jäämistä.

Nuoruus on pidentynyt ja sen merkitys on kasvanut 1900 – luvun lopulla. Nuoruudessa hankittu ammattitaito ja sosiaaliset sekä kulttuuriset kompetenssit määrittävät jokaisen ihmisen toimintakyvyn kehittämisedellytyksiä. Nyky-yhteiskunnassa jokaisen ihmisen pitäisi olla valmiina elinikäiseen oppimiseen. Nuoruuteen ja nuorisoon suuntautuukin entistä suurempia yhteiskunnallisia odotuksia. Globaalisti tarkasteltuna nuorten määrä ei vähene vaan kasvaa. Globalisaatio eli kansainvälistyminen, ymmärretään pääomien ja tavaroiden vapaana liikkumisena. Sen lisäksi olisi se ymmärrettävä ihmisten vapaaksi liikkumiseksi, joten työvoimapula ei ole enää todellinen uhka. Tuhansia työhaluisia nuoria on kolkuttamassa joka päivä Euroopan ja Pohjois-Amerikan ovia. Maailman nuorten näkökulmasta on tärkeää kansainvälisen muuttoliikkeen järjestäminen ihmisoikeuksia kunnioittaen. (Puuronen 2006, 263). Nuorisotutkimuksen keskeinen yhteiskunnallinen tehtävä nyt on hyvinvointivaltion puolustaminen. Tämän ei tarvitse tarkoittaa kritiikkittömyyttä, päinvastoin on pyrittävä löytämään, nuorten näkökulmasta hyvinvointiyhteiskunnan heikkouksia ja esittämään korjausehdotuksia. (Puuronen mt., 268.) Jälkihuoltotyössä tullaan kohtaamaan yhä enemmän myös maahanmuuttajanuoria.

Kansainvälisessä nuorisotutkimuksessa on käyty keskustelua nuorisotutkimuksen uusista haasteista. Keskustelun yksi tavoite on ollut määritellä nuorisokäsite relationaalisesta näkökulmasta. Olisi tutkittava sosiaalisia prosesseja, joissa ikä konstruoidaan sosiaalisesti. Ikä institutionalisoituu ja sitä kontrolloidaan historiallisesti ja kulttuurisesti erityisillä tavoilla. Suomalaisissa nuorisotutkimuksissa biologinen ikä on usein keskeinen nuorisokäsitteen perustelu, mikäli käsitettä lainkaan pohditaan (Puuronen 2006, 10). Nuorten vuorovaikutuksen ymmärtäminen on osa jälkihuoltotyötä. Suomessa katsotaan täysi-ikäisyyden olevan 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä. Yhteiskunta asettaa vaatimuksia ja velvoitteita täysi-ikäisille nuorille.

Kehityspsykologiset käsitykset ovat olleet tärkeitä nuorisotutkimuksissa, mutta 1990-luvulta lähtien on useimmiten tarkisteltu nuorison sosiaalista konstruointumista. Yhteiskuntaluokkien välistä suhteiden tarkistelun tärkeyttä nuorisososologiassa ei ole suomalaisessa nuorisotutkimuksissa nostettu esille. Nuorisoa ei ole pidetty luokka-asemansa suhteen yhtenäisenä joukkona. Kansainvälisessä nuorisotutkimuksessa on keskustelua syntynyt myös nuoruuteen liittyvien siirtymien (transitioiden) luonteen muuttumisesta. Lähtökohtana on ollut havainto siitä, että ylhäältä nuoruus on pidentynyt lähinnä koulutuksen pitenemisen vuoksi, tämä on huomattu kaikissa kehittyneissä maissa. Toisaalta nyky-yhteiskunnassa ihmisten elämänurat ovat muuttaneet aikaisempaa yksilöllisemmiksi, epävarmemmiksi, sattumanvaraisemmiksi ja katkonaisemmiksi. (Puuronen mt., 11.)

Sukupolvet seuraavat toisiaan säännöllisin väliajoin, positiivisen ajattelun klassikot David Hume ja August Comte käyttivät apunaan ajattelussaan sukupolvi-käsitettä. Myöhemmät positivistiset sukupolvitutkijat etsivät yleistä historiallisen kehityksen rytmiä kuvaavaa lakia, joka perustuisi ihmisen rajalliseen elinikään ja sukupolvien päällekkäisyyteen. Tavoitteena oli palauttaa kulttuurin ja sosiaalisen elämän ilmiöt biologisiin ilmiöihin. Mannheim kritisoi tätä tapaa sillä ongelmia ilmeni tutkimuksissa sukupolvien vaihteluvälin määrittämisessä. Eri maissa saatiin erilaisia aikoja sukupolvien vaihteluväliksi keskimääräisen avioitumisiän ja aviollisen hedelmällisyysperiodin puolittamisen perusteella. Sukupolvet voitiin erottaa yhden perheen sisällä, muttei koko yhteiskunnan mitassa. (Puuronen mt., 88.)

Dilteyn mukaan sukupolvi-käsitteen käyttö intellektuaalisen historian yksikkönä mahdollistaa ulkoiset ajanyksiköt korvataan sisäisesti määräytyvillä käsitteillä. Intellektuaalisen liikkeen kehitystä tutkitaan eläytymällä. Hänen mukaansa ihmiset ovat aikalaisia ja kuuluvat samaan sukupolveen, jos heillä on samoja kokemuksia. Intellektuaaliset, sosiaaliset, poliittiset ja kulttuuriset kokemukset ja näkemykset, jotka on saatu elämän muotoutumisvaiheessa muovaavat koko elämänkaarta. Sukupolvessa saa ilmauksensa ihmisten yhteinen sisäinen päämäärä ja samanlainen tapa kokea elämää ja maailmaa. Sukupolvien muodostumien ihmisten samanaikaisiin kokemuksiin perustuen saattaa tuottaa tietyssä historiallisessa tilanteessa aikalaisten eriaikaisuutta. Tämä tarkoittaa, että vaikka eri sukupolviin kuuluvat ihmiset elävät samana aikana, eivät he kuitenkaan elä (koe) samaa aikaa. (Puuronen mt., 89.)

Pohjola (mt., 124) nostaa yhteistyön lastensuojelussa haastavaksi, koska asiakkaiden moniongelmaisuus ja palveluiden moniasiakkuus ovat sektoroituneessa järjestelmässä vaikeasti kohdattavia ilman yhteistyötä. Gambrill (2006, 97) esittää perusteita toimia sosiaalityössä. Toiset sosiaalityöntekijät verhoutuvat viranomaisten käyttämiin oppaisiin ja sanontoihin. Taas toiset tukeutuvat siihen mitä korkeassa asemassa olevat ihmiset sanovat, sekä toiset sosiaalityöntekijöistä luottavat perinteiden suosioon. Mikään näistä ei yksin ole paikkansa pitävä ja niin sanotusti luotettava tapa toimia.

Käytännölliset arjessa tehtävät ratkaisut ovat suuressa asemassa eettisyyden muovaajina. Laajojen kysymysten haltuunotto eettisesti vaatii työntekijältä kykyä pohtia, millainen toiminta ja ratkaisut palvelevat kulloinkin parhaiten tilanteessa läsnä olevia. Eettinen sosiaalityö onkin aina epävarmaa, monimerkityksistä sekä monimutkaista. Kunnioittava sensitiivinen etiikka huomioi tämän monimerkityksisyyden ja on herkkä sosiaalityön epävarmuudelle. Asiakkaalle ja työntekijälle se määrittäytyä tilaa antavana luottamukselliseksi suhteeksi, jossa on tilaa moraalille pohdinnoille. Sensitiivinen etiikka mahdollistaa sosiaalityön arjen ratkaisujen näkyväksi tekemisen. (Laitinen & Väyrynen 2011, 165.)

Asiakkaiden omaa elämää koskeva asiantuntemus on tunnustettava ja oltava näin ollen työn lähtökohtana, viranomaisina toimiville asiantuntijoille, sillä sitä asiakkaiden vahva osallisuus merkitsee. Tämä edellyttää irtautumista perinteisestä asiantuntijuuden

ymmärtämisestä valtasuhteena ja reviirien määrittelijöinä, mikä perustuu erityisosaamisen valta-asemaan sekä ammattikulttuurien kilpailuun. (Pohjola 1999, 126.) Asiakastyö on aina ihmissuhdetyötä (Rantanen 2010, 172). Erot muuttavat aina asioita, ne pakottavat luopumaan jostakin, hyvästä ja arvokkaasta. Antaa mahdollisuuden johonkin hyvään ja uuteen. Vaikka työntekijänä ei aina voi vaikuttaa asiakassuhteen loppumiseen, voi aina vaikuttaa siihen tapaan miten sen lopettaa. Työntekijänä on suuri vastuu asiakkaasta, on nähtävä ja kuultava todellisuus. Jokaisella sosiaalityötä tekevällä ihmisellä pitäisi olla selkeä tavoite; olla se tärkeä ihminen, joka teoillaan ja sanoillaan auttoi uuden elämän alkuun. (Rantanen mt., 174–175.) Gary ym. (2008) toteavat kuinka, yksilön ja yhteisön hyvinvointi on nähty tärkeäksi, pohdittaessa lähestymistapoja sosiaalityössä. Sosiaalityön kansainvälisyyteen on vaikuttanut eri kansalaisjärjestöt. Näiden tavoitteena on edistää sosiaalista hyvinvointia ja oikeuksia. Kansainvälinen sosiaalityö on kansainvälistä toimintaa. Sosiaalityön ammattilaiset antavat oman panoksensa kansainväliselle kehitystyölle, joko palkattuna työntekijänä tai vapaaehtoistyön kautta. Sosiaalityö maailmanlaajuisena liikkeenä voi tuoda julki tärkeitä sosiaalisia kysymyksiä.

Hannu Sorvari (2001, 16) avaa katsauksen perusoikeuksiin ja periaatteisiin Suomessa, jotka ohjaavat sosiaalihuollon asiakkaiden kohtelua. Suomalaisessa yhteiskunnassa jokaiselle kansalaiselle kuuluu lakisääteisesti oikeuksia sekä palveluja. Gambrill (2006, 39) avaa sosiaalityön käytäntöjä, sosiaalityötä ohjaavat arvot, etiikka ja velvollisuus. Eettiset periaatteet sosiaalityössä ovat Gambrill`n (mt., 41) mukaan, palvelu, sosiaalinen oikeuden mukaisuus, kunnioittaminen ja arvostus, ihmisoikeus sekä rehellisyys. Eettisyys näyttäytyy tärkeänä osana ja sillä on tärkeä rooli tutkijan työssä.

2.2 Itsemääräämisoikeus

Lastensuojelulaki uudistettiin 2008, uudessa lastensuojelulaissa pykälässä 20 korostetaan lapsen ja nuoren osallisuutta. Ensisijaisesti lapsen mielipiteen selvittämiseen liittyy lastensuojelulain mukaisiin päätöksiin, myös muissa asioissa on jälkihuoltoon kuunneltava. Jälkihuoltoon nuoren asiakassuunnitelmaa tehtäessä kirjataan tavoitteet lastensuojelutyölle. Tavoitteita kirjatessa tulee kuulla

jälkihuoltonuorta tarkasti, onko nuori valmis sitoutumaan laadittavaan suunnitelmaan ja onko nuori ymmärtänyt mitä häneltä odotetaan suunnitelmassa? Jälkihuoltonuoren kanssa on varattava riittävästi ja tarpeellisessa laajuudessa aikaa käydä läpi suunnitelmaa yhdessä asiakkaan kanssa. Jälkihuoltonuorelle on kerrottava mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa ja miten se näyttäytyy koko jälkihuoltojakson aikana.

Asiakkaan oman tahdon tukemisesta Toikko (2009, 277) tuo esille, kuinka tärkeää on keskittyminen tietoisuuden alueille, sekä ajankohtaisten ja nykyisyydessä olevien ongelmien korostaminen. Jälkihuoltonuoren voi olla vaikea ilmaista itseään ja tarpeitaan. Työntekijän on autettava nuorta löytämään oikeat käsitteet, jotta nuoren asiat tulee hoidetuksi. Tärkeätä on, nuoren kokemus siitä, että hän tulee kuulluksi omana itsenään. Jälkihuoltonuorelle tulee kertoa asiakkaan asema, itsemäärääminen ja vaikutusmahdollisuudet ja mitä ne tarkoittaa jälkihuollossa.

Itsemääräämisoikeus ei ole yksiselitteinen käsite. Se pitää sisällään paljon ihmisoikeuteen liittyviä elementtejä. Launiksen (1998, 51) mukaan itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan jokaiselle aikuiselle yksilölle kuuluvaa moraalista oikeutta tehdä vapaasti omaan elämäänsä liittyviä valintoja ja päätöksiä ja toteuttaa niitä. Myös Oksanen (1998, 65) toteaa, että yksilölle kuuluu oikeus päättää itseään koskevista asioista. Heillä täytyy olla mahdollisuus valita oma elämän suunnitelmansa: pyrkiäkö olemaan kristitty vai muslimi, juppi vai hippi, porvari vai duunari? Mitä yksilön itsemääräämisoikeuteen tarkkaan ottaen kuuluu, on kuitenkin epäselvää. Onko itsemääräämisoikeus jossakin mielessä yksilön henkilökohtaista omaisuutta? Omistaako yksilö itse itsensä? Jälkihuoltonuori saattaa pohtia itsemääräämisoikeuksiin liittyviä asioita, jotka eivät ole yksiselitteisiä. Nuorta on ohjattava ja hänelle on selitettävä mahdollisimman tarkkaan mitä itsemääräämisoikeus hänen jälkihuoltoasiakkuudessa tarkoittaa. Jälkihuoltonuori haluaa tietää mihin hänellä on oikeus ja mihin ei ole.

Eerik Lagerspetz (1998) on pohtinut itsemääräämisoikeuden sisältöä. Hänen mukaansa Isaiah Berlin määrittelee ”positiivisen vapauden” seuraavaan tapaan: ”*Haluan elämäni ja päätösteni riippuvan itsestäni, en minkään laatusista ulkoisista voimista. Haluan olla omien tahdonaktieni, en toisten tahdonaktien väline.*” (Lagerspetz 1998, 97–141.)

Jälkihuoltonuori haluaa olla subjekti eikä objekti. Nuori kokee vahvana syyt, jotka vaikuttavat häneen ulkopuolelta. Nuori haluaa olla joku, eikä ”ei kukaan”. Nuori haluaa päättää itse asioistaan. Nuori ei halua olla se henkilö, jonka puolesta päätetään. Nuori haluaa olla itseohjautuva enkä ulkoisen luonnon tai muiden ihmisten ohjaama kuten esine tai eläin. Nuoret haluavat olla tietoisia itsestään, ajattelevana, tahtovana ja aktiivisena olentona. Myös jälkihuoltonuoret haluavat kantaa vastuun teoistaan ja kykenevät selittämään ne viittaamalla omiin ajatuksiinsa ja tavoitteisiinsa.

Lagerspetzin (mt., 97–141) mukaan siteerattu teksti luonnehtii modernia käsitystä itsemääräämisestä. Se sisältää kaksi keskeistä osaa. Ensinnäkin itsemääräävä ihminen on itse omien valintojensa lähde. Toiseksi, itsemääräävällä ihmisellä on omia valintoja elämässään. Itsemääräämisoikeuden tarkoituksena on suojata näitä itsemääräämisen molempia puolia. Tässä omaksutun näkökulman mukaan oikeudet ovat vahvistettavissa olevia vaatimuksia. Yksilön itsemääräämisoikeudesta seuraa vaatimus, jonka mukaan muiden ihmisten on käyttäydyttävä häntä kohtaan tietyllä tavalla. Lagerspetzin (mt., 126) mukaan itsemääräämisen välttämätön ehto on, että toimija kykenee ymmärtämään, mikä on hänen intressiensä mukaista. Jälkihuoltonuorta on kannustettava tekemään itsenäisiä päätöksiä ja valintoja koskien hänen omaa itsenäistä elämää. Nuori voi tarvita paljon ohjausta ja tukea. Työntekijän on huomioitava, ettei kaikilla nuorilla ei ole olemassa olevaa tukiverkostoa.

Tapauskohtaista sosiaalityötä voidaan luonnehtia yksilölliseksi työtavaksi, joka perustuu kasvokkaiseen vuorovaikutukseen sekä tapauskohtaiseen harkintaan ja räätälöintiin. Tapauskohtaisen sosiaalityön teoriaperustaa on katsottava historiallisen kehityksen näkökulmasta. Kiinnittäen huomion sosiaalityön taustalla oleviin psyko- ja sosiaaliteorioihin kyse on sosiaalityön itseymmärryksestä, jota voidaan jäljitellä niin oppikirjoista kuin tutkimuksista. Sosiaalityössä liikutaan yksilö ja yhteisötasolla, myös psykologisella ja sosiologisella teoriatasolla. Sosiaalityön lähestymistapoihin liittyy myös sopeuttamisen ja vapauttamisen elementtejä. (Toikko 2009, 271–272.) Työskentely jälkihuoltonuorten kanssa on usein yksilötyötä. Työntekijän on valittava lähestymistapa vuorovaikutustilanteissa nuorten kanssa, nuoren itsemääräämisoikeutta kunnioittaen.

Oikeus itsemäärämiseen on saanut viime aikoina keskeisen aseman erityisesti terveydenhuollon etiikassa. Usein vedotaan siihen, että yksilön itsemääräämistä on kunnioitettava – hoidosta kieltäytyminen on sallittava, vuorikiipeilyä ei pidä estää, epäterveistä elämäntavoista ei saa rangaista, seksuaaliseen käyttäytymiseen perustuva syrjintä pitää kieltää. (Pietarinen 1998, 15.) Terveydenhuoltoon sisältyy myös nuoren hoito, jossa nousee esiin ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioitus. Sosiaali- ja terveysministeriö on perustanut työryhmän pohtimaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Työryhmä toimii (1.8.2010 - 31.12.2013) välisenä aikana ja heidän tehtävänä on valmistella säännökset sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoittamisesta. Työryhmä selvittää, onko tarkoituksenmukaista uudistaa muun muassa lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Säädöksen tulee tukeva ja vahvistavaa potilaan ja asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja asemaa palveluissa. (STM.)

Itsemääräämisoikeus ja yhdessä toimiminen on ihmisen oikeuksia punnitseva ja ihmisen omia näkökulmia nostava arvo. Itsemääräämisoikeutta ei palvelujärjestelmässä ole perinteisesti käytetty juridisessa mielessä, vaikka sen merkitys on ymmärretty vahvasti. (Pohjola 2010, 47.) Jälkihuollon nuoren omaa ääntä on kuultava ja nuorelta on kysyttävä hänen näkökulma omassa asiassaan. Jälkihuoltotyöntekijä on nuoren asianajaja, joka ohjaa ja opastaa nuorta tekemään valintoja elämässä. Jälkihuoltotyöntekijä voi olla nuoren tukena esimerkiksi oikeuskäsittelyssä, työvoimatoimistolla ja muissa yhteiskunnan tarjoamissa palveluissa.

2.3 Jälkihuollon asiakkaan asema ja oikeus

Saastamoinen (2008, 63) toteaa perustuslakiin nojaten että, lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja lapsella on oikeus vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin, kehitystään vastaavalla tavalla. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklassa säädetään niin, että lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Vastaavanlainen säännös on sosiaalihuollon asiakaslain 10 §:ssä. Lapsi on omassa lastensuojeluasiassaan asianosainen, riippumatta iästään. Asianosaisuuden

perusteella lapsen näkökulma on aina otettava huomioon. Lasta on informoitava häntä koskevissa toimenpiteissä ja lapsen mielipide on selvitettävä. Lastensuojelun yksi keskeisistä periaatteista on lapsen osallisuus, joten lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Uudessa lastensuojelulaissakin on korostettu erityisesti lapsen kanssa työskentelyä. Lastensuojelulain 4 luku on lapsen osallisuus, johon kuuluu lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, sekä lapsen puhevallan käyttö ja mahdollisuus edunvalvojan käyttämiseen. Lapsella on oikeus osallisuuteen kaikissa häneen koskevissa asioissa, tämä on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. (Saastamoinen mt., 63.)

Nuoruus yhteiskunnallisten oikeuksien näkökulmasta, jossa säädetään ja säädellään ikärajoja. Eri ikäkausiin liittyy oikeuksia ja velvollisuuksia, muun muassa alle 18-vuoden ikäistä pidetään Suomessa alaikäisenä. (Hirvonen 2000, 30–31.) Täysi ikäinen nuori voi osallistua täysipainoisesti yhteiskunnallisten asioiden hoitoon, työelämään sekä solmia avioliiton. Lastensuojelulaissa alle 18-vuotias on vielä lapsi ja alle 21-vuotias on nuori. Gottberg (2004, 42–43) avaa lapsen juridisia oikeuksia sekä toteaa kuinka, lapsen oikeuksia ja subjektiutta koskevassa problematiikassa on keskeinen elementti sekä kysymys edelleen lapsen vallanalaisuudesta. Nytemmin on tunnustettu lapsen oikeus iän mukana lisääntyvään itsemääräämiseen ja myötämääräämiseen, toisaalta lapsen oikeutensa turvaan, suojaan ja tarvittaessa aikuisen päätäntävaltaan myös lapsen oman tahdon vastaisesti.

Lastensuojelun asiakassuhteissa kertyy runsaasti sen vireilletulon ja asiakassuhteen alun jälkeen tietoa, niin lastensuojelun omien kirjausten, kuin myös muilta tahoilta pyydettyjen tietojen muodossa. (Saastamoinen 2008, 84.) Lastensuojeluun kertynyt tieto on kokonaisuudessaan sosiaalihuollon asiakaslain mukaan salassa pidettävää tietoa. Salassapitovelvoite koostuu kolmesta toisiaan täydentävästä osa-alueesta, jotka ovat: asiakirjallisuus, vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto. Yhä laajemmin korostetaan asiakkaan yksityisyyden ja itsemääräämisen etusijaisuutta. Asiakkaan yksityisyyden suojan elementteihin on kiinnitetty huomiota, kuten tietoihin puuttumisen poikkeuksellisuuteen ja välttämättömyyden edellytyksiin tietoja annettaessa. (Sorvarin 2001, 176.)

STM:n esitteitä (2001:7, 5–11) mukaan julkisen vallan velvoite edistää kansalaisten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta sekä lähtee perustuslaista. Tarkemmin velvoitteet määräytyvät varsinaisen sosiaali- ja terveyslainsäädännön kautta. Potilaan sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia turvaava lainsäädäntö toteuttaa myös tätä perustuslaillista toimeksiantoa. Yksilön oikeudesta sosiaali- ja terveystalouteen on säädetty laeissa eri tavoin. On palveluita, joiden turvaamista on pidetty erittäin tärkeänä, joten yksilöille on säädetty subjektiivinen oikeus saada palvelua, selviää STM jossa myös todetaan että, palvelun tarve on aina arvioitava yksilöllisesti. Palvelua ei voida evätä pelkästään määrärahan puutteeseen vedoten. Sosiaalihuollon puolella ovat yleislakeja sosiaalihuoltolaki ja vuonna 2001 voimaan tullut, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Tämä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista määrittelee keskeiset menettelytavat asiakastyössä sekä tietosuojakäytännöissä. Muun muassa lasten, nuorten ja perhehoito on erikseen säädetty, sekä erillislait niiden tehtävien järjestämisestä, kuten lastenvalvojan tehtävät.

Sorvari (2001, 16) avaa katsauksen perusoikeuksiin ja periaatteisiin Suomessa, jotka ohjaavat sosiaalihuollon asiakkaiden kohtelua. Suomalaisessa yhteiskunnassa jokaiselle kansalaiselle kuuluu lakisääteisesti oikeuksia sekä palveluja. Gambrill (2006, 39) avaa sosiaalityön käytäntöjä, sosiaalityötä ohjaavat arvot, etiikka ja velvollisuus. Eettiset periaatteet sosiaalityössä ovat Gambrill'n (mt., 41) mukaan, palvelu, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, kunnioittaminen ja arvostus, ihmisoikeus sekä rehellisyys. Lastensuojelussa työ kohdistuu pitkälle asiakkaan yksityisyyteen ja arkoihin asioihin, joka nostaa esiin kysymyksen asiakkaasta yhteistyöosapuolena (Pohjolan 1999, 124). Asiakkaat ovatkin kokeneet aikaisemmissa työkäytännöissä, että heidät jätetään syrjään ja että heidän asiat päätetään jossakin heidän tietämättään. Nykyään asiakkaita on alettu ottamaan mukaan yhteistyötiimeihin. Asiakas on asianosainen, joten hänen läsnäolo ei pelkästään riitä, vaan hän on muita yhteistyökumppaneita merkittävämpi. Asiakasyhteistyön sijasta painopistettä pitäisi siirtää yhteistyöhön asiakkaan kanssa. Asiakkaan kohdalla kyse on osallisuudesta omaan asiaan. (Pohjola mt., 125.) Jälkihuoltoon on yleensä täysi-ikäinen ja voi itse päättää, mitä palvelua ottaa vastaan. Hänellä on oikeus päättää, keitä henkilöitä saa olla paikalla, kun hänen asioitaan käsitellään.

Keskustelut ovat kohdistuneet pitkälle taloudellisuuteen. Sosiaalityöllekin lasketaan hintaa ja vaaditaan vaikuttavuusmittareita sekä sitä kautta arvioidaan taloudellisuutta. Tavoitteena on taloudellisuuden tarkan seurannan kautta säästötoimenpiteet. Käytännössä sosiaalityöntekijän on vain harvoin mahdollista soveltaa tiukkaa teoriaa työssään. Usein uusien tilanteiden alussa teoreettinen viitekehys tarjoaa tai antaa henkisiä työkaluja sosiaalityöntekijälle. (Ks. Fook 2002.) Jälkihuolto nuorten kanssa työskentelyssä on hyvä pohtia teorian soveltamista eri tilanteissa. Nuorille asiakkaille on annettava tarvittava määrä aikaa kohdata työntekijä.

Työntekijä voi asiakkaan kokemuksen välittymisen kautta siirtyä asiakkaan rinnalle ja katsoa omia toimiaan niin sanotusti peilistä (Pohjola 1999,125). Parhaimmillaan toimivasta yhteistyöstä hyötyvät kaikki osapuolet. Lastensuojelussa yhteistyö asiakkaan kanssa sisältää myös lapsen osallisuuden osana yhteisessä työskentelyssä. Hyväksyminen lapsen yhteistyökumppaniksi, nostaa esille vaikeampia kysymyksiä, kuin mitä aikuisten kanssa toimiminen. Helposti vähätellään nuoren kykyä toimia omassa asiassa. Nuoren kanssa yhteinen työskentely tulisi nähdä oppimisen paikkana, molemmille osapuolille, niin nuorelle kuin työntekijälle. Jälkihuolto nuori saa mallin toisen ihmisen hyväksynnästä ja se tulisi nähdä myös tulevaisuuden investointina, sillä nuoren omaksumat valmiudet vaikuttavat todennäköisesti vielä pitkään myöhemmässäkin elämässä. Asiakkaiden omaa elämää koskeva asiantuntemus on tunnustettava ja oltava näin ollen työn lähtökohtana, viranomaisina toimiville asiantuntijoille, sillä sitä asiakkaiden vahva osallisuus merkitsee. Tämä edellyttää irtautumista perinteisestä asiantuntijuuden ymmärtämisestä valtasuhteena ja reviiirin määrittelijöinä, mikä perustuu erityisosaamisen valta-asemaan sekä ammattikulttuurien kilpailuun. (Pohjola mt., 126.)

Jaettua asiantuntijuutta avaa, Pohjola (1999, 126) liittämällä asiakkaan osallisuuden mukaan, yhteistoiminnalliseen asiantuntijuuteen. Yhteistoiminnallinen asiantuntijuus näyttäytyy yhteisöllisenä sekä vuorovaikutuksellisenä, kun se perustuu moniammatillisuuteen, tiimeihin ja verkostoihin. Kaikki perustuu yhteisiin tavoitteisiin ja myös suunnitteluun, jossa asiakaskin on mukana omassa asiassa ja viranomaisten asiantuntemus on asiakkaan palveluksessa. Pohjola kutsuu sitä nöyräksi asiantuntijuudeksi, jossa nähdään omat ja toisen kokemukset oppimisen lähteinä.

Tällaista asiantuntijuuden jakamista tarvitaan jälkihuollon palveluissa. ”Ammatillisuutta voi kehittää yhteisyyttä käyttäen voimavarana, mutta se ei saa mennä asiakkaiden ohi”. (Pohjola mt., 126.) Gary & Coates & Yellow Bird (2008) näkevät monien käytäntöjen yhdistämisen yhden vallitsevan käytännön sijaan, helpottavan sosiaalityöntekijöitä käytännössä. Yhteistyö eri asiantuntijoiden kanssa voi olla jälkihuoltonuoren eduksi. Nuorella on oikeus valita mitä palvelua hän haluaa saada ja keitä henkilöitä hän haluaa kulloinkin olevan paikalla.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni paikantuu keskisuureen kaupunkiin entisessä Lapinlänissä. Kiinnostukseni jälkihuoltoa kohtaan heräsi syventävien opintojen alussa. Taustatekijät omassa työhistoriassani vaikuttivat tutkimuksen valintaan suuresti. Mielenkiintoni heräsi jälkihuoltonuorten asioihin työskennellessäni eräässä nuorisokodissa. Jälkihuoltonuori, joutuu suurten valintojen eteen täyttäessään 18 vuotta. Jälkihuoltonuori, kuten muutkin nuoret, tekevät läpi elämän kattavia valintoja. Erona on se, että jälkihuoltonuorilla ei välttämättä ole ketään lähiomaista jakamassa heidän kanssaan tätä vastuuta ja mahdollista taakkaa. Siksi onkin erittäin tärkeää, että heille on annettu mahdollisuus ottaa vastaan sosiaalihuollon järjestämä palvelu eli jälkihuolto. Jälkihuollon syvin tarkoitus on olla nuorelle henkilölle rinnalla kulkija, joka ohjaa ja neuvoo eri elämänvaiheissa kulkevaa nuorta. Tavoitteeni tässä työssä on saada nuorten ääni kuuluviin.

Tutkimusprosessin alkuvaiheessa oli tavoitteenani tutkijana valita metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat, jotka ohjaavat tutkijaa paikantamaan tutkimustaan. Tutkija puntaroi tutkimustaan tuottaessaan tietoa, miten tietoa lähestyy ja miten lähtee sitä esittämään. Tutkijan valinnat vaikuttavat koko tutkimuksen kulkuun. Aineiston keruu, aineiston analysointi ja tutkimuksen raportointi ovat osa tutkimuskokonaisuutta. Tutkijalla on valtava vastuu koko tutkimuksen ajan, tutkimuksen etiikka ja tutkijan paikka on tunnistettava. Ferguson, Lavalette ja Whitmore (2005) toteavat, kuinka henkilökohtaiset ja poliittiset ongelmat on täytynyt sosiaalityötä tekevän henkilön sulkea pois. Työntekijältä vaaditaan henkilökohtaista sitoutumista sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen työssään. Moraalifilosofisilla pohdintoilla on antinsa sosiaalityön käytännöille. Niistä voidaan juontaa ontologisen tasa-arvon, kunnioittamisen, itsemääräämisen, vapauden ja yhteisöllisyyden sekä velvollisuuden periaatteet. Näihin sosiaalityön arvoihin liittyy se, että jälkihuollon asiakas ymmärretään lähtökohtaisesti ajattelevana ja tavoitteita asettavana subjektina. Jälkihuollon asiakas

koetaan yhdenvertaisena ja oman asiansa asiantuntijana, jota ei voi auttaa, jollei hän suostu autettavaksi. (Laitinen & Väyrynen 2011, 164.)

Tutkimuksen tehtävänä on vastata kysymykseen, millaisena jälkihuollon asiakas kokee jälkihuollon palvelun. Tavoitteena tutkimuksessa on nuoren kokemuksen kuvaaminen ja ymmärtäminen. Tutkimukseni rakentuu seuraavasti. Tarkastelen kokemusta suhteessa asiakkaan asemaan ja itsemääräämisoikeuksiin. Lähtökohtanani on ajatus, että ihmiset refleктоivat kokemuksiaan, jolloin ne jäsentyvät. Vaikka arkitodellisuus olisi tuonut ihmiselle ristiriitaisuuksia ja epäjärjestyä elämään, pyrkivät he jäsentämään elämäkokemuksiaan johdonmukaisiksi. (Romakkaniemi 2010, 20–21.) Jälkihuoltonuoren voi olla vaikea referoida kokemuksiaan. Nuorta on ohjattava ja jopa saatettava eri palvelujen piiriin. Työntekijän on mentävä nuoren mukaan esimerkiksi työvoimatoimistolle, sillä nuori ei välttämättä itse tiedä, mihin pitää mennä ja miten pitää toimia, eri palvelujen piirissä.

Yksi sosiaalityön hyvinvointieettinen välttämättömyys on se, että voidakseen auttaa ja tukea oikealla tavalla asiakkaan hyvinvointia, on sosiaalityöntekijän tehtävä huolellinen ja tarkka tapaustutkimuksellinen taustaselvitys. (Niemelä mt., 21). Jälkihuoltonuoren elämäntilanteen ja todellisen avun selvittäminen on yksi osa jälkihoitotyötä. Asiakas on oikeutettu saamaan asianmukaista apua, pätevää työskentelyä ja inhimillistä kohtelua. Tämän vuoksi sosiaalityön koulutuksessa tutkimuksellisen osuuden painottaminen on tärkeää. Vasta kun on tutkivalla työotteella hahmotettu asiakkaan ongelma, on sen käsittely mahdollista (Niemelä mt., 36).

Erityisen tarkkana on oltava tutkimuksen raportoinnissa ja siinä kuinka aineistoa säilyttää ja käsittelee. Kerroin haastattelun alussa kuinka muutan haastatteluaineistoni nimeämällä jokaisen haastattelun kirjaimelle H1, tai H2 ja niin edelleen sekä sekoittavani nämä vielä puhtaaksikirjoitusvaiheessa niin, että kukaan ei voi laskea esimerkiksi että monesko haastattelu oli itsellä kyseessä. Lupasin haastateltavilleni säilyttää materiaalia lukollisessa kaapissa sekä hävittää nauhoitukset kun olen saanut työni valmiiksi. Lupasin myös informoida heitä työni valmistuttua, joten heillä on mahdollisuus lukea työni heti tuoreeltaan niin halutessaan. Tavoittelen tutkimusta, missä eettiset periaatteet ja arvot on tärkeitä. Etiikassa arvon ja normin käsitteet ovat

keskeisiä. Aikojen kuluessa eri filosofit ovat kiistelleet siitä, millä tavalla arvot ovat olemassa ja mitä tietoa arvoista voidaan saada sekä miten ja millä menetelmällä kyseistä tietoa voidaan saada. Arvoja koskevissa tutkimuksissa on se ero, onko tutkija objektivismin vai subjektivismin kannattaja. Naturalismin mukaan arvot ovat luonnollisia ominaisuuksia, jolloin arvoista voi saada tietoa, järjellä, intuitiolla ja jopa aisteilla. Arvosubjektivismin mukaan arvoista ei voi saada objektista tietoa, koska ne ovat olemassa vain tunteina ja tuntemuksina. Kysymykseksi on noussut, ovatko näin ollen moraaliarvostelmat tiedon alueeseen kuuluvia eli nonkognitiivisia ilmiöitä. (Niemelä 2011, 21.)

3.2 Fenomenologinen lähestymistapa ja holistinen ihmiskäsitys

Tutkimusprosessiani ohjaavat fenomenologinen lähestymistapa ja holistinen ihmiskäsitys. Ontologiset ja epistemologiset käsitykset ovat tutkimuksessa erityisen keskeisiä sekä myös ongelmallisia. Jokapäiväisessä elämässämme koemme asioita ja ilmiöitä joita pidämme itsestään selvyyksinä. Toimimme usein ajatustottumustemme mukaisesti ja niiden ohjaamina. Ontologiset ratkaisut ovat tässä suhteessa ongelmallisia. Tutkimuskohteena ollessa ihminen, on ontologisen erittelyn tuloksena ihmiskäsitys (Hirsijärvi ym. 2007, 127). Ihmiset hyödyntävät kulttuurisia kertomuksia pyrkiessään hahmottamaan omaa elämäntilannettaan. Kokemukset rakentuvat kertomuksiksi, ihmisten omista elämän tilanteista ja niistä selviämistä.

Eila Hirvonen (2000, 47–48) toteaa väitöskirjassaan, metodologian edustavan tavalla tai toisella tutkijan ihmistä, todellisuutta ja sen luonnetta, sekä niiden käsityksiä joihin hän tutkijana voi sitoutua. Todellisuus muodostuu ihmisten toiminnoista, ajattelutavoista, kokemuksista ja käsityksistä siinä kontekstissa, missä he kulloinkin elävät. Epistemologinen kysymys kuuluu, mikä on tietoa ja millainen on tiedon luonne, sillä tarkoitus on tavoittaa totuutta. Hirvosen (mt., 47) mukaan, kyse on siitä että ihmiset itse rakentavat ja muokkaavat todellisuutta. Tietoa todellisuudesta tuotetaan vuorovaikutustilanteissa niin, tutkittavien että tutkijan kesken. Näin ollen tieto on subjektiivisesti painottunutta.

Fenomenologinen lähestymistapa metodina vaatii tutkijalta jatkuvaa pohdintaa perusteista. Filosofisia ongelmia ovat muun muassa ihmiskäsitys eli millainen ihminen on tutkimuskohteena? (Laine 2010, 28.) Tutkijana pohdin tiedonkäsitystä, siis miten ihmisestä voi saada tietoa ja millaista se tieto on luonteeltaan. Fenomenologisessa ja hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä ovat tutkimuksen teon kannalta keskeistä kokemuksen, sekä merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tietokysymyksistä nousevat esiin ymmärtäminen ja tulkinta. (Laine 2010, 28.) Eksistentiaalisen fenomenologian merkitys ihmistutkimukselle seuraa siitä, että se on ihmisen filosofiaa (Rauhala 1993, 69).

Kokemuksen tutkimisen logiikasta Perttula (2007, 19) toteaa, että eksistentiaalisen fenomenologian teoria pitää kokemusta suhteena. Tässä perustana on näkemys tajunnan intentionaalisuudesta, siis kohteeseen suuntautuvasta toiminnasta. Elämäntilanne on persoonalle reaalin eli kaikki mikä elämäntilanteeseen sisältyy, tarkoittaa persoonalle jotakin (Perttula 2007, 20). Jälkihuollon nuoret kokevat kaikki eri tavalla jälkihuollon palvelun, vaikka taustoiltaan he voivat olla samoista lähtökohdista esimerkiksi nuorisokodilla asuneena.

Mitä tutkitaan kun tutkitaan ihmistä fenomenologisesti, kaikessa ihmistutkimuksessa on takana jokin käsitys ihmisestä (Laine 2010, 28). Fenomenologiassa tutkitaan kokemuksia, jotka käsitetään hyvin laajasti ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa, siihen maailmaan jossa hän elää sillä hetkellä. Eläminen on erityisesti kehollista toimintaa ja havainnointia, samalla se on koetun ymmärtävää jäsentämistä. Yksilön suhde toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon ilmenee ihmisen kokemuksissaan. Kokemus syntyy vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa ja tätä kokemusta voidaan kuvata muun muassa hajuna, valona ja ääninä. (Laine mt., 29.)

Fenomenologiassa tutkitaan ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteen. (Laine mt., 29.) Joten olen tutkimuksellisilla valinnoilla pyrkinyt tavoittamaan jälkihuollon nuorten elämäntodellisuutta, heidän kokemuksiaan ja niille annettuja merkityksiä. Kokemusta selvittävää tutkimusta olisi hyvä kutsua fenomenologiseksi erityistieteeksi. (Perttula 2007, 20).

Tutkimustyöni alussa tutustuin erilaisiin tieteenfilosofisiin tutkimusperinteisiin ja pohdin millaista todellisuutta olin tutkimassa. Tutkimusmenetelmän valinnassa päädyin fenomenologiseen näkökulmaan. Metodien etsinnässä ja metodologisten kysymysten hahmottaminen oli mielestäni tärkeä osa työn kokonaisuutta ajatellen. Perustelen valintaani fenomenologiseen lähestymistapaan siten, että tutkijan on pyrittävä eroon omista ennakko-oletuksista ja pyrkiä irrottautumaan aiemmasta käsiterakennelmasta ja teoriasta. (Laine 2010, 28.)

Fenomenologit sanovat, että ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen eli kaikki merkitsee meille jotakin. Todellisuus ei ole meille neutraali massa vaan jokaisessa havainnossa kohde näyttäytyy havaitsijan pyrkimysten, kiinnostusten ja uskomusten valossa. Voimme siis ymmärtää jos joku ihminen tekee jotain, kysymällä hänen toimintansa tarkoitusta eli millaisten merkitysten pohjalta hän toimii. Tehtäväni on julkituoda jälkihuollon asiakkaiden mielipiteitä jälkihuollon palvelun saatavuudesta ja laadusta. Kokemus muotoutuu merkitysten mukaan ja nuo merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen varsinainen kohde. Fenologisen tutkimuksen kohteena on elämismaailma. Elämismaailma on monellakin tapaa inhimillistä ja yhteiskunnallista kokonaisuutta. Fenomenologia korostaa tutkijan omaa ihmiskäsitystä, sen merkitystä ja todellisuuden subjektiivisuutta. Haluan ymmärtää nuorten kokemuksia niille annettujen merkitysten kautta. (Laine mt., 29.)

Riippuu tutkijan elämäntilanteen ja tutkimuskysymysten rajaamisesta, onko tutkijalla kokemusta tutkimastaan ilmiöstä. Tutkija astuu tällaisena persoonana tutkimuksen tekijäksi, ymmärtäen kokemuksellisesti jotakin tai ei mitään tutkimastaan ilmiöstä oman elämisensä perusteella. Tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on persoonakohtaista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tutkittavien on ilmaistava kokemuksensa, tätä tarkoittaa tutkimusaineiston hankinta. Kokemuksen tutkimus on hankalaa, koska se mikä on jo olemassa totena ja todenmukaisena, ei kelpaa tutkittavaksi sellaisenaan, vasta ilmaistuna. (Perttula 2007, 21.) Lähtökohtaisesti puhutaan yksilöstä ja hänen kokemasta maailmasta ja sen ilmeneminen yksilölle itselleen (Laine 2010, 29). Tutkimuksessani pyrin tuomaan esille jälkihuollon nuoren kokemana, sosiaalityön kontekstit eli yhteiskunnan normit ja säännöt, juuri siihen aikaan ja paikkaan missä jälkihuoltoonori kulloinkin elää.

Fenomenologinen merkitysteoria sisältää ajatuksen siitä, että ihmisyksilö on perustaltaan yhteisöllinen. Ne merkitykset joiden valossa meille avautuu todellisuus, eivät ole meissä synnynnäisesti, vaan niiden lähde on yhteisö, johon jokainen meistä kasvaa tai kasvatetaan. Ihminen on kulttuuriolento. Yhteisön jäsenenä meillä on yhteisiä piirteitä, sekä yhteisiä merkityksiä. Tutkittavat kuin myös tutkija ovat osa jonkin yhteisön yhteistä merkitysten perinnettä, joten tästä syystä yksilön kokemusten tutkimus paljastaa myös jotain yleistä. Toisaalta jokainen yksilö on erilainen. (Laine mt., 30.)

Fenomenologinen tutkimus on tietysti mielessä yksittäiseen suuntautuvaa paikallistutkimusta eli ei pyritä löytämään universaaleja yleistyksiä vaan ymmärtämään jokin tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkityksmaailmaa (Lainemt., 31). Voidaan puhua ihmisen ainutlaatuisesta olemisesta ja suhteestaan maailmaan (Purjo 2011). Eksistentiaalinen fenomenologia on tuonut varmuutta lähestyä tutkittavaa ilmiötä eli lähestyä ihmistä aidosti ja huomioida hänet persoonana ja kuulla hänen omaa ääntänsä (Purjo 2011).

Fenomenologia edustaa kokemukseen pidättäytymistä ja on tässä suhteessa jyrkempää kuin perinteellinen empirismi, joka antaa yksilöllisille esiintymille varsinkin aistihavainnoille etusijaa (Krohn 1989, 15). Tieteen yleisiin tavoitteisiin kuuluu pyrkimys totuuteen ja soveltamiskelpoisen tiedon etsintä. Tieteen yleinen päämäärä on todellisuutta koskevan tiedon kartuttaminen. Mitä paremmin on perusteltu ja mitä lähempänä totuutta tieteelliset hypoteesit ovat, sitä vahvemmin voimme toiminnassamme nojautua niihin. (Uusitalo 2001, 24–25.) Ihmiskäsitys ymmärretään tutkijan yleisenä vastauksena, millainen ihminen on. Käytännössä katsottuna tarkoittaa tämä kaikkea sitä mistä tutkimus koostuu, eli tutkimuksen eri vaiheet muun muassa tapa hankkia aineistoa, analysoida tutkimusta ja ymmärtää tutkimuksen vaiheet. (Perttula & Latomaa 2009, 164.)

Ontologisista perusmuodoista puhuu Rauhala (1989) todeten näiden olevan, tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Kaikkia olemisen perusmuotoja tarvitaan, nuorten merkityssuhteiden syntymiseen ja esiintymiseen. Kuvauksen jälkeen tutkija pyrkii saamaan aineistosta esiin merkitysten muodostamia kokonaisuuksia eli

puhutaan tutkimuksen aineiston analyysistä. (Laine 2010, 41.) Jälkihuoltonuoria tutkiessani halusin saada nuoren kuvaamaan jälkihuollon asiaa kohta kohdalta mahdollisimman tarkkaan, kritiikkiä ja nuoren näkökulmaa eritoten painottaen ja korostaen. Kysyin aineistolta, mitä ja miten nuori itse on kokenut hyvinvointiyhteiskunnan tarjoaman palvelun sosiaalihuollossa. Palvelun heikkouksia kaivaen ja yllitin haastateltavia esittämään kehitysideoita asioihin, jotka liittyvät jälkihuoltoon. (Puuronen 2006, 268).

Fenomenologia edustaa kokemukseen pidättäytymistä ja on tässä suhteessa jyrkempää kuin perinteellinen empirismi, joka antaa yksilöllisille esiintymille varsinkin aistihavainnoille etusijaa. (Krohn 1989, 15.) Tieteen yleisiin tavoitteisiin kuuluu pyrkimys totuuteen ja soveltamiskelpoisen tiedon etsintä. Tieteen yleinen päämäärä on todellisuutta koskevan tiedon kartuttaminen. Mitä paremmin on perusteltu ja mitä lähempänä totuutta tieteelliset hypoteesit ovat, sitä vahvemmin voimme toiminnassamme nojautua niihin. (Uusitalo 2001, 24–25.)

Holistisen ihmiskäsityksen katsonnassa ihmisen olemispuolet eivät ole erillisiä siten kuin kausaalisuhde edellyttäisi. Ne tietyllä tavalla edellyttävät toistensa olemassaolon, ollakseen itse omassa funktiossaan olemassa olevia. Holistisuuden idea edellyttää, että ihmistä tarkastellaan ja häntä koetetaan ymmärtää situationaalisuuden, kehollisuuden ja tajunnallisuuden kokonaisuudessa. Rauhalan mukaan ihminen ei aina tajunnassaan tiedä, mitkä kaikki tekijät häneen vaikuttaa. Jälkihuollon nuoret ovat monessa asiassa vielä elämän alkutaipaleella, etsivät itseään ja omaa kulttuuriaan sekä yhteyksiään yhteiskuntaan. Riippuu siis mitä jälkihuoltonuoren tilanteeseen kuuluu ja mitä hänen olemassaolonsa kannalta on jo esiymmärretty. (Rauhala 1983, 46–47.)

Holistisuuden idea on hedelmällistä myös ihmiseen kohdistuvien auttamistoimien kannalta. Kun esimerkiksi tilanteessa tapahtuu jokin muutos, modifioituu eli muuntuu myös se faktisuusperusta, josta kokemus saa sisältöaineiksensa. Situaatiotaan jälkihuoltonuori voi itse modifioida uusilla valinnoillaan. Ihminen voi hylätä vaikka huonot elämäntapansa, tilalle hän voi valita hyviä harrastuksia sekä järjestää itselleen riittävästi lepoa, välttää vaarallisia nautintoaineita tai etsiä itselleen hyvää seuraa ja ystäviä. (Rauhala mt., 48–49.)

Yhteiskunta voi vaikuttaa omilla toimenpiteillään yksilön ratkaisuihin. Yhteiskunta voi tarjota töitä, asuntoja, lepo- ja terveyspalveluja sekä harrastuksia. On todettu, että tilanteen suotuisat muutokset antavat tajunnalle turvallisuutta, kuten huolesta ja ahdistuksesta, pelosta ja niin edelleen vapauttavaa kokemussisältöä. Koettu masennus ja depressio lievenevät, joten normalisoituvat myös kehon orgaaniset prosessit. Kokemuksen muuttuessa muuttuu tietenkin hermostollinen tapahtuminen, koska jokainen kokemus on myös aivotila ja hermoston välityksellä muutos on myös elintoiminnoissa muualla kehossa. Kun kehossa tapahtuu muutoksia, muuttuvat myös kokemisen hermostolliset ehdot ja siten myös kokemus. (Rauhala 1983, 49.)

Holistisessa ihmiskäsityksessä ihmisen situationaalisuus, kehollisuus ja tajunnallisuus kietoutuvat olemassaolossaan yhteen. Jokaisen olemassaolon muotoon sijoittuvalla ilmiöllä tai tapahtumisella on oma eliminoitumaton funktionsa eli tehtävänsä kokonaisuuden muodostumisessa. Jälkihuoltonuoren ihmisen kokonaisuuteen voidaan vaikuttaa joko positiivisella tai negatiivisella tavalla, kaikkien olemassaolon muotojen tarjoamien kanavien kautta. (Rauhala mt., 104.)

Ihmisen olemuspuolien erilaisuuden tunnistaminen ja lähtökohdaksi ottaminen on kokonaisuuden tutkimuksessa paras orientaatio. Empiirisen tutkimuksen ja sovellutusmuotojen erilaistuminen ei ole vältettävissä, koska se seuraa ihmisen olemassaolon jäsentyneisyydestä, joka ei ole ihmisen muutettavissa. Empiirisen ihmistutkimuksen tehtävänä onkin etsiä keinoja jonkin vaikutusmahdollisuuden toteuttamiselle. Vaikuttaminen on mahdollista vain jos se on suunniteltu vastaanottavan olemassaolon muodon struktuuria eli olemusta vastaavasti. Ei ole mitään empiiristä ihmistutkimusta ylimalkaan eikä myöskään mitään vaikuttamiskeinoa ihmiseen yleensä, vaan molemmat ovat spesifisiä, haluammeko sitä vai emme. (Rauhala mt., 105.)

Sosiaalityö on vaikuttamista ihmiseen tilanteen kautta. Sosiaalityön yleisnimikkeellä voidaan tarkoittaa monenlaisia tutkimus- ja sovellutusaloja. Kuitenkaan kaikissa näissä ei olla suhteessa ihmiseen yksinomaan tilanteen komponentteja muunnellen. Vaikkakin toimintamuoto on perusluonteeltaan ensisijaisesti jotakin elämäntilanteeseen eli tilanteeseen kohdistuvaa. (Rauhala mt., 113–114.) Ihmisyksilöä koskevan analyysin

lähtökohtana on situaatio eli ihmisen elämäntilanne. Ihminen olemassaolollaan säätelee samalla omia olemassaolonsa ehtoja. Tiettyjen valintojen kautta ihminen säätelee omia olemassaolonsa ehtoja. Näiden valintojen kautta tapahtuu tiettyjen olemassaolon ehtojen muuttuminen. (Purjo 2011.)

Ihmistyö, jossa työnkohteena ovat ihmiset sekä ihmisiin vaikuttaminen joko auttavassa mielessä tai tavoitteellinen työskentely ihmisten kautta tavoiteltuun lopputulokseen pääsemiseksi, johtaa siihen että tätä työtä ohjaa käsitys ihmisestä ja ihmiskäsitys. Ihmistä tutkittaessa koetetaan ymmärtää ihmistä situationaalisuuden, kehollisuuden ja tajunnallisuuden kokonaisuudessa. (Kunnari 2011, 54.) Jälkihuoltonuoren kokemusmaailma on ainutlaatuinen ja jokaisella henkilöllä tämä kokemusmaailma on erilainen. Kulttuurista sekä nuoren elämänympäristö vaikuttaa hänen elämäänsä. Jälkihuoltonuoret tulevat jokainen eri taustasta ja eri elämäntilanteista jälkihuollonpalvelujen piiriin. Kulttuurista vaikuttaa nuoren tapaan toimia ja käsitellä asioita. Nuoren elämänympäristö vaikuttaa nuoren asioihin myös ulkoapäin, nuori ei aina itse pysty vaikuttamaan ympärillään oleviin asioihin ja ihmisiin, tämä on huomioitava työskentelyssä nuorten kanssa. Holistinen ihmiskäsitys ja holistisuuden idea on ymmärrettävä kun tutkitaan jälkihuoltonuoria. Tutkijan tärkein työväline on tutkija itse, tutkijan reflektiivinen toiminta ja kokemusmaailma, tulee tutkimus työssä esille kun hän tutkii ihmisen toimintaa ja ajattelua. Tutkijan on pyrittävä ymmärtämään tutkimuskohdettaan. Tutkijan oma esiymmärrys saattaa sekä rajoittaa, että auttaa tutkimuksen kulussa.

Ihmisen suhde omaan elämäntodellisuuteen voi ratkaista tutkimuksen tuloksia monella tavalla. Ihmiskuvalla erotuksena ihmiskäsityksestä viitataan jokaisen erityisyyteen. Jokainen tutkija tutkii omilla tutkimusmenetelmillään omalta sisältöalueeltaan tuottamaan sisällöllisen kuvauksen tutkimuskohteestaan, ontologisen analyysin tulos on ihmiskäsitys ja empiirisen tutkimuksen tulos on ihmiskuva. (Kunnari 2011, 56.) Tutkijan on tunnettava oma asemansa ja pidettävä se mielessä koko tutkimusprosessin ajan. Eettiset työotteet on oltava selvillä, erityisesti tämä korostuu tutkittaessa nuoria henkilöitä. Tutkijana kerroin haastateltavilleni erittäin tarkkaan heti haastattelun alussa ja lopussa, mihin ja miten tietoja aion käyttää. Haastateltavistani näin, että heitä

ihmetytti miksi kerron näin tarkkaan asian. Mielestäni siihen oli panostettava erityisellä huolella, ettei haastateltavalle jää epäselvyyksiä asiassa.

Holistisen ihmiskäsityksen kautta on mahdollista tutkia nuorten kokemuksia kokonaisvaltaisesti jälkihuollosta heidän omien kokemusten kautta. Ihmiskäsitys mahdollistaa fenomenologisen lähestymistavan. Kuten aikaisemmin toin esille, nuorten kokemusmaailma on jokaisella omanlaisensa ja tätä jälkihuoltonuoren omaa ääntä tuon julki tutkielmassani. Koen saaneeni ymmärrystä tutkimukseni suhteen, tutustuessani fenomenologiseen lähestymistapaan sekä holistiseen ihmiskäsitykseen. Tutkimusprosessia ohjaavat fenomenologinen lähestymistapa ja holistinen ihmiskäsitys, jotka vaikuttavat asenteisiini ja suhtautumistapaani suhteessa nuorten kokemuksiin sekä niiden ymmärtämiseen.

3.3 Tutkimusaineisto

Anoin haastatteluaineiston keräämiseen tutkimuslupaa, jonka sosiaalityön johtaja myönsi minulle toukokuussa 2012. Halusin haastatella henkilökohtaisesti kymmentä henkilöä (10), jotka ovat jälkihuollon asiakkaina. Suorittaessani sosiaalityön opintoihin liittyvää pitkää käytännönopetuksenjaksoa sosiaalitoimissa kartoitin alustavasti (tammi-helmikuussa 2012) haastatteluun osallistujat jälkihuollon asiakkaista, yhdessä jälkihuollon työntekijän kanssa. Otin itse osaan nuorista yhteyttä. Aineiston keruun suoritin nauhoittamalla ja litteroimalla haastattelut. Haastateltavikseni suostuvien henkilöiden kanssa sovin haastattelutapaamiset henkilökohtaisesti ja sovin tapaamiset sosiaalitoimistoon. Liitteenä (2) olevassa tutkimussuunnitelmassa on liitteenä temahaastattelurunko.

Tutkimuksen suunnittelu, tiedonkeruu ja raportointi edellyttävät toimijoiden yhteisen ymmärryksen löytymistä tutkimuksen arvoista ja eettisistä valinnoista (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011, 10). Haastattelin toukokuussa 2012 kahdeksan jälkihuollonpiiriin kuuluvaa nuorta. Tämän lisäksi kahta nuorta odotin sovittuna aikana haastatteluun, mutta he eivät syystä tai toisesta tulleet sovittuun paikkaan. Haastattelemani nuoret ovat kaikki 18–20 vuotta täyttäneitä jälkihuollon asiakkaita.

Sain haastateltaviani etsiessäni paljon apua jälkihuollontyöntekijältä. Hän auttoi minua muun muassa kysymällä omilta asiakkailtaan haluaisivatko he olla mukana tutkimuksessani ja suostuisivatko nämä haastatteluuni.

Nuorten kanssa sovin tapaamisajan ja haastattelin yhden tai kaksi nuorta päivässä. Fenomenologinen lähestymistapa on avointa tutkimustapa, joten koin sen soveltuvan hyvin omaan tutkimukseeni. Mielestäni oli luottamusta herättävää tavata nuoret kahden kesken työhuoneessani toimiston ollessa kiinni. Yksilökokemus on se mitä fenomenologiassa tutkitaan, yksilön kokemus on myös minun tutkimuksessani ydin osa. Kerroin jokaisen haastattelun alussa tarkoin mitä haluan selvittää tässä tutkimuksessani. Kerroin myös jokaiselle haastateltavalleni monesko haastattelu on menossa sekä selitin sekoittavani haastattelut lopuksi numeroiden ne, joten jokaisen haastattelemani henkilön intimiteetti säilyy. Kerroin myös kuinka hävitän lopuksi kaikki aineistoni ja kerroin vielä milloin työni on tarkoitus julkaista.

Tutkimuksessa toimitaan kuten jokapäiväisessä elämässä. Toimintaa voidaan verrata myös salapoliisin työhön. Teemme havaintoja kaiken aikaa. Tarkkailemme ihmisiä ja uusiin tilanteisiin joutuessamme yritämme päästä selville siitä mistä on kysymys. Kysymme ihmisiltä, miksi he toimivat kuten me havaitsemme heidän toimivan. Tutkimusmenetelmä koostuu niistä tavoista ja käytännöistä, joilla havaintoja kerätään.

(Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 178.) Tutkimukseni aineiston kokosin puolistrukturoituna haastattelumenetelmänä.

Haastattelu voidaan toteuttaa eri tavoin. Myös tutkimushaastattelu voidaan jakaa eri ryhmään. Tässä tutkimuksessani käytän tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumuoto, jossa aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 208.) Teemahaastattelussa on oleellisinta se, että haastattelu etenee joidenkin teemojen varassa. Tämä tuo hyvin tutkittavien äänen kuuluviin. Metodologisesti teemahaastattelussa pyritään korostamaan ihmisten omia tulkintoja asioista, sekä heidän asioille antamia merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Tutkimuksessani oleellisinta on tuoda nuorten oma ääni esille.

Ihmisen elämänkaaritutkimuksen perusmenetelmänä voidaan pitää haastattelua. Strukturoidussa eli jäsenneyssä haastattelussa seurataan tarkasti ennalta suunniteltua kysymyspatteristoa. Haastattelu voi olla vapaamuotoisempikin ja silloin edetään tilanteen ja tunnelman mukaan. Johtolankana on jokin tema eli temahaastattelu, jossa haastattelija pyrkii olemaan mahdollisimman neutraali ja ohjaa vain kun halutusta aihekokonaisuudesta meinataan poiketa. Kaikissa haastatteluissa on tärkeää, että haastateltavan ja haastattelijan välille syntyy mahdollisimman avoin ja lämmin sekä luottamuksellinen suhde. (Dunderfelt 2004, 43.) Haastattelutilanteisiin meni aikaa tunnista – kahteen tuntiin.

Haastatellessani nuoria jälkihuollon asiakkaita nauhoitin kaikki haastattelutilanteet. Halusin saada materiaalia jota voin rauhassa tarkistella ja analysoida, palaten siihen tarvittaessa aina uudestaan. Tavoitteenani oli saada nuorilta itseltään kommentteja sekä mietteitä, haastatellessani heitä kahden kesken sosiaalitoimistolla. Haastattelut tapahtuivat virka-ajan ulkopuolella. Haastattelujen pohjalta pääsen analysoimaan jälkihuollon nuorten mietteitä ja voin tulkita heidän viestejään asiakkaina sosiaalityön kontekstissa. Koin tarpeelliseksi valita sellaisen metodin, että se keskittyy haastattelujen sisältöön eikä muotoon. Dokumentoinnin tarkkuus ja yksityiskohtaisuus on suhteellinen asia, se riippuu myös käytettävissä olevasta tallennustekniikasta. Nauhuri on ylivoimaisen tarkka väline, vaikka se tallentaa vain tilanteen verbaalisen puoleen (Alasuutarinen mt., 85).

Tieto, etiikka ja tutkijan paikka eli tutkijan eettinen vastuu, on tärkeä tunnistaa jo ennen kuin aloittaa haastattelut. Haastateltavilla on oikeus tietää, miten ja mihin aineistoa käytetään. Käytin runsaasti aikaa haastattelujen alussa siihen, että kerroin rauhassa haastatteluihin liittyviä yksityiskohtia haastattelun kulusta ja merkityksestä tutkimukseni kannalta. Haastattelutilanteet sekä tunnelma haastattelutilanteissa vaihteli jokaisen haastateltavan kohdalla. Erityisen mielenkiintoista oli aistia haastateltavan reaktiot haastattelun alkaessa ja seurata reagoinnin muuttumista rennommaksi ja avoimemmaksi haastattelun loppua kohti. Yllättävintä oli huomata haastattelijan eli minun omat reaktiot ja tunnelmat eri haastattelutapahtumissa. Minusta tunnelmat olivat käsin kosketeltavissa ja niiden analysointi oli mielenkiintoista.

Tutkimuksen eettisyyden näin tärkeänä myös työyhteisön näkökulmasta, sillä itse haastattelutilanteet järjestin sosiaalitoimiston ja lastensuojelun työtiloissa. Työajan ulkopuolelle sijoitetut ja sovitut haastattelut olivat hyvin intiimejä tilanteita. Oma tietoisuus siitä, että on yksin koko toimistossa haastateltavan kanssa, oli jollain tasolla jännittävää ja toisaalta hyvin vapauttavaakin. Mielestäni sain luotua luottamusta heti haastattelun alkutilanteissa, mikä auttoi haastattelun aloittamista. Toimiston ollessa kiinni ja työntekijöiden lähdettyä menin itse vastaanottamaan ennestään tuntemattomia henkilöitä toimiston ulkopuolelle. Kerroin, että olemme nyt kahden. Toisaalta otin tässä riskin, mutta se antoi haastateltavalle tietoisuuden siitä, että minä luotan häneen.

Jälkihuoltonuoria haastatellessani oli luontevaa käyttää fenomenologista lähestymistapaa, koska fenomenologinen haastattelu on luonteeltaan mahdollisimman avoin. Keskustelunomainen tapahtuma syntyy, kun haastateltavalle pyritään antamaan mahdollisimman paljon tilaa (Laine mt., 37). Haastattelun tulos riippuu haastattelijan itsetietoisuudesta, omasta persoonasta sekä heittäytymiskyvystä. Haastattelijan kyky heittäytyä aidosti mukaan haastattelutilanteeseen, näkyy luottamuksena haastateltavan ja haastattelijan välillä. Haastattelijana pyrin löytämään kyvyn mukautua eri tilanteisiin, vuorovaikutustilanteet vaihtelivat eri haastateltavan kanssa. Haastattelijan on kyettävä tuntea empatiaa ja ymmärrystä ilman tuomitsemista, sillä haastattelijana on tilanteessa voimakkaasti läsnä. (Siekkinen 2001, 50–51.)

Empiirisessä tutkimuksessa metodit ovat tukijan työssä aina keskeisessä asemassa. Tutkimusongelma ja -menetelmä ovat toisiinsa tiiviissä yhteydessä. Menetelmien valintaa ohjaa yleensä se, minkälaista tietoa ja keneltä tai mistä sitä etsitään. (Hirsijärvi ym. 2007, 179.) Halusin saada jälkihuoltonuorten äänen kuuluviin sellaisena kuin he sen halusivat antaa. Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden haastatella valitsemastaan otannasta haastateltavia henkilöitä. Se mahdollistaa hyvin yksilöllisen tavan toteuttaa haastattelut. Mielekästä on kahdenkeskeinen kohtaaminen sekä siihen liittyvä intensiivinen yhdessäolo haastattelun ajan. Tutkimustyyppit eroavat toisistaan siinä, mitä tutkimuksessa tarkastellaan. (Hirsijärvi ym. 2007, 186.)

Useimmiten tutkija kerää oman havaintoaineistonsa ja tällainen empiirinen tietoaaines sisältää välitöntä tietoa tutkimuskohteesta, siksi sitä kutsutaan primaariaineistoksi

(Hirsijärvi ym. 2007, 181). Tutkiessani jälkihuoltoonuria tein haastattelut mahdollisimman tiiviissä tahdissa. Halusin päästä litteroimaan aineistoani mahdollisimman tuoreeltaan, jotta voisin palata aineistoon analyysivaiheessa uudestaan ja uudestaan. Tutkijan havainnointi on tuotava esille, kun haastattelun avulla saadaan selville, mitä haastateltu henkilö ajattelee, tuntee ja uskoo. Tutkija pyrkii saamaan selville, miten tutkittavat havaitsevat mitä ympärillä tapahtuu. Mutta haastateltavat eivät kerro välttämättä mitä todella tapahtuu. Havainnoinnin (observation) avulla tutkija pyrkii saamaan tietoa, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa (Hirsijärvi ym. mt., 207). Paulina Kokkonen (2005) on tehnyt tutkimuksen Helsingin yliopistossa, missä selvitetään lastensuojelun jälkihuollossa olevien, täysi-ikäisten nuorten kokemuksia jälkihuollosta sekä heidän siihen kohdistuvia toiveita. Tarkastelun keskiössä ovat tekijät, jotka selittävät nuorten sosiaalista selviytymistä ja syrjäytymisriskiä jälkihuollon vaiheessa.

Haastattelujen aikana tutkijan on mietittävä tutkimuksen tarkoituksen etiikkaa ajatellessaan omaa oikeuttaan tunkeutua ihmisten intiimeihin yksityisasioihin, tähän tutkija voi vastata olemalla aidosti avoin ja kiinnostunut haastateltavien kertomuksista. Tutkijan tulee haastattelun alussa ja lopussa kertoa, mihin ja miten tietoja aikoo käyttää. Erityisen tarkkana pitää olla tutkimuksen raportoinnissa. (Siekkinen 2001, 57.) Haastatellessani jälkihuoltoonuria käytin runsaasti aikaa haastattelujen alussa siihen, että kerroin miten ja mihin käytän haastatteluaineistoa. Haastattelujen lopussa kerroin miten hävitän haastattelu materiaalin ja missä aikataulussa etenen.

Haastattelujen jälkeen on niiden puhtaaksikirjoittaminen eli litteroiminen. Tässä vaiheessa on syytä pohtia miten tarkkaan haastattelut purkaa. Tutkijan on valittava itselle sopiva tapa miten purkaa aineistoa. On osattava valita olennaiselta vaikuttava osa aineistosta ja luottaa siihen, että sieltä pystyy analysoimaan riittävästi. On tehtävä valinta kuinka systemaattisesti aineistoaan haluaa lähestyä. Teemahaastatteluaineisto on useimmiten analysoitu teemoittelemalla ja tyyppittelemällä. (Eskola & Vastamäki 2001, 40–41.) Nuorten kommentteja keräsin valitsemieni teemojen alle, tuottaen kysymyksiä jälkihuollon nuorille asiakkaille. Jaottelin teemat viiteen eri teema-alueeseen. Teema-alueet ovat a) Yleistä tietoa asiakassuhteesta, sen alkamisesta ja alkuinfosta. b) Tunteeko nuori jälkihuollon työntekijän sosiaalitoimistolla ja työntekijän tavoitettavuus.

c) Tapaamiskertojen ja yhteydenpidon riittävyys. d) Tapaamispaikka. e) Millaisena nuori kokee jälkihuollon asiakkaan aseman ja oikeudet.

Aineistonkeruuvaihe oli työläs ja mielenkiintoinen. Haastattelutilanteet olivat jokainen ainutlaatuinen kokemus ja sen vuoksi haastattelujen nauhoitus oli mielestäni ensiarvoisen tärkeää. Pystyin näin ollen palaamaan haastattelutilanteisiin uudestaan. Haastattelut tapahtuivat toimistohuoneessa kahden kesken haastateltavan kanssa. Nauhuri oli keskellä pöytää minun ja haastateltavan välissä. Pyrin luomaan jokaisessa haastattelutilanteessa katsekontaktin haastateltavan kanssa. Osa haastattelemistani nuorista istui tuolissaan rauhassa ja vastaili kysymyksiini. Joidenkin oli vaikea pysyä tuolissa rauhassa, esimerkiksi eräs henkilö otti viivoittimen pöydältä ja naputteli sillä hieman hermostuneena. Eräs nuori vilkuili useasti ranteessa olevaa kelloaan. Aineistonkeruu oli mielestäni työni antoisin vaihe. Pääsin haastattelutilanteissa luomaan avoimen keskustelunilmapiirin. Haastateltavani olivat minulle ennestään tuntemattomia henkilöitä ja tilanteet olivat minulle jännittäviä tapahtumia. Pohdin jokaisen nuoren haastattelun jälkeen kyseisen henkilön kokemuksia ja sitä, miten tämä toi niitä esille, toiset olivat avoimempia kuin toiset. Nuoret olivat suorasukaisia ja rohkeita esittäessään omia mielipiteitä.

Haastatellessani jälkihuoltonuoria haastattelutilanteet olivat mielenkiintoisia. Nuorista huokui kiinnostus tekemääni tutkimusta kohtaan, mikä yllätti minut ja ennakkoasenteeni. Haastattelujen alussa kysyin haastateltavalta tunteeiko nuori lain asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista? Näytin heille asiaa koskevaa kirjaa, sekä kerroin että heillä on sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksia joita on lakiin asetettu. Asia selvästi kiinnosti ja osa kertoi tietävänsä tämän. Realistinen lähtökohta kokemuksen tutkimiselle on pitää subjektiivisia kokemuksia osana persoonille olevaa objektiivista maailmaa. Subjektiivinen ilmiö vaatii objektiivista ymmärtämistä, tutkija on tutkimuksensa metodi ja vastuussa siitä miten metodologiaan käyttää ja huoltaa. (Perttula 2007, 22.) Huomioitavaa on että yhteisön jäsenenä meillä on yhteisiä piirteitä, sekä yhteisiä merkityksiä. Jälkihuoltonuoria tutkiessani pyrin saamaan jokaisen haastattelun aikana mahdollisimman avoimen suhteen haastateltavaan henkilöön. Tein lisäkysymyksiä ja sain niiden avulla asiani selitettyä niin, että nuori ymmärsi mitä missäkin kohtaa tarkoitin. Asiakkaan asema ja oikeus osiossa lisäkysymyksiä tarvitsin

eniten, selventämään ja syventämään asiaa. Halusin että haastateltava ymmärtää, että vain hänen näkemys on tärkeää tutkimukseni kannalta. Eikä se mitä esimerkiksi kaveri on kertonut jälkihuollosta tai siihen liittyen.

Litterointeihin meni aikaa keskimäärin puolitoista tuntia – kaksi tuntia haastattelua kohti. Haastattelut tein kaikki kahden viikon sisään. Halusin päästä mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen litteroimaan aineistoani. Jaoin työni niin, että haastattelut tein toukokuussa 2012 ja litteroinnit kesäkuussa 2012. Aineiston analysointiin paneuduin syksyllä 2012. Kuvauksen jälkeen tutkija pyrkii saamaan aineistosta esiin merkitysten muodostamia kokonaisuuksia eli puhutaan tutkimuksen aineiston analyysistä. (Laine mt., 41.) Jälkihuoltonuoria tutkiessani halusin saada nuoren kuvaamaan jälkihuollon asiaa kohta kohdalta mahdollisimman tarkkaan, kritiikkiä ja nuoren näkökulmaa eritoten painottaen ja korostaen. Pyrin saamaan haastateltavani kertomaan totuudenmukaisesti sen mitä ja miten nuori itse on kokenut hyvinvointiyhteiskunnan tarjoaman palvelun sosiaalihuollossa. Palvelun heikkouksia kaivaen ja yllytin haastateltavia esittämään korjausideoita asioihin jotka liittyvät jälkihuoltoon. (Puuronen 2006, 268).

Aineistoa minulle kertyi noin 12 tuntia haastattelumateriaalia. Litteroidessani haastatteluja sain jokaisesta haastattelusta 5 – 6 sivua litteroitua aineistoa. Tämä on yhteensä 45 sivua tutkimusmateriaalia, jotka pilkoin osiin. Etsin jälkihuoltonuorten esille tuomista asioista yhteneväisyyksiä ja kokosin niistä yhteenvedon, jonka jälkeen jaoin ne teemoittain päästäkseni analysoimaan vastauksia sekä niiden merkityksiä.

3.4 Tutkimuksen analyysimenetelmä

Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen haastattelututkimus. Tutkimukseni perustuu itsemääräämisoikeutta, jälkihuollon asiakkaan kokemuksia ja kehitysehdotusten julkituomista koskeviin teoreettisiin keskusteluihin, joita analysoin aineiston empiirisellä tutkimusaineistolla, jonka olen kerännyt teemahaastatteluissa tehtyjen nauhoitusten ja muistiinpanojen avulla. Miten itsemääräämisoikeuteen liitetyt

elementit näkyvät jälkihuollon asiakkaita tarkisteltaessa ja sosiaalityötä, lastensuojelussa koskevilla tieteellisillä tutkimuksilla.

Analyysinä käytin aineiston sisällönanalyysiä, jonka avulla löysin ne aihealueet, joihin nuorten puhe keskittyi. Haluan haastateltavien äänen tulevan esille, heidän itsensä käyttämien käsitteiden pohjalta. Analyysi rakentuu teemojen mukaan. Aloitan pääluvusta, jossa tarkastelen jälkihuoltoon nuorten kokemuksia jälkihuollonpalvelusta. Jaottelin kysymykset teemoihin ja jaoin kysymyspatterini a, b, c, d ja e. Metodini eli menetelmän käsite on sääntöjen ohjaama menettelytapa, jonka avulla tieteessä tavoitellaan ja etsitään tietoa tai pyritään ratkaisemaan käytännönongelma. Metodien tutkimus on metodologiaa. Metodologiassa on kysymys menetelmäopillisista periaateista kysymyksistä. (Hirsijärvi ym. 2007, 178–179.) Tutkiessani jälkihuoltoon nuorien kokemuksia jälkihuollon saatavuudesta ja laadusta, käytin fenomenologista ja holistista ihmiskäsitystä metodina.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietinnöissä (2009) on tutkimuseettiset periaatteet jaettu kolmeen osa-alueeseen. Nämä osa-alueet ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. (Rauhala & Virokannas 2011, 239.) Käsitteelin aineistoani niin, ettei haastateltavia pysty tunnistamaan.

Ihmiskäsitys ymmärretään tutkijan yleisenä vastauksena, millainen ihminen on. Käytännössä katsottuna tämä tarkoittaa kaikkea sitä mistä tutkimus koostuu, eli tutkimuksen eri vaiheet muun muassa tapa hankkia aineistoa, analysoida tutkimusta ja ymmärtää tutkimuksen vaiheet. (Perttula & Latomaa 2009, 164.) Tutkimuksen esittelyvaiheen rajaamisessa oli itsellä työtä päättää, mikä on oleellista esittää. Tutkija helposti uppoutuu omaan tekstiin ja sen esittelyyn, niin että rajaaminen voi olla tuskallinen vaihe.

Analyysimenetelmät, jotka valitsin tutkimukseeni ovat teemahaastatteluun pohjautuvaa aineiston sisällönanalyysiä. Analyysitapani on temaattinen, sillä pyrin tavoittamaan sitä miten vuorovaikutus rakentui. Jälkihuoltoon nuorten oman näkemyksen tuominen on tutkimukseni kannalta ensiarvoisen tärkeää, siksi välitän heidän kokemuksiaan heidän

omalla kielellään. Käytän siksi tutkimuksessani aineistolainauksia. Haluan tuoda esille sitä, millaista tietoa haastattelut tuottivat ja näin saada myös oman tulkintani näkyväksi.

Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen, aineisto pilkotaan osiin. Analyysin eteneminen vaati järjestelmällistä aineistoon palaamista, sekä uudestaan lukemista ja pohdintaa. Nauhoitukset litteroin heti kun sain koko aineiston kasaan, sillä halusin aloittaa analysoinnin mahdollisimman tuoreesta aineistosta. Aluksi luin haastatteluita useaan kertaan ja alleviivasin asioita jotka liittyivät tutkimuskysymykseen. Poimin aineistosta kysymyksiin liittyvät asiat ja poistin aineistosta tutkimustehtävään liittymättömät kohdat.

Foucault (2005, 61) tuo esille sitä, kuinka nopeilla ja mitättömillä, jopa sanattomilla arvioilla ja huomioilla, joskus jopa yhden ihmisen möläytykseen liittyen lähtee lumipalloefekti liikkeelle. Toisin sanoen, yhden väärin ymmärretyn henkilön sanominen (lausuminen) ja oman mielipiteen julkituominen voi saada paljon aikaan. Tutkimusaineistossani on kyse nuorten äänen ja näkemyksen julki tuominen. Tutkijana tehtäväni oli nuorten kokemusten pilkkominen aineistosta. Tarkoituksena oli saada esille samankaltaisuuksia, toistuvuutta ja pyrkimys oli löytää tarpeeksi analysoitavaa. Rajaus on huomioitava tarkoin alusta alkaen.

Tutkimuksen ensimmäisessä työstövaiheessa pyritään kuvaukseen siitä, mitä tutkimusaineistossa on sanottu. (Laine mt., 40.) Yksilön elämäntilanne on aina ainutlaatuinen kokemus ja tämä on otettava huomioon ihmistieteitä tutkittaessa. Jokainen yksilö käsittelee omalla persoonallisella tavalla eri asioita ja asia yhteyksiä. Tämä on huomioitava kun tutkii ihmisiä. Jälkihuoltoonnuoren oma todellisuus vaikuttaa yksilön toimintaan suhteessa toisiin ihmisiin ja kokemukseen elämästä, kulttuurista ja luonnostakin. Toisin sanoen kaikki vaikuttaa kaikkeen ja yksilö kokemus on se mitä fenomenologiassa tutkitaan.

Vaikka arkitodellisuus olisi tuonut jälkihuoltoonnuorelle ristiriitaisuuksia ja epäjärjestystä elämään, pyrkivät he jäsentämään elämäkokemuksiaan johdonmukaisiksi. (Romakkaniemi 2010, 20–21.) Nuoret hyödyntävät kulttuurisia kertomuksia pyrkinessään hahmottamaan omaa elämäntilannettaan. Kokemukset rakentuvat

kertomuksiksi, toiset haastateltavat saattoivat kertoa hyvinkin seikkaperäisesti ja jopa tarkasti, mitä olivat kokeneet ja kuinka se oli näkynyt heidän asioidessaan jälkihuollon asioiden parissa sosiaalitoimistolla. Kokemukset nousivat nuorten omista elämäntilanteista ja niistä selviämistä. Jälkihuollonnuoria tulee hyvinkin erilaisista lähtökohdista. Jokaisella nuorella on oma arvomaailma ja tulkinta asioista, jotka koskevat suoraan heidän omaa elämää. Nuori voi tulla jälkihuollon palvelujen piiriin muun muassa nuorisokodista, vankilasta, sijaiskodista tai olla opiskelemassa vieraassa paikkakunnassa. Tutkijan oma paikka on pohdittava tarkoin. Omat ajatukset ja arvot eivät saa näyttäytyä haastattelutilanteissa eikä näin ollen saa ohjata haastateltavan vastauksia.

Kuten Foucault (Ks. 2005) toteaa, lausuma on merkkijonon tai lauseen olemassaolon funktio. Lausuman määrittäminen funktioksi korostavat sitä, että yksittäiset lausumat ovat toiminnallisia yksikköjä yhdessä toisten lausumien kanssa. Nuorten merkityksiä voidaan välittää niin tekstillä, äänellä kuin kuvillakin. Yksittäisen lausuman toistaminen voi olla olennaista, jotta tietoa tuottava tieteenala kykenee jatkuvasti olemaan olemassa.

Analyysin seuraava vaihe oli teemoittelu, jota tein ydinsanojen pohjalta. Kokosin samankaltaiset ydinsanat, joita ovat, saatavuus, tunnettavuus, riittävyys, mielipide tapaamispaikkaan, asiakkaan asema ja oikeus. Jaottelin luokat, otan jälkihuollon palvelun, aivan sama ja minun oli pakko. Kokosin aineiston ulottuvuudet luokaksi. Käytin apuna teemoittelussa tutkimuskysymyksiä. Pyrin saamaan haastateltavien puheista esille ydinsanat ja etsin teeman sisältä yhtäläisyyksiä, jolloin aineisto tiivistyi.

Teksti aineistossa	Ydinsanat	Luokka
”Oon ite halunnu tulla tänne useammin.” (H 6)	saatavuus, tunnettavuus, riittävyys	otan palvelun
”Normaali meininki” (H 3)	mielipide tapaamispaikkaan	aivan sama
”Mun oli vähän niin ku pakko ottaa se” (H 2)	asiakkaan asema ja oikeus	pakko ottaa

Taulukko 1 Esimerkki aineiston luokittelusta

Tyypitellystä aineistosta kirjoitin ensin alustavan analyysin, joka muokkautui ja täydentyi analyysiprosessin aikana. Päätelmien teolle on tyypillistä, että niitä ei hyväksytä sellaisenaan vaan havaintoja punnitaan kriittisesti ja analysoidaan. Niiden pohjalta luodaan kokoavia näkemyksiä asioihin ja pääasioista kehitellään synteesejä. (Hirsijärvi ym. mt., 178.)

Aineistosta tutkija pyrkii löytämään ne väittämät ja kokonaisuudet, joita lähtee viimeistelemään analyysin avulla. Kaikkien näkökulmien huomioiminen on mahdotonta. Aineiston analysointi Foucault (2005, 64) mukaan, tiedon arkeologian kaksi keskeisintä käsitettä ovat lausuma ja diskursiivinen muodostelma. Diskursiivisen eli keskusteluanalyysi muodostelman rinnalla voi käyttää myös termiä diskurssi. Empiirisestä aineistostani halusin tuoda julki jälkihuolto nuorten asiakkaan kokemukset sosiaalityön kontekstissa. Nuorten itsensä kokemana ja sanomana, analysoin nuorten omaa kokemusta.

Alustava analyysini vastaa aineiston tulkitsemista, jolloin luokiteltua aineistoa aloin nimeämään. Nimettyjä luokkia verrataan ja kokonaisuuksia huomioidaan yhdistäen teoriapohja. Aineiston viimeinen vaihe eli luennan vaihe irtaantuu aineistokeskeisestä ajattelusta. Raaka-analyysiä tutkija lukee valitusta näkökulmasta. Aineistolle esitetään kysymyksiä ja tutkija pohtii mitä löydetyt havainnot voivat tarkoittaa. (Ronkainen ym. 2011, 124.) Pidin tutkimuskysymykset mielessä ja palasin niihin aika-ajoin analyysin edetessä.

4 Nuoret tutkimuksen kohteena

4.1 Nuoret kertojina

Fenomenologisessa tutkimuksessa tavoitellaan toisen ihmisen kokemusta ja näin ollen kysymykset tulee suunnitella niin, että niihin voi vastata mahdollisimman kuvailevasti ja kertomuksellisesti. (Laine 2010, 38.) Tutkimus etenee vaiheittain, siten että alempi vaihe selvitetään ennen seuraavaa vaihetta. Näin tutkimuksen kurinalaisuus pysyy hallinnassa, sekä tutkijan omia välittömiä tulkintojen vaikutusta lopputulokseen.

Jälkihuoltonuoren tukiverkosto voi olla hauras. Nuoren elämäntilanteet voivat helposti vaihdella ja ihmisenä olemisen ongelmiin voi tarvita apua, niin sen rakenteissa kuin laadussakin. Sosiaalityö voi olla ainoa ja riittävä auttava toimija nuoren elämässä. Jälkihuoltonuori tarvitsee rinnalla kulkijaa ja täydentävää osapuolta itsenäisen elämän alkutaipaleilla. Yhteistyö edellyttää että muuntelemalla tilanteen komponentteja, joita sosiaalityö koskettaa, voidaan edistää jälkihuoltonuoren ihmisen kokonaisuuden hyvin olemista. Tilanteet vaihtelevat suuresti asiakaskohtaisesti. Keskeisiä ja yleisempiä toiminnan kohteita ovat taloudelliset ihmisen elämän ehdot. Yhteiskunta on vastuussa, että sen jäsenille taataan elämän vähimmäisehdot eli asunto, ruoka ja vaatetus. Perustarpeiden tyydytys sekä huoltoverkoston avulla sosiaalityö välittää autettavalle myös muita palveluita joita asiakas tarvitsee ja joihin on resursseja. (Rauhala 1983, 114.) Jälkihuoltonuoren yksilölliset tarpeet kartoitetaan jälkihuollon alkuvaiheessa.

Analyysi holistisessa ihmiskäsityksessä jäsennetään sen perusteella, minkä ihmisen olemassaolon puolen kanssa kulloinkin puheena olevat tutkimusalat ja soveltavat toimenpiteet pääsääntöisesti askaroivat. Tarkastelunakin on oltava tällöin esimerkinomaista kuin tyhjentävän seikkaperäistä. Pyrkimyksenä jälkihuoltonuoria tutkittaessa on osoittaa miten ihmiskäsitys on perusluontaisesti aina mukana kaikessa ihmisen hyväksi tarkoitettussa toiminnassa. (Rauhala mt., 105.) Ihminen on itseään ja maailmaansa tulkitseva yksilö, joka pyrkii jäsentämään maailmaansa siten, että voisi kokea ympärillään tapahtuvia asioita järkevällä tavalla. Tutkittaessa ihmisen toimintaa ja ajattelua on tutkijan tärkein työväline tutkija itse. Tutkijan oma reflektiivinen toiminta

ja kokemusmaailma, joiden avulla hän pyrki ymmärtämään tutkimuskohdettaan sekä ymmärtämistä oma esiyymmärtäneisyys saattaa sekä rajoittaa että auttaa. (Purjo 2011.)

Haastattelin jokaista kahdeksaa jälkihuollon palvelussa olevaa jälkihuoltonuorta tunnista kahteen tuntia. Jaottelin tutkimuskysymykset teemoittain ja teemat jaoin kysymyspattereihin a, b, c, d ja e. Aloitin a-kohdalla, selvittämällä asiakassuhdetta. Kysyin jälkihuoltonuorilta yleistä tietoa liittyen asiakassuhteen alkamisesta ja alkuinfosta jälkihuollossa. Ensimmäinen kysymykseni oli koska nuori sai ensimmäisen kerran kuulla, että on oikeus saada jälkihuoltoa. H3 *"Kyllä se oli ihan siinä alkuvaihees, kyllä se tuli selväksi et sit ku täyttää 18 v niin sitten, mulla on oikeus siihen."* H8 *"... kyllä se varmaan oli silloin joskus ku mä kotona asuin, silloin ku oli sen ikänen, että tajus jotain siitä, että on sijoitettuna toiseen perheeseen, jotain ku olin 13 vuotta. Silloin oli jotain puhetta. Tais olla se mun sosiaalityöntekijä silloin."*

Seuraavaksi kysyin kuinka pian tiedon jälkeen oli päätettävä haluaako palvelua käyttää. H1 *"Pari tai vuosi aikaa, että sitten kun täyttää 18 v sitä voi saada."* H2 *"Piti päättää vähä sillai heti, ei saanu kauheesti miettiä sitä sitten. Kyllä se oli sillai, et sama kait se oli, et sen ottaa jos siitä on jotain etuja."* H3 *"Mä en muista, mutta mulle se oli ihan varmaa et mä otan sen."* H4 *"Mähän olisin voinu kieltäytyä missä vaiheessa vain. Mutta vähän niin ku heti siinä."* Nuoret osittain kokivat, että heille oli annettu ulottuvuus valinnan mahdollisuuteen, joku nuorista ei nähnyt tätä mahdollisuutta.

Millaisia asioita nuorille selitettiin jälkihuollosta? H3 *"Sillai, et sit ku täyttää sen 18 niin autetaan pärjäämään ja tuetaan rahallisesti."* H4 *"Se on vähän niin ku itsenäisymistä, vähä näin niinku, ite en näe sitä semmosena."* Osa nuorista kokivat tapaamiset jälkihuollontyöntekijän kanssa pakollisiksi. Seuraavaksi kyselin lisäinformaation tarpeesta ja mistä aiheesta jälkihuoltonuori olisi halunnut lisäinformaatiota. H2 *"Ei mulla nyt oo mitään, sillai...jos tulee käymään soksus, niin vois kertoa paljon sitä rahaa on jäänyt. Siitä vois kertoa vähä enemmän, et mihin vois säästää rahaa ja miten sitä voi käyttää."* H4 *"Mä oon kuullu aika paljon kavereilta mitä mä niin ku saan ja mitä en saa."* H8 *"Se mua kiinnostaa kaikissa noissa muuttojutuissa, että jos muuttaa vaikka toiselle paikkakunnalle kauemmas. Miten se jälkihuolto muuttuu? Nyt ku on pikkupaikkakunnalla ja jälkihuollon työntekijä on sitten auttanu*

muutossa, niin kuka sitten auttaa?" Jatkoin lisäinformaatiosta kyselemällä, kuvaile sitko tarpeeksi nopeasti lisäinfoa, jos sitä kaipasit ja miten sait sitä? H2 *"Sain, ku mulla oli siellä [...] jälkihuollon työntekijä. Sillä oli paljon aikaa, ku ei [...] ollu niin paljon nuoria, joita ois jälkihuolto kiinnostanut. Soitin [...] ja sit me nähtiin vaikka huoltoasemalla ja se oli kirjottanu lapun valmiiksi."* H4 *"Kavereitten kautta, jotka on ollu yhtä pitkään tai vähemmän aikaa jälkihuollossa."* H8 *"Kyllä se oli yleensä sellasta, että riippuu tietenki kysymyksistä, mutta jos oli vaikka joku iso kysymys. Kyllä sitä sitten oli niin, että ensin tällä selvitetään sitä ja seuraavalla kerralla siitä puhuttiin lisää."* Osa nuorista koki, ettei saanut tarpeeksi nopeasti vastauksia omiin asioihin.

Pyysin nuorta kuvailemaan, saiko hän mielestään tarpeeksi riittävän lisäinformaation. H3 *"Kyllä mä sain tarpeeksi ja mä oon sellanen, että kysyn jos en tiedä ja mä tarkistan kyllä sitten jos en tiedä, pelaan varmanpäälle."* H4 *"Kun kysyy, niin odotin vastausta kauan, koulukirjoista...oli vähän niin ja joo."* H6 *"Mä yleensä sitten soitin tänne ja kysyin, jos en tienny jotain."* Jatkoin kysymällä, mikä oli mielestäsi syynä, ettet kokenut lisää informaation tarvetta? H3 *"Mulla on hyvä jälkihuollon hoitaja, se kertoo kaiken minkä tarvii."* Vastauksista löytää variaatioita, mutta tutkija ei pohdi näitä, tutkijana paneudun siihen mitä nuori puhuu. Nuoret kokevat saavansa tarpeeksi lisäinformaatiota, jälkihuollosta ja he toivat esille, että tapaamisen jälkeenkin voi kysellä tai tarkistaa asioita.

Asiakkuuden kestosta kysyin, kuinka kauan jälkihuoltonuori on ollut jälkihuollon asiakkaana. H1, H2 ja H3 *"2 vuotta."* H5 *"Puolitoista vuotta."* H6 ja H7 *"3 vuotta."* sekä H8 *"puoli vuotta."* Jatkoin pyytämällä jälkihuoltonuorta kommentoimaan asiakassuhdettaan jälkihuoltoon liittyen. Vastaukset liittyivät suurimmaksi osaksi toimeentulotukeen ja sen kautta yhteyden ottoon kerran kuukaudessa. H1 *"Kuukausittainen toimeentulotuki on melkein ainoa."* H2 *"Eipä sitä nyt sillai osaa sanoo mittään, ku aikoja pitää varata. Se on kyllä ihan [kirosana] ku aikoja pitää varata, kait se on ihan ok."* H3 *"Se on toiminut hyvin".* H6 *"On se silleen, mutta sitten ku pitää tulla tänne istuun, eikä oo mitään asiaa, aina tänne samaan paikkaan."* Osa nuorista koki tapaamisen työntekijän kanssa turhana, jos ei ollut mitään muuta asiaa, kuin toimeentulotukianomus.

Pyysin seuraavaksi jälkihuoltonuorta miettimään ja kertomaan, millaisia parannusehdotuksia nuorella muodostui kokemuksesta jälkihuollon asiakkaana? H1 *Ihan kaikesta ei informoitu tai kerrottu.*” H6 *”Jos oli jotain tärkeitä asiaa, eikä se ookkaan täällä ja et se on vaikka lomalla, enkä mä tienny ja sitten mun hakemus jäi sen pöydälle eikä kukaan tienny sit mitään.”* H8 *”Jotenkin tuntuu, että siis vähän pitäs olla enemmän, sillai sitä pitäs syventää sitä suhetta jälkihuollontyöntekijän puolelta. Jälkihuollontyöntekijä niin, et sillai että siltä vois kysyä koko ajan, että aina pitää olla joku tapaaminen ja siellä sit voi kysyä.”* Osa nuorista koki, etteivät olleet saaneet kaikista eduista tarpeeksi kattavaa selvitystä. Eräs nuori kertoi, ettei tiennyt ketä on työntekijän sijaisena ja se aiheutti hankaluutta. Toimeentulotuen käsittely oli jonkun mielestä liian hidasta.

Haastatteluni eteni b-kohdalla, jossa selvitin kuinka jälkihuoltonuoret tuntevat jälkihuollontyöntekijän sosiaalitoimistolla, sekä miten nuoret kokevat tämän työntekijän tavoitettavuuden. Aloitin kysymällä, tietääkö nuori missä rakennuksessa/ toimistossa järjestetään jälkihuoltoa tässä kyseisessä kaupungissa sekä osaako nuori nimetä talon ja kerroksen. Kaikki nuoret tiesivät talon. Kukaan ei muistanut osoitetta ja osan mielestä kysymys oli turha. H1 *”En muista osoitetta, mutta osaan tulla tänne.”* H4 *”En mä tie mikä tän kadun nimi on. Kerros taitaa olla kakkonen tai kolmonen.”* Myönsin, että tässä tapauksessa kysymys on vähän turhan kuuloinen. Mutta jos olisimme tavanneet jossain muussa tilassa, se olisi todennäköisesti toiminut eri tavalla. Tunteeko nuori jälkihuollon työntekijän sosiaalitoimistolla? Intuitio eli ihmisen sisäinen viisus vaikuttaa vahvasti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Dunderfeltin (2008) mukaan alitajunnan ensimmäinen viesti on usein vanhan mallin mukainen, esimerkiksi pelko. Hänen mielestään psyyke yrittää kuitenkin auttaa meitä, ja syvemmällä alitajunta tarjoaakin uusia ratkaisumalleja (Dunderfeltin 2008).

Seuraavaksi kysyin tietääkö nuori jälkihuoltotyöntekijän nimen ja mikä tämä on. Kaikki jälkihuollonnuoret haastatteleman henkilö tiesivät henkilön nimeltä. Seuraavaksi pyysin nuorta kertomaan, ovatko hänellä jälkihuollon työntekijän yhteystiedot? Pyysin nuorta kertomaan, mitkä ne ovat. H1 *”On mulla puhelinnumero ja sähköposti.”* H3 *”On mulla puhelinnumero ja tänne osoite.”* H5 *”Mulla on sille puhelinnumero. Mä saan sen aina kii ku soitan.”* H8 *”Puhelinnumero on, mutta sähköposti osoitetta en tie varmasti.*

Kai seki on jokin yhteystieto ku tietää, että voi kirjeen aina tuoda tänne postilaatikkoon.” Annoin muutamalle jälkihuollonnuorelle sähköpostiosoitteen. Kohtaamiseen jälkihuoltonuorten kanssa kuuluu uskomuksia ja ajatuksia, kuten sosiaaliset käytännöt. Kohtaamisessa onkin tärkeää erottaa työhön kuuluvat perustoimenpiteet, kohtaamisen empaattisesta ulottuvuudesta. Asiakkaalla on aina oikeus subjektiiviseen ja henkilökohtaiseen kohtaamiseen ammattihenkilön läsnä ollessa. (Fook 2002, 56–64). Jälkihuoltonuori tarvitsee kasvokkain kohtaamista työntekijän kanssa. Jälkihuoltonuorella on itsemääräämisoikeus omissa asioissaan. Asiakassuhteen kannalta on tärkeitä, että nuori tuntee oman työntekijänsä.

Sitten kysyin, yhteydenottoon liittyen tietääkö nuori koska voi ottaa yhteyttä jälkihuollontyöntekijään ja jos tietää, niin koska. H1 *”Tiiän. Melkeinpä milloin vain, jos laitat sähköpostia vaikka illalla tai yöllä seuraavana päivänä hän saa sen.”* H3 *”Monelta tää aukee? Aamupäivällä kummiski.”* H5 *”Aina ku se on töissä, viikolla ja kyllä joku ilmottaa, jos se on lomalla.”* H7 *”Tiiän ihan koska vain ku tää on auki.”* H8 *”Itse asiassa tuota, en varmasti tiiä. Yleensä mä niin ku soitan. Mä soitan yleensä, ihan millon sattuu arkipäivänä. Luultavana työaikana.”* Kerron nuorille toimiston aukioloajan (klo 8-16.00), jolloin sosiaalitoimisto on auki.

Yhteydenpitoon liittyen kysyin seuraavaksi, miten sinä haluat mieluiten pitää yhteyttä ja mikä on sinulle luontevin tapa. Jälkihuollon nuorista viisi kertoi käyttävänsä puhelinta. Kaksi nuorista oli kasvokkaisen tapaamisen kannalla ja yksi halusi pitää yhteyttä työntekijään sähköpostilla ja yksi kirjeellä. H5 *”Soitan tai sitten tuun käymään täällä, jos mulla on jotain kiireellistä.”* H6 *”Mieluimmin puhelimella tai tekstiviestillä, että muistaa.”* Jatkoisin kysymällä yhteydenotoista seuraavasti; ”otatko koskaan itsenäisesti yhteyttä jälkihuollontyöntekijäsi ja jos otat, kuvaile minkälaisissa tilanteissa?” H1 *”Just jos tarvin tapaamista ja ei olla pitkään aikaan nähty ja jos on selvitettäviä asioita soitan ja jos jotain pienempiä kysymyksiä laitan vain sähköpostia. Ihan itsenäisesti otan yhteyttä.”* H3 *”Otan, silloin kun mun pitää kysyä jotain tai, ku tarvin tukea esim. koulutuksesta.”* H8 *”Otan itse asiassa aika monestikkin sellaisissa tilanteissa, jos tarvin jotain apua tai jos jossakin jutussa on jäänyt jotain epäselvyyksiä.”* Yhteydenpitovälineistä kyselin seuraavaksi ja kysyin mitä välinettä mieluiten nuori käyttää. H1 *”Sähköposti tai tekstiviesti. Mä en hirveesti tykkää soittaa.”* H4

"Puhelinta." H6 *"Jättänyt soittopyynnön tai tekstiviestin."* Nuoret kertoivat ottavansa itsenäisesti yhteyttä, jos kokivat sen tarpeelliseksi.

Seuraavaksi kyselin onko nuorella työntekijänsä puhelinnumero aina matkassa, vai etsiikö hän sen aina vain silloin kun tarvitsee sitä, esimerkiksi kalenteristaan? Kaikki nuoret vastasivat, että jälkihuollontyöntekijän puhelinnumero on puhelimesta. H2 *"Puhelimesta aina matkassa."* Jatkoisin puhelimeen liittyen kysymällä, jos sinulla ei ole kyseistä numeroa, tiedätkö mistä voit sen saada ja jos ei sinulla ole sitä, niin miksi ei ole? Etkö ole saanut vai onko ne mahdollisesti mennyt hukkaan? Kysyin myös haluaako nuori, että annan kyseisen numeron tai muut yhteistiedot hänelle? Kaikki jälkihuollonnuoret vastasivat, että se on tallennettuna puhelimeen ja näin ollen aina matkassa. H2 *"Kaupungin sivuilta sen saa."* H5 *"Tosta alakerrasta."* H6 *"Kavereilta."*

Seuraavaksi otin puheeksi luottamuksen ja pyysin nuoria kuvailemaan muutamalla sanalla asiakassuhdettaan jälkihuollontyöntekijäänsä ja millaisena nuori kokee välit työntekijäänsä? H1 *"Luottamukselliset ainakin on. Tunnen ja tiiän, et mahdollisuus, on puhua ihan mistä vaan ja se pysyy meidän välisenä. Se, että me nähdään tosi harvoin. Pitäs olla kerran kuukaudessa, mutta meillä on ollu 4-5 kuukautta taukoja, ettei olla tavattu toisiamme ollenkaan."* H2 *"Siinä kyllä huumoria lentää, ettei tarvi istuu rautakanki suussa. Rennosti vaan olla, ettei tarvi ressaata mitään."* H4 *"Joo, suhe on vähä sellanen, että mulla alkaa aina ärsyttään, ku mä nään sen. Pittää kattoo, en mä suoraan kysy mitään. Välillä tuntuu, ettei se tie mitään, aina pitää oottaa, että se kysyy tuolta ja tuolta. Ei tule olemaan mun paras kavereita koskaan. Tulen toimeen kuitenkin."* Nuorten puheissa luottamus työntekijän kanssa oli tärkeintä.

Kohtaamisesta pyysin nuorta kertomaan tai kuvailemaan, jonkin edellisen tapaamisen jälkihuollontyöntekijän kanssa. Mistä te puhuitte? Millainen kohtaaminen oli? H2 *"...sairaslomaa ku oon hakenu, niin niitä aikoja ja sitten, kyllä [...] asioinnista ja sairaslomasta ja sitä rahaa hommattiin ja sitte töihin liittyvistä asioista. Niin ku oli, toi asiakassuunnitelma. Mikä se oli.. jälkihuoltosuunnitelma."* H7 *"Tehtiin jälkihuollon jatkosuunnitelmaa."* H8 *"Mä vaan marssin tänne, ku mun puhelin oli rikki, mulle tuli häätö ja oli se sitte niin ku jotenkin tramaattinenkin tilanne, mutta sitten mä istuin aika kauan juttelemassa ja sain kyllä apua."* Nuorten kertomuksista selvisi se, että ennalta

arvaamattomissa tilanteissa ja ongelmissa voi pyytää apua työntekijältä. Hätätilanteissa on voinut tulla juttelemaan henkilökohtaisesti toimistolle.

Haastatteluni eteni c-kohdalla, jossa paneuduin tapaamiskertoihin ja yhteyden pidon riittävyys kysymyksiin. Toisin sanoen, halusin selvittää mitä mieltä jälkihuoltonuoret ovat, onko tapaamisia järjestetty tarpeeksi jälkihuoltoa järjestävän työntekijän kanssa ja kuinka säännöllisesti nuori tapaa jälkihuollontyöntekijäänsä? H1 *"Mun mielestä ei ole tarpeeksi niitä tapaamisia. Kuinka säännöllisesti? Aluksi oli puolenvuoden ajan kerran kuukaudessa ja nyt se on jäänyt siihen 3-4 kertaa, tauoillaki voi olla niitä tapaamisia."* H4 *"Tuota, ite tapaan kolmen neljän kuukauden välein. Tota, alussa oli vähä sillai, et ku ois tarvinnu tietoa, niin ei yhtään mitään ... niin ei se toimi."* H5 *"Mä voin aina tulla tänne. Jos sillä ei oo muita, se ottaa mut aina vastaa. Se vähä vaihtelee, ku mä pääsen aina, ku mulla on asiaa. Varmaan kerran kuukaudessa."* Osa nuorista koki tapaamisten riittävyyden olevan kohdallaan ja osa koki, ettei tapaamisia ollut riittävästi.

Seuraavaksi kysyin, kuinka usein nuori haluaa olla yhteyksissä työntekijäänsä. H3 *"3-4 kertaa kuukaudessa, aina sillon, kun on tarve."* H4 *"Mahdollisimman vähän."* H6 *"En mä ihan joka viikko jaksas tavata, varmaan kerran kuukaudessa."* H8 *"Tuo on ihan hyvä normaali tilanteessa. Kyllä se vois olla, sen parikertaa kuukaudessa. Pysyis paremmin ajan tasalla molemmin puolin."* Jatkoin kysymällä mikä olisi nuoren mielestä riittävästi ja onko häneltä kysytty riittävydestä aikaisemmin, jos on niin koska. H1 *"Kerran kuukaudessa, ei oo kysytty."* H2 *"Kyllä on kysytty ja se on riittävästi."* H3 *"Vuodessa vai? Ai niin, ku naamatusten, vai puhelimella. En usko et joka kuukausi tarvii nähä, ainakaan mun tilanteessa. Mä oon hyvin pärjänny tällai, et 2-3 kertaa vuodessa. Puhelimessa kuukausittain. On kysytty riittävydestä."* H7 *"On, jos haluaa tavata useammin, niin kyllä se järjestyy."* Halusin tarkentaa asiaa ja kysyin vielä, haluaisitko tavata vielä useimmin ja jos haluat, kuinka paljon useammin haluat tapaamisia olevan? H1, H2, ja H5 *"Se oli se kerran kuukaudessa."* H3, H6, H7 ja H8 *"Ei tarvi, tää on ihan riittävästi."* H4 *"3-4 kertaa vuodessa."* Suurin osa nuorista koki tapaamisia olevan riittävästi.

Jatkoin yhteydenpitoon liittyen. Kysyin nuorelta millaista yhteydenottoa nuori kaipasi lisää ja jos kaipasi, niin millä yhteydenottovälineellä hän halusi, että häneen ollaan

yhteydessä. Kerroin esimerkiksi puhelimen välityksellä olevan yhteydenoton. Tarkensin kysymystäni vielä kysymällä, pitäisikö tapaamisia olla mielestäsi enemmän, vähemmän vai onko niitä sopivasti. H1 *"No niitä tapaamisia tosiaan saisi olla enemmän. Jos ei niitä saa hoidettua, niin ainakin soittoja vähän väliä, et mitä kuuluu?"* H8 *"Se soittaminen vois olla hyvä, että jotenkin olis yhteyksissä."* Koska tarkoitukseni on selvittää tapaako nuori työntekijäänsä mielestään tarpeeksi, kysyin ja pyysin nuorta kuvaamaan myös, että jos hän ei tapaa työntekijäänsä, mistä se johtuu? Onko nuorella mahdollisesti jotain esteitä tähän liittyen ja jos on, niin millaisia ne esteet ovat. Ovatko ne mahdollisesti liittyneet jälkihuoltonuoren sairasteluun tai mahdollisesti motivaatioon tavata työntekijäänsä? H3 *"Mun mielestä mä oon aina tavannu. En oo koskaan venyny."* H4 *"Mulla on yksinkertaisesti ollu parempaa tekemistä, että mä oon ollu soittamassa, koulussa tai nukkumassa."* H6 *"Ne oli joskus niin aikaisin, että mä nukuin."* Henkilökohtaisia tapaamisia osa nuorista halusi enemmän. Osa nuorista koki puhelinyhteyden pidon riittäväksi.

Seuraavaksi pyysin jälkihuoltonuorta kuvaamaan millaisia asioita hän haluaa tuoda esille tai kertoa, liittyen jälkihuollontapaamisiin? H2 *"Jos sanot yhen asian, niin se johtaa toiseen ja sitten siinä kestää kauan aikaa."* H3 *"En mää tarvi enempää, ihan ok."* H6 *"Ihan hyvä, että on saanu noita asioita hoidettua. Just silloin, ku täytti 18 vuotta oli paljon asioita joita piti hoitaa. Oli ihan hyvä juttu, että sai sen takuuvuokran täältä."* H7 *"Silloin aina ku tehään jälkihuollosta jatkosuunnitelmaa ja silloin aina jutellaan."* Pyysin nuorta myös antamaan terveisiä ja miettimään millaisia terveisiä haluaisi antaa, jotka liittyisivät tapaamisiin tai ideoita tai mahdollisia kehitysehdotuksia sosiaalitoimistolle. H2 *"Tehokkaammin kohtaamisia vai? En mää tiä. Kyllä siinä joskus meinaa mennä hermot, jos ei ne myönnä jotain ja tarvitaan lisää papereita, turhan pikkutarkkaa touhua."* H4 *"Lisää työntekijöitä, et vähä nuorempi ja osaavampi."* H8 *"Ei oikeastaan, ne on ihan hyviä."* Jatkoin tarkentaen kysymystä tapaamisiin liittyen. Kysyin nuorelta olisiko hänellä mielessä mukavampia tapoja tavata työntekijäänsä ja jos on, niin millaisessa paikassa hän haluaisi tavata. H1 *"Musta se on aika ankeata aina joka kerta tulla tänne, ois kiva jos se sosiaalityöntekijä tulis kotia ja näkis sen tilanteen sielä, tai sitten jossain yleisessä tilassa rennosti kahvilla vaikka."* H2 *"Kyllä tämä on varmaan parempi näin, ku tuolla voi olla jotain [...] hörhöjä tai jotkut [...] mummot kuuntelee korvat höröllä, sillai täällä neljän seinän sisällä, ei*

kantaudu sit muitten korviin." H3 *"En mä tie, mä tykkään tavata täällä, saa rauhassa tavata."* H6 *"Niin no, toisaalta ei ois kiva aina istua täällä vaan, mutta toisaalta en mä haluis minkään jälkihuollonkaverin kaa heilua tuolla kaupungillakaan."* H8 *"Se on kyllä ehdoton, että niitä paikkoja vois vaihdella, joku kotoisampi paikka, joku puolueeton alue on se mun kotonaki ollu, mutta ei sekään tuntunu hyvältä."* Nuoret pohtivat aluksi tapaamisiin liittyen, että voisi olla kiva tavata muualla. Toisaalta siinä on riski, että joku voi kuulla nuoren henkilökohtaisia asioita, joten sosiaalitoimisto todettiin olevan turvallinen asioiden hoitopaikkana.

Seuraavaksi halusin selvittää, mitä tapoja nuorilla on mielessä ja onko kellonajalla erityistä merkitystä, sekä pyysin jälkihuoltonuorta miettimään jonkin esimerkin. H1 *"Niin no, mä oon töissä 8-16. Joten olis hyvä, jos sosiaalityöntekijä ois tavoitettavissa sen neljänkin jälkeen."* H2 *"Ei aamut, ihan varmaan."* H3 *"Mulle käy ihan mikä aika vain."* H4 *"Iltapäivän ja illan välissä."* Osa nuorista koki iltapäivän olevan parempi vaihtoehto, kuin aamupäivät. Jotkut toivat esille, että olisi hyvä jos voisi joskus tavata klo 16.00 jälkeen.

Haastatteluni eteni e-kohdalla, jossa selvitin jälkihuoltonuorten mielipiteitä liittyen tapaamispaikkaan. Aloitin kysymällä miten nuori kokee tapaamiset jälkihuollontyöntekijän kanssa sosiaalitoimistolla. Tarkensin kysymystä paikan suhteen eli sosiaalitoimisto fyysisesti eli se vaihe kun jälkihuoltonuori tulee tähän tilaan. Asettelin ensimmäisen kysymyksen, miten koet tapaamiset jälkihuollon työntekijän kanssa sosiaalitoimistolla. H2 *"Tulla tänne sossuun, .kyllä se on aina [...], aina huomaa, ettei tässä oo saanut elämänsä mihinkään suuntaan, ärsyttävää, mutta auttaa se sit eteenpäin."* H3 *"En mä tiää, en mä koe sitä mitenkään, normaali meininki, oon tottunu jo siihen et tuun tänne."* H4 *"Se on tietenkin vähän se, että haluais tavata et ois niinku kotikenttä. Vähä ku mä tuun tänne, niin mä oon hänen kotikentällä. Melkein jokin neutraalimpi, paikka."* Tapaamiset koettiin monella eri tavalla. Osa nuorista koki sosiaalitoimistoon tulon normaalina. Nuori oli tottunut käymään toimistolla jo ennen jälkihuollon asiakkuutta. Osa koki tapaamiset siten, että joutuu kohtaamaan oman tilanteensa. Toisaalta omien asioiden päivitys koettiin selkeyttävän oman elämän hallintaa.

Pyysin nuorta kertomaan ja kuvailemaan tuntemuksiaan sosiaalitoimistolla. Tarkensin kysymystäni ja pyysin nuorta kertomaan jotain tuntemuksiaan sosiaalitoimistosta paikkana. H1 *"No se oli silloin aluksi melko pelottavaa, koska aikasemmin olin käynyt porukoitten kanssa ja sitten kun piti yksin alata käymään tuntuu tosi viralliselta ja pelottavalta. Nyt kun on jo kauan käynyt tää alkaa tuntuun jo melko mukavalta paikalta."* H3 *"Ei mulla tuu mitään, mä vaan kävelen sisään enkä aattele mitään, normi juttu."* H4 *"Ei tää sosiaalitoimiston juttu oo positiivinen, et ei se, ihmiset voi olla positiivisia, jos mä olisin normaali lapsi, oisin muuttanut omille enkä olisi koskaan käynyt sossun kokouksissa."* Osa nuorista koki tuntemuksensa normaaliksi, osaa oli asiakkuuden alkaessa pelottanut ja osa koki, että asiat eivät toimi tarpeeksi tehokkaasti. Eräs nuori toi esille, että ellei hän kuuluisi jälkihuollon asiakkaisiin, ei hän olisi ollut sosiaalitoimiston asiakkuudessa ollenkaan.

Seuraavaksi kysyin, oliko nuorella jotain ennakkokäsityksiä sosiaalitoimistosta ja jos oli niin, millaisia asioita. Pyysin nuorta kuvailemaan jotain. H2 *"Mmm...EVK...ärsyttää mennä ja just päässyt laitoksesta pois ja sit kulkea seuraavassa paikassa, kun ei tie ketään sillai, et ei pysty oikein luottamaan."* H3 *"Kyllä silloin saatto olla, kun ennen sitä ne tapaamiset täällä oli erilaisia, kun jälkihuollossa. Mielikuva on muuttunut, kun silloin neuvoteltiin vanhempien kanssa enkä mä siitä tykänny. Positiivisemmaksi on muuttunut."* Jatkoisin kysyen, onko tapaamisessa sosiaalitoimistolla jotain ahdistavaa tai pelottavaa tai muuten epämiellyttävää. Millaista, kuvaile muutamalla sanalla? H3 *"Ei oo enää mitään. Silloin jäi niin tyhjän päälle."* H6 *"En mä tie, joskus ku ei ollu mitään asiaa ja tulin tänne ja kattelin vaan ikkunasta."* H8 *"Jos itellä on ongelmia, niin tuntuu, että ahdistaa vaikka paikka ois mikä. Se asia vaikuttaa."* Nuorten puheista muotoutui tärkeimmäksi luottamus omaan työntekijään.

Tapaamispaikasta kyselin, mitä nuori haluaisi kehittää tapaamisen paikan suhteen? H1 *"Tosiaan sitä monipuolisuutta, että vois itekki päättää, että missä ollaan muuallakin kuin täällä."* H8 *"Tilanne pitäis olla enemmän sellanen luonnollinen, ettei niin ku toimistossa."* Jatkoisin kysymällä onko nuori tavannut työntekijäänsä jossain muualla ja jos on, niin missä ja miksi tapasivat muualla? H1 *"No, kerran ollaan [...] kans käyty hakemassa mulle Ikeasta huonekaluja. Se on ainut kerta, ei muualla."* H2 *"[...] kanssa tapasi huoltoasemalla, [...] oon joskus nähnyt tossa kaupungilla tai kaupassa, kyllä se*

aina morjenstaa, mutta ei me jäädä siihen jaarittelemaan." H5 *"Kahvila tai ei se mua kyllä ainakaan haittaa, jos joku kuullee."* H6 *"[...] kerran käyny mun asunnolla, mä asuin [...] ja se tuli peräkärryn kaa ja auto sit muutossa."* H7 *"Työpaikalla tai työvoimatoimistolla."* Tapaamiseen liittyen jatkoin kysymällä, onko nuorella ideoita tapaamisiin liittyen paikan suhteen ja jos on, niin millaisia ideoita? H1 *"Ois kiva ite valita se paikka... jos sosiaalityöntekijä haluaa olla oikeasti mukana sen nuortensa elämässä niin kyllä sen pitäis käydä sen nuoren kotonakin välillä."* H4 *"Joku kahvila jossain sossun piikkiin."* H5 *"Työkkäris ja poliisiautossa joskus tavannu."* H6 *"No se jos joku on kuulemassa."* H7 *"Täällä on kivempi käydä."* Nuoret halusivat vaihtelua tapaamispaikan suhteen. Osa oli sitä mieltä, että työntekijän on hyvä käydä nuoren kotona välillä.

Haastatteluni viimeisessä osiossa eli e-kohdassa halusin selvittää, millaisena jälkihuoltonuori kokee jälkihuollon asiakkaan aseman ja oikeudet? Tässä osiossa tein eniten lisäkysymyksiä ja ohjasin nuoria selventämällä kysymyksiäni ja mitä niillä tarkoitin. Aloitin kysymällä, mikä on mielestäsi oma asemasi jälkihuollon asiakkaana ja miten koet itsemääräämisoikeutesi? Selvensin itsemääräämisoikeutta kertomalla, mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa. Esimerkiksi, että sinulla on oikeus päättää tuletko tapaamisiin vai et. H1 *"No just se et melkein kaikesta saa päättää ite, voit heittää veks koko homman tai voit jatkaa, miltä itestä tuntuu."* H3 *"Ei oo painostusta."* H5 *"On mutta parempihan se on tulla, niin saa asiat alta pois."* H7 *"Ite mä päätän mitä mä teen, mutta ne aina vaatii, että on tultava tai toimeentulotuesta lähtee 20 %."* Nuoret olivat tietoisia, että heillä on oikeus valita tulleeeko tapaamiseen vai ei.

Seuraavaksi halusin kuulla miten jälkihuoltonuori kokee, onko hän asiakkaana tullut kuulluksi ja onko kuunneltu tarpeeksi? Pyysin nuorta kuvailemaan miten hän on kokenut asian? H3 *"On kuunneltu tarpeeks, on kysynyt joo."* H4 *"Kai mua on kuunneltu. Pieniä vastaiskuja on, ku mulla tulee jotain sanomista, mäki sit jankkaan, kyllä mä loppuviivalla annan vähä periksi."* H8 *"Kyllä on. On voinu reilusti sanoa, mikä on vikana ja mikä ei. Ei sitä tietenkään aina voi auttaa mutta, kyllä kuunneltu on."* Nuoret kokivat, että heitä on kuultu ja on voinut neuvotella asioista.

Seuraavaksi kyselin nuorelta, missä hän on tietonsa mielestään saanut tai hankkinut, liittyen asiakkaan asemaan ja oikeuksiin? H2 "*[...] sain tarpeeksi tietoo.*" H4 "*No, ku [...] selitti sen niin hyvin.*" H5 "*[...] ja porukat on jotain selvittänyt.*" H6 "*On varmaan asioita joita mä oon kuullu kavereilta, mutta ei mitään sellasta tiedotetta ole ollu tai en ainakaan muista, että ois ollu.*" Jatkoisin kysymystä tiedustelemalla keneltä nuori on saanut informaatiota. Onko informaatio tullut jälkihuollon työntekijältä, sijaisvanhemmilta tai omilta vanhemmilta tai sukulaisilta vai jostain muusta? H1 "*No just jälkihuollontyöntekijältä, [...] mulle kerrottiin kans jonkin verran siitä.*" H2 "*Omalta hoitajalta, siell laitoksen sisällä.*" H6 "*Kyllä mä sen silloin kuulin, ku muutin johonkin tollaseen paikkaan.*" H7 "*Ystäviltä on kuullu ja jälkihuollontyöntekijältä.*" H8 "*Sijaisvanhemmat jotain, aika vähä.*" Nuoret olivat saaneet tietoa asiakkaan asemasta ja oikeuksista, osa jälkihuollontyöntekijältä, osa kavereilta ja osa vanhemmilta.

Informaatiosta kyselin, millaista informaatiota nuori kokee tarvitsevansa asiakkaan asemasta ja oikeuksista. H3 "*En mä tarvi mitään.*" H7 "*Riittävää on ollu.*" H8 "*Jotenkin tuohon, että mikä tää jälkihuolto niin ku, että ei tää pitäis olla pakollista ja mitä sitten tapahtuu? Onko se niin helppoa ja voiko sitä lopettaa?"* Jatkoisin kysymällä, jos et tiedä, niin tiedätkö keneltä voit näistä asioista kysyä? Missä voit kysyä? H1, H2 ja H6 "*Soittasin [...] ja sopisin tapaamisen ja selvittäsin asian.*" H3 "*Kai mä voin [...] kysyä, täällä.*" H4 "*Googletan.*" H5 ja H7 "*Tiiän vaikka [...] tai tolta vahtimestarilta.*" H8 "*[...] niistä voi kysyä, mutta se niinku on sellanen asia, että pitäis olla joku toinen ihminen joka vois siitä kertoa tai jolta vois kysyä...ku kyllä se jälkihuollon työntekijä on tietenkin sitä mieltä, ettei sitä kannata lopettaa."* Kaikki nuoret tiesivät keneltä kysyä asiasta. Toisaalta joku toi esille sen, että pienessä kaupungissa on vain yksi jälkihuollontyöntekijä ja jos siltä ei voi kysyä jotain, niin keneltä sitten voi.

Seuraavaksi keskustelimme nuoren kanssa asiakkaan oikeuksista ja pyysin nuorta kuvailemaan jonkin esimerkin, mitkä ovat nuoren oikeudet jälkihuollon asiakkaana? H1 "*Ensimmäisenä tulis mieleen toimeentulotuki, se on musta se tärkein tällä hetkellä.*" H4 "*No, ihan oikeesti, välillä mä mieti, voinko saada bussikortin, onko mulla itsenäistymisrahaa? Niin pieni asia, ku se opas.*" H6 "*Harrastusten tukeminen, jokku saa enemmän ja jokku vähemmän, jos ne antaa jonkun rahan, niin pitää tuoda kuitti ja sitten ne antaa niin vähän, ettei sillä oikein saa mitään.*" Nuoret toivat esille eri asioita

liittyen nuorten oikeuksiin jälkihuollon asiakkaana. Suurin osa kertomuksista liittyi rahaan ja sen käyttöön. Joku nuorista pohti vuokran suoraveloitusta sosiaalitoimiston kautta ja sitä, kuinka se oli hänen mielestä tosi hyvä asia.

Tiedustelin vielä onko nuorella jotain mitä hän haluaisi tietää ja voisiko hän antaa jonkin esimerkin tästä? H4 *"Mihin sinulla on sitten oikeus? Ja mihin sulla ei oo. Ei tarvis kysellä turhia ja soitella tänne."* Jatkoin kysymällä vielä lopuksi mitä asioita nuoren mielestä liittyy asiakkaan asemaan ja oikeuksiin? Pyysin nuorta kuvaamaan mitkä ovat tärkeitä asioita hänen omasta näkökulmasta katsottuna? H5 *"Varmaan se, että saa päättää tuleeko vai ei."* H6 *"Tuettu harrastuksista ja toimeentulossa, on voinu puhua. Jos on tarvinnu hakea jotain keskustelua tai on niinku sillai neuvottu."* Nuoret kokivat tietävänsä paljon aiheesta, mutta kuitenkin osalla oli epävarma olo siitä, että tietääkö hän kaikki oikeutensa.

4.2 Nuorten kokemuksia jälkihuollosta

Usein jälkihuollonasiakkaan ensikontakti tapahtuu kasvokkain, myös puhelimen välityksellä ollaan asiakkaaseen yhteydessä. Asiakas saattaa ilmoittaa, ettei hänelle sovi varattu aika, silloin pyritään löytämään aika joka sopii. H8 *"Jos on jotain kysymyksiä, mistä tiedän, etten voi saada heti sitä vastausta. Että sitä pitää selvittää, niin jätän kirjeen ja odotan että työntekijä sit soittaa."* Usein jälkihuollon sosiaalityö perustuu yleiseen positiiviseen asenteeseen ja toisaalta asiakkaan innostamiseen, kannustamiseen sekä motivointiin. Jälkihuoltotyö nuorten parissa on usein konkreettista auttamista esimerkiksi muuttoapua, nuoren muuttaessa omaan asuntoon sijaiskodista tai vastaavaa.

Nuoren astuessa jälkihuollonpalvelun piiriin hänen elämäntilanne kartoitetaan. Työkaluina käytetään nuoren itsensä kertomaa tietoa ja näkökulmaa omasta tilanteestaan. Käytössä olevia asiakirjoja nuoren sijoituspaikasta, sekä nuoren verkostoa ja omaisia haastatellaan. *"Tilannearvion prosessissa sosiaalityöntekijällä on aina työpari, joka on mielellään toinen sosiaalityöntekijä. Näin voidaan varmistaa, että tilannearvio lapsen arjesta ja elämäntilanteesta tulee tehdyksi nimenomaan lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta. (Muukkonen & Tuulensalo 2004, 12.)"*

Muukkonen ym. (mt., 52–54) ottavat esille asiakkaan tunteet ja varsinkin nuoren tunteet ovat aidosti otettava kokonaisesti huomioon. Kohtaavaa lastensuojelua on kohdata nuori ja huomioida hänen eleet, ilmeet ja pyrkiä aidosti kuuntelemaan ja ottaa selvää, mitä nuorella on kerrottavana. H1 *”No etenkin alkuinformaatiosta, mulla ei ollut puoliakaan tietoa siitä, et mitä mun tutut oli saanu täältä. Oli asioita joista luulin, etten voi saada tukea, sitten selkis myöhemmin et ois voinuki hakea tukea johonkin asiaan.”* Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion apuna voi käyttää eri toimintatapoja, joita kannattaa etukäteen pohtia mitä teorioita apuna käyttää asiakastilanteessa. Jälkihuollon nuori saattaa kokea, että hänen asiat eivät etene tarpeeksi nopeasti. H1 *”Toimeentulotuen käsittely on melko hidasta.”*

Haastattelin kahdeksan jälkihuollonpiiriin kuuluvaa nuorta henkilöä. Pyrkimykseni on saada nuorten ääni ja mahdolliset kehitysehdotukset tai muut esille nousseet asiat kuuluviin. Ilkka Rantanen kuvaa (2010, 20) aikuisten ulkopuolisuutta nuorten elämään. Ratkaisuja olisi osattava löytää luottamuksen kautta. Kuten Rantanen (mt., 33) kertoo pojista, sekä avaa heidän itsenäistymisen polkua, myös tytöt tarvitsevat riittävän intensiivistä, pitkäaikaista ja aitoa tukea voidakseen itsenäistyä. Jälkihuollonnuorelle on annettava tarvittava määrä informaatiota ennen jälkihuollon alkamista, jotta hän voisi itsenäisesti pohtia ja päättää ottaako jälkihuollon palvelun käyttöönsä vai ei. Jälkihuollontyöntekijän olisi mielestäni hyvä tavata nuorta useamman kerran, ennen nuoren tultua täysi-ikäiseksi. Näen tämän tärkeäksi myös luottamuksen saavuttamisen takia. Nuorella voi olla paljon kokemusta viranomaisista eivätkä kaikki kokemukset välttämättä ole hyviä. Luottamus jälkihuoltotyöntekijän ja nuoren välillä on ensiarvoisen tärkeää ja ratkaisevaa, kuinka jatkossa yhteistyö sujuu.

Rantanen (2010, 173) toteaa kuinka pahoinvoivien perheiden kanssa työskenneltäessä on perusasioiden selkeyttä korostettava. Perusasioita ovat muun muassa säännöllisyys, jatkuvuus, riittäväaika ja mahdollisuudet työstää asioita tässä ja nyt. Jälkihuollon nuori ei välttämättä ole saanut kokea perusasioita kuin vasta sijaishuollossa tai avohuollossa ollessaan, eivätkä perusasiat ole hänelle itsestään selviä, vaan hän tarvitsee aikuista rinnalla kulkijaa. Tämän vuoksi jälkihuollonnuorelle on myös annettava riittävästi aikaa ja on nähtävä paljon vaivaa yhteistyössä perheen ja tarvittaessa muiden viranomaisten

kanssa, että jälkihuoltoon nuori saa riittävästi tietoa ja ymmärrystä mitä jälkihuolto on ja mitä se käytännössä tarkoittaa.

Jälkihuoltoon nuoret, kuten muutkin nuoret ovat yhä enemmän kiinnostuneita vallitsevasta yhteiskunnasta ja mielestäni lastensuojelutyössä voisi panostaa vielä enemmän jälkihuoltoon nuoriin. Pohdin etenkin ennaltaehkäisevää työtä, onko nuoriin panostettu tarpeeksi ja voitaisiinko vielä lisätä informaatiota. Jälkihuoltoon nuoren elämäntilanne on huomioitava kokonaisvaltaisesti ja yksilötasolla. Haastatteluissa jälkihuoltoon nuorten kokemukset jälkihuollosta olivat jaoteltavissa kolmeen osaan, ”mulle oli selvää että otan sen palvelun, mulle oli aivan sama ja mun oli vähän niin ku pakko ottaa se.” Näistä ulottuvuuksista ensimmäisestä sai vaikutelman, että nuori oli saanut tarpeeksi alkuinformaatiota sekä hän oli saanut pohtia asiaa rauhassa ja nuori koki palvelun positiivisena. Seuraava ulottuvuus ”mulle oli aivan sama” antoi vaikutelman, ettei nuori ollut itse palvelua kokonaisuutena tarpeeksi pohtinut. Kavereiden toiminta oli suuresti vaikuttanut päätökseen. Viimeinen ulottuvuus koski kokemusta, että nuoren oli pakko ottaa palveluvastaan. Tämä kokemus perustui laitoksesta siirtymistä itsenäiseen asumiseen.

Kysyessäni nuorilta muun muassa, millaisia asioita sinulle selitettiin jälkihuollosta? Olivat vastaukset positiivisia ja kaikki kahdeksan oli saanut kattavasti informaatiota. H1 ”*Perustukemista, auttamista ja toimeentulotukemisesta kerrottiin ja itsenäisen elämän helpottamisesta.*” Asiakassuhdettaan liittyen jälkihuoltoon nuoret kuvasivat olevan hyvä. Suurin osa koki kerran kuukaudessa tapaamisen jälkihuoltotyöntekijän kanssa olevan riittävä. Silti joidenkin nuorten puheissa olin huomaavani aikuisen henkilön kontrolloinnin kaipuun. H 8 ” *Voisi se joskus soittaa ja kysyä mitä kuuluu?*” Alkuinformaatiosta monet nuoret olivat sitä mieltä, että sitä olisi voinut olla kattavammin. Jälkihuoltoon nuoret tunsivat oman työntekijänsä ja tiesivät kuinka tämän voi tavoittaa. Ainoastaan tämän ollessa lomalla olivat nuoret ihmeissään, että kuka näitä asioita silloin hoitaa. Kaikki haastateltavani kokivat välit työntekijänsä luottamukselliseksi. Minulle jäi vaikutelma, että monelle jälkihuoltoon nuorelle oli tärkeää saada tukea ja opastusta oman talouden hoidossa muun muassa toimeentulotukien, takuuvuokran kanssa, sekä sillä mihin voisi tulevaisuudessa säästää. Jälkihuoltoon nuoret olivat sitä mieltä että, olisi kiva tavata työntekijää välillä jossain muualla kuin

sosiaalitoimistolla, mutta kuitenkin asiaa pohdittuaan he kokivat sen olevan vähän mahdotontakin. Vaitiolovelvollisuus ja omien asioiden ääneen puhuminen jossain muualla ei tuntunut turvalliselta vaihtoehdolta.

Tapaamispaikasta nuorilla oli mielestäni voimakkaita ilmaisuja, jotka liittyivät suurimaksi osaksi huoneiston ulkoasuun ja julkisivuun. H6 *"Jotain viihtyvyyttä, tää nyt on vähä tämmönen."* Nuoret sanoivat suoraan kaipaavansa vähän kodikkuutta ja he kokivat sosiaalitoimiston olevan liian laitospäinen. H8 *"Kyllä tää niinku käy, ei tää paha oo, jos oikeesti haluis jutella asioistaan niin tää on kyll vähä kolkko ja vähä karmiva olo, ei tää ainakaan kodikas oo."* Eräs haastateltava koki, että sosiaalitoimeen tuleminen kerran kuukaudessa ärsyttää, kun huomaa ettei ole saanut asioitaan eteenpäin, mutta toisaalta se avaa silmät ja auttaa eteenpäin.

4.3 Jälkihuollon paikka, kohtaamisia ja tuentarve

Jälkihuollon nuori asiakkaana sosiaalityössä on aina yksilö. Kuten Forsberg & Raitala-Koskinen & Törrönen (2006, 7) toteavat, lapsien ja nuorten olevan asiakastyön kohtaamisissa työskentelyn osapuolena hetkittäin yksilöinä, vaikkakin tavallisimmin laajemman kontekstin, kuten vanhempien, koulun tai kunnan välityksellä. ”Lapsiin liittyvät asiakastyön käytännöt nojaavat tyyppillisesti eklektiiviselle teoreettiselle tiedolle kehityspsykologisen, perhetyön tai verkostotyön teoreettisen tiedon toimiessa tietoisena tai vähemmän tietoisena toiminnan viitekehyksenä. (Forsberg ym. 2006, 7.)” Jälkihuoltonuorella saattaa olla jo vuosia kestänyt asiakkuus sosiaalihuollossa takana, nyt hän asioi itsenäisesti ja on oman asian asiantuntija. H8 *"Kannattaako sinne mennä, että välittääkö ne oikeesti? Että täällä on äkästä porukkaa, mutta ei se niin ollukkaan."*

Muukkonen & Tuulensalo (2004, 52–54) ottavat esille asiakkaan tunteet, jotka on aidosti otettava kokonaisvaltaisesti huomioon. Kohtaavaa lastensuojelua on kohdata asiakas ja huomioda hänen eleet, ilmeet ja pyrkiä aidosti kuuntelemaan ja ottaa selvää mitä asiakkaalla on kerrottavana. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion apuna voi käyttää eri toimintatapoja ja kannattaa etukäteen pohtia mitä teorioita käyttää apuna asiakastilanteessa. Jälkihuoltonuoren voi olla vaikea kertoa mitä

hän haluaa tai miten hän haluaa toimia omassa elämässään. Jälkihuoltoonori ei välttämättä tiedä mitä häneltä odotetaan. H8 *"Se oli ehkä sillai, että sitä mielti, että se on viell niin kaukanen juttu. Joskus yläaste ikäsenä sitä viell mielti, et en kai mä ikinä muuta mihinkään."*

Pohjola (1999, 124) nostaa yhteistyön lastensuojelussa haastavaksi, koska asiakkaiden moniongelmaisuus ja palveluiden moniasiakkuus ovat sektoroituneessa järjestelmässä vaikeasti kohdattavia ilman yhteistyötä. Gambrill (2006, 97) esittää perusteita toimia sosiaalityössä. Toiset sosiaalityöntekijät verhoutuvat viranomaisten käyttämiin oppaisiin ja sanontoihin. Toiset taas tukeutuvat siihen mitä korkeassa asemassa olevat ihmiset sanovat, sekä toiset luottavat perinteiden suosioon. Mikään näistä ei yksin ole paikkaansa pitävä ja niin sanotusti luotettava tapa toimia. Jälkihuoltoonori on aina huomioitava yksilönä. H7 *"Puolet mun kavereista on ollu lastenkodeissa ja ne on kertonu."* Jälkihuoltoonori on saattanut kohdata nuoren elämänsä aikana paljon eri viranomaisia ja yhteistyö ei aina ole välttämättä ollut mutkatonta. Negatiiviset kokemukset jäävät nuorelle päällimmäisenä mieleen. Nuoret jakavat tietoa ja kokemuksia keskenään. Yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeä työkalu jälkihuoltotyössä, etenkin jälkihuollon asiakassuhteen alkaessa.

Asiakastyö on aina ihmissuhdetyötä, kuten Rantanen (2010, 172) korostaa ja ottaa esille asiakassuhteen päättymisen. Erot muuttavat aina asioita. Ne pakottavat luopumaan jostakin, hyvästä ja arvokkaasta. Antaa mahdollisuuden johonkin hyvään ja uuteen. Vaikka työntekijänä ei aina voi vaikuttaa asiakassuhteen loppumiseen, voi hän aina vaikuttaa siihen tapaan miten sen lopettaa. Työntekijällä on suuri vastuu asiakkaasta, on nähtävä ja kuultava todellisuus. Jokaisella sosiaalityötä tekevällä ihmisellä pitäisi olla selkeä tavoite; olla se tärkeä ihminen, joka teoillaan ja sanoillaan auttoi uuden elämän alkuun (Rantanen mt., 174–175). Jälkihuoltoonori tarvitsee rinnalla kulkijaa. H3 *"On meillä hyvät välit, en usko, et menee tuolla kylillä ja kertoo mun juttuja."*

Jälkihuollontyöntekijä voi asiakkaan kokemuksen välittymisen kautta siirtyä asiakkaan rinnalle ja katsoa omia toimiaan niin sanotusti peilistä. Parhaimmillaan toimivasta yhteistyöstä hyötyvät kaikki osapuolet. Lastensuojelussa yhteistyö asiakkaan kanssa sisältää myös jälkihuoltoonoreen osallisuuden osana yhteisessä työskentelyssä.

Hyväksyminen asiakkaan yhteistyökumppaniksi, nostaa esille vaikeampia kysymyksiä, kuin mitä aikuisten kanssa toimiminen. Yhteinen työskentely tulisi nähdä oppimisen paikkana, molemmille osapuolille. Nuori saa mallin toisen ihmisen hyväksynnästä ja se tulisi nähdä myös tulevaisuuden investointina, omaksutut valmiudet vaikuttavat toden näköisesti vielä pitkään myöhemmässäkin elämässä (Pohjola 1999, 125–126). Jälkihuollon päättäminen sekä arviointi tarkoittavat nuoren elämässä siirtymistä seuraavaan vaiheeseen elämässään. Tavoite on koota tietoa asiakkaasta ja tehdä yhteenveto siitä, kuinka jälkihuoltotyö on onnistunut tämän kyseisen nuoren itsenäisen elämän alkuvaiheessa. (Taskinen 2010, 150–151.) Asiakassuhde jälkihuoltonuoren kanssa on vuorovaikutusta, sen onnistumisessa on työntekijällä tärkeä rooli. H7 *"Joo on siis, on niin ku ystävä, piittää ystäväinä."*

Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, jota jäsentävät yksilön päämäärät, uskomus omiin kykyihin, uskomukset ympäristöön ja emootiot sekä näiden keskinäiset merkityssuhteet (Siitonen 1999, 156–157). Yksilön tiedostettua ajatteluunsa sekä tekoihinsa vaikuttavat tekijät hän emansipoituu. Emansipaatiossa syntyy eettisiä ja moraalisia oivalluksia. Eettisissä kysymyksissä yksilö saa selville, mitä hän on ja mitä hän voisi olla. Ihmiset ymmärtävät moraalisia näkökulmia, kuten mikä on yhtä hyvää kaikille. Emansipatorisen tietoisuuden laajentuessa, itseymmärryksen kasvun myötä myös yksilön autonomia ja itsemääräämisoikeus lisääntyvät. (Kivipelto 2006, 59.) Sosiaalityön tehtäviin kuuluu jälkihuoltonuoren voimaannuttaminen itsenäiseen elämään. Nuoren emansipatorisen tietoisuuden lisääntyessä, hänen itsenäinen ajattelunsa kehittyy. Nuori oppii ymmärtämään laajemmin ympäröivää yhteiskuntaa ja toimimaan kontekstissaan autonomisesti. H5 *"Jos mulla on vaikka työkkäriin meno, niin sovitaan että nähään siinä."* H8 *"Kyllä se on sellanen tunnelma, että saa tulla jos haluaa, ei niin ku pakota."*

"Sosiaalityön tehtävänä on luoda, vahvistaa ja ylläpitää hyvinvointia ja elämässä selviytymistä mahdollistavia ja ylläpitäviä arjen ja ihmisten toiminnan rakenteita. Tässä mielessä sosiaalityö kohdistuu niin yksilöihin kun yhteisöihin ja yhteiskuntaankin, ja sosiaalityöntekijät ovat tämän muutostyön ammattilaisia." (Karvinen-Niinikoski & Rantalaiho & Salonen 2007, 5.) Kohtaaminen viittaa kommunikaatiotilanteeseen, jossa sekä kielellinen että non-verbaalinen kanssakäyminen näyttäytyvät. Kommunikaatiossa

voi olla ongelmallista sen yksipuolisuus puheessa, kirjoituksissa tai toiminnassa. Kommunikaatiossa täytyy toimia luonnollisesti, avoimesti ja toista empaattisesti kuunnellen, kuten jälkihuollon nuoren kohtaamisessa diskursiivisuuden täytyy olla. ”Non-verbaalisessa” toiminnassa sosiaalityöntekijä ei saa näyttää edes provosoituna negatiivisuutta. (Fook 2002, 56–64.) H4 *”Mä kyllä totesin alussa, et ainut, mikä täällä toimii, on kahvinkeitto. En tie, miten täällä oikeesti tapahtuu asiat, että mitä te siellä kokouksissa teette. Juotteko te vaan kahvia siellä?”*

Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) todetaan nuorella olevan oikeus itsenäistymisvaroihin, mikäli hän on sijoitettuna kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena tai sijaishuollossa. Itsenäistymisvarat lasketaan kalenterikuukausittain, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaisista tuloistaan, korvauksistaan ja saamisistaan. Määrää laskettaessa ei lapsilisää kuitenkaan oteta huomioon. Mikäli kyseiset varat ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. Sosiaalihuollon toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 21 vuotta. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päättyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana.

Sosiaalityön työskentelyssä painotetaan asiakaslähtöisyyttä, mutta aina se ei ole mahdollista (Raunio 2004, 155). Suomessa sosiaalityötä toteutetaan osana vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää, joten täydellisesti asiakkaiden tarpeista lähtevää toimintaa pidetään käytännössä mahdottomana. Jälkihuoltonuoren kohdalla tämä toteutuu ehkä tilanteissa, joissa nuoren toiveet ja avuntarpeet saattavat olla epärealistisia, mikäli nuori ei ole oppinut oman talouden ylläpitoa. H7 *”Tärkeää tulla, että ne raha-asiat, pyörii.”*

4.4 Esille nousseita kehittämistarpeita jälkihuollon toteuttamisessa

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ideat ja käsitteet nousevat sosiaalisesta kanssakäymisestä, ovat siis kielen aikaansaannoksia. Inhimillinen systeemi on olemassa vain merkitysten alueella tai ihmisten välisessä kielellisessä todellisuudessa. Kielen merkit ja rakenne eivät ole tärkeää, vaan kielellisesti välitetty ja vuorovaikutuksessa tuotettu merkitys. (Toikko 2009, 283.) Teema-alueista löysin mielestäni riittävästi analysoitavaa ja pohdittavaa aineistoa. H2 *"Vois niinku siitä kertoo, et paljonko, on jäljellä eli toimeentulotukipaperin mukana tulis sellanen lappu, et tietäs paljon, on jäljellä esim. jos pitää ostaa uusi...että vähä niin ku tiliote. Siinä ku tulee soksusta se päätös...se loppusumma vois olla siell jossain lopussa."* H4 *"Kokoaisivat jonkin nivaskan, mitä on jälkihuolto."*

Sosiaalisten ongelmien monimutkaistuessa esille tulee kyky työskennellä erilaisilla rajapinnoilla sekä toimia asiakkaiden asianajajina. Olennaisena osana arkityön ohella jälkihuoltonuorten kanssa nousee esille eri ammatti- ja hallintokuntien rajat ylittävä moniammatillinen yhteistyö sekä verkostoituminen. Työntekijä vaikuttaa omalla työpanoksellaan yhteistyöhön. Sosiaalityö ei koskaan rajoitu vain kasvokkaiseen vuorovaikutukseen tai byrokraattiseen asiointiin. Sosiaalityön takana paljastuu kompleksisia ideologisia, poliittisia ja hallinnollisia intressejä, sekä käytäntöjä ja normistoja. Sosiaalityön arjessa väistämättä esille nousevat eettiset jännitteet ja sosiaalisten ongelmien moraaliset ulottuvuudet. Toisaalta sosiaalityössä nousee esille kysymykset hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä, sekä myös oikeudenmukaisuudesta ja kohtuullisuudesta. Poliittisen päätöksenteon ja yhteiskuntajärjestelmän muutokset heijastuvat arkiseen työhön muun muassa siten, että uudenlaiset ideologiset virtaukset ja muutosvaatimukset ovat ristiriidassa sosiaalityön ammatillisen periaatteiden ja arvolähtökohtien kanssa. (Strömberg-Jakka ym. 2012, 8-9.)

Maija Tarkiainen (2012) on tehnyt tutkielman Lapin yliopistolla, jossa hän tarkastelee kahden sosiaalipalvelun asiakastilojen merkityksiä asiakasnäkökulmasta. Tutkimus sijoittuu sosiaalityön tutkimuksen kenttään sisältäen piirteitä psykologiasta, arkkitehtuurista ja sosiologiasta. Teoriakatsauksessa hän tuo esille fyysisen ympäristön merkityksiä asiakkuuden kokemiseen. Tässä työssä selvitetään ympäristömielikuvien

rakentumista, reviierejä asiakastiloissa ja yksityiskohtien merkityksiä kokemuksen rakentajina. Työssä on tuotu esille myös tilan ja paikan käsitteiden kokemuksellisia eroja sekä sitä, voidaanko sosiaalipalvelun asiakastilaa ymmärtää kodinomaisena tilana asiakasnäkökulmasta. Jälkihuoltonuoria haastatellessani heidän huomio keskittyi sosiaalitoimiston viihtyvyyteen.

Haastatellessani jälkihuoltonuoria pyysin heitä kertomaan ja kuvailemaan tuntemuksiaan sosiaalitoimistolla. Tarkensin kysymystäni ja pyysin nuorta kertomaan jotain tuntemuksiaan sosiaalitoimistosta paikkana. *H2 "Sais tänne [...] lyödä väriä seinään, sen mä sanon, vähän kodikkaamman näköiseksi, [...] noita ikkunalautoja, liian osastomainen."* Kysyessäni mitä nuori haluaisi kehittää tapaamisen paikan suhteen? *H2 "...kodikkaampaa..."* Asiakkuuden kokemus rakentuu monesta tekijästä muun muassa psyykkisesti emotionaalisen kokemuksen avulla. Asiakas on aina yksilö ja yksilön mielentasapainoa tulee tukea. Asiakastilojen viihtyvyydellä ja selkeillä informaatioilla on merkitystä asiakkaiden tuntemuksiin paikasta. Asiakastilat viestittävät yksityiskohdillaan asiakkaan arvostusta ja välittämistä. Toiminnallisuus fyysisessä ympäristössä rakentuu positiivisesti silloin, kun yksityiskohdat koetaan asiakkuutta kannattelevina elementteinä. Aistillinen kokemus on siis keskeisessä roolissa tilan havaitsemisessa (Berleant 1995, 78–79).

Kun tietyt tilasta löytyvät negatiiviset kokemukset toistuvat, ne saattavat saada valtaa ja jalansijaa positiivisten merkitysten syntymiseltä. Ihminen peilaa yksityiskohtien kokemusta asiakkuuteen, kuten jälkihuoltonuoret koikivat sosiaalitoimiston tilat vahvasti. Asiakas tarkkailee miten hänen asiakkuutta ja ihmisyyttä arvostetaan sosiaalipalvelussa (ks. myös Horelli 1982, 56). Virallisten asioiden hoitaminen ei keskity siis vain tilan toiminnallisuuden pohdintaan. Huomioitavaa on miten tila ja sen yksityiskohdat piiloviestillensä kannattelevat ja kunnioittavat asiakasta (ks. Horelli 1982, 40; Berleant 1995, 76). Jälkihuoltonuori saattaa olla tottunut käymään sosiaalitoimistolla. Toisaalta olisi huomioitava myös, että nuori ei välttämättä ole aikaisemmin käynyt sosiaalitoimistossa ainakaan yksin, ilman tuttua aikuista henkilöä.

5 Pohdintaa

Hyvin hoidetulla jälkihuollolla on ratkaiseva merkitys nuoren selviytymiselle tulevaisuudessa ja aikuisuudessa. Jälkihuollosta tinkiminen ja nuorten jättäminen vaille heidän tarvitsemaansa tukea on lyhytnäköistä. Sosiaalityö on vaativaa työtä. Ammatillinen osaaminen tulee näkyväksi monessa asiassa, tilanteessa, asiakkaan kohtaamisissa ja vuorovaikutustaidoissa. Oma näkemys työnteossa ei saa näkyä. Tarkoitan tällä muun muassa, omalla ajattelulla, uskontoa ja yhteiskuntaluokkaa.

Aito asiakkaan kohtaaminen ja kuuleminen on ensiarvoisen tärkeää. Se näkyy, kuuluu ja sen voi jopa aistia. Tutkimuksen sematiikkaa ohjaa fenomenologinen lähestymistapa ja holistinen ihmiskäsitys. Mielestäni nämä sopivat tutkimukseni konseptiin ja auttoivat tulkitsemaan tutkimukseni tuloksia. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymyksen pidin mielessä koko tutkimuksen ajan.

Jälkihuoltonuorten kanssa työskentelyssä sosiaalityön perustehtävä ja tarkoitus tulevat konkreettisessa työssä vastaan päivittäin. Konkreettinen jälkihuoltotyö näkyy ihmisten auttamisessa, sukupuoleen, arvoon ja yhteiskuntaluokkaan katsomatta. Kaikki ei ole aina täydellistä, toisilla nuorilla voi olla isoja ongelmia omassa elämässään ja sen hallinnassa. Kuitenkin me kaikki olemme arvokkaita ihmisiä. Itsemääräämisoikeus kuuluu jokaisen perusoikeuksiin. Työntekijän on hyvä puntaroida omaa arvomaailmaansa, tunnistaa omat heikkoudet ja vahvuudet sekä pyrkiä kehittämään niitä ohjautumalla säännöllisesti työnohjaukseen ja koulutukseen. Tärkeätä on myös huolehtia hiljaisen tiedon jakamisesta, omasta työyhteisöstä ja sen jaksamisesta. Jokainen voi omalla panoksellaan ja heittäytymisellään vaikuttaa työpaikallaan tähän kokonaisuuteen. Toisaalta jälkihuollontyöntekijä ei voi tehdä ratkaisuja nuoren puolesta ja se saattaa olla vaikea ymmärtää. Jälkihuollontyöntekijän tulee ohjata ja neuvoa. On huomioitava, että jälkihuollonasiakkaat ovat yli 18vuotiaita ja näin ollen päätösvaltaisia omissa asioissaan.

Kävin keskustelua vuorovaikutuksesta nuorten asiakkaiden kanssa kappaleessa neljä. Nostin esille sen tosiasian, että se on monella tasolla olevaa työskentelyä.

Työskentelyssä työntekijällä pitää olla erityistä kykyä aistia nuoren kokema tunnetila ja sitä kautta nähdä mistä on kulloinkin kyse. Työntekijä tekee nuoren olemuksesta ja tunnetasosta havaintoja kaiken aikaa, tarkkailemalla ihmistä kokonaisvaltaisesti ja uusiin tilanteisiin joutuessa yrittäen päästä selville siitä, mistä on kysymys. Vuorovaikutustilanteissa vastuu on työntekijällä. Vastuu on suuri. Työntekijästä ja hänen työpanoksestaan jälkihuoltonuoreen on paljon kiinni. Saako jälkihuoltonuori muun muassa tarpeeksi olennaista tietoa yhteiskunnan tarjoamista palveluista? Työntekijän on osattava ohjata jälkihuoltonuorta hakemaan koulutusta, työtä ja yhteiskunnan tarjoamia etuuksia. Jälkihuoltonuoren ja työntekijän arvot voivat olla ristiriidassa keskenään. Jotkut nuorista osasi kertoa mitä palveluita heille kuuluu ja mitä palveluita olivat käyttäneet. Haastateltavista osa osasi nimetä palveluita mitä oli tarjottu ja muutama nuori koki jälkihuollon palvelun lähes pakolliseksi.

Yhteydenotot nuoriin asiakkaisiin ovat usein asiakkaasta lähteviä yhteydenottoja. Toisaalta, jälkihuoltoa tekevä työntekijä voi ottaa yhteyttä jälkihuoltonuoreen sosiaalitoimistolta käsin. Työskentelyssä jälkihuoltonuorien kanssa on oltava toisaalta tiukka ja ohjailevainen. Toisaalta työntekijän on kyettävä olemaan empaattinen, kärsivällinen sekä johdonmukainen. Itse olen kasvokkaisen vuorovaikutuksen kannalla ja fyysinen läsnäolo asiakkaan kanssa voi olla hänen ainut fyysinen kontakti muuhun yhteiskuntaan. Työskentelyssä jälkihuoltonuorten kanssa tämä kontakti voi olla nuorelle konkreettisempi kuin osaamme ajatella. Saattaa olla, ettei nuorella ole muita aikuiskontakteja omassa elämässään. Erityisesti nuori joka on tullut laitoksesta, voi olla ettei nuori halua olla yhteydessä laitoksen aikuisiin ja näin ollen aikuiskontaktit ovat satunnaisia kontakteja koulussa tai työpaikoilla. Läheistä aikuiskontaktia ei välttämättä jälkihuoltonuorella ole ollenkaan.

Suurin osa sosiaalityöntekijöistä tekee asiakaspalvelutyötä päivittäin, josta on käytetty (case-work) termiä. Myös psykososiaalisesta työstä ja yksilökohtaisesta sosiaalityöstä on puhuttu suomalaisissa teksteissä. Pohdin millaisia työskentelymalleja teoria antaa sosiaalityön käytännön hahmottamiseen ja ymmärtämiseen. Paneuduin myös millaisiin muutoksiin teoria haastaa sosiaalityön ammatillista käytäntöä.

Monikulttuurisuus ja globaalisuus näkyvät myös jälkihuoltotyön kuvassa. Yhä useammin asiakkaana on etnisistä ryhmistä tulevia henkilöitä. Tällöin on huomioitava mitä ongelmia nämä jälkihuoltonuoret kohtaavat kouluissa, työpaikoilla ja vapaa-aikana. Nuoriso kohtaa globalisaation vaikutukset suoraan ja ennakkoluulottomasti. Nuorilla eivät traditiot ole painolastina, mutta toisaalta heillä ei ole välttämättä elämäkokemusta ja perinteiden tarjoamaa suojaa. Uskon, että nykyiset jälkihuoltonuorten kanssa työskentelevät henkilöt joutuvat kohtaamaan eri kulttuureista tulevia nuoria kokoajan enemmän. Kielikysymykset sekä näkökulmien eroavaisuudet voivat tuoda uusia haasteita työskentelyyn jälkihuoltonuorten parissa.

Tapauskohtainen sosiaalityö on yksilöllinen työtapana. Jälkihuoltonuorten kanssa työskentelevä työntekijän oma persoonallinen työtapana vaikuttaa ja näkyy. Sosiaalityö on ihmisten kohtaamista yksin ja ryhmässä. Näitä ryhmiä ovat esimerkiksi tiimityöt ja verkostotyö. Asiakkaiden omaa elämää koskeva asiantuntemusta on kunnioitettava ja se on tunnustettava. Työn lähtökohtana tulee olla asiakas itse, omien kykyjensä ja oman elämänsä asiantuntijana. Tähän päästäkseen on jälkihuoltotyöntekijöiden uskallettava muuttaa perinteisiä käytäntöjä ja rohkeasti tuoda asiakkaan osallisuuden merkitys esille.

Ensiarvoisen tärkeää on huomata, että sosiaalialalla on erityinen suhde etiikkaan ja ihmisoikeuksiin. Sosiaalityön tavoitteena on hyvän tekeminen muille ihmisille, auttaminen, puutteen ja kärsimyksen vähentäminen sekä siihen tarvittavaa muutosta ja kehitystä. Eettisyys ja empatia kuuluvat jälkihuoltotyöntekijän työkalupakkiin. Mutta toisaalta ammatillinen käytös sekä salassapitovelvollisuudet saattavat antaa työntekijästä kovan kuvan asiakkaalle. Kuitenkin elämän ollessa aivan pirstaleina ja asiakkaan apua hakiessa, työntekijä voi olla ainut henkilö, joka sanoo oikeat asiat, vaikka se saattaa satuttaa ja suututtaaakin asiakasta sillä hetkellä. Työntekijä saattaa kuitenkin olla joissain tapauksissa ainut ihminen, joka kuuntelee ja yrittää löytää niitä polkuja jaksaa jatkaa eteenpäin. Ehkä juuri jälkihuollontyöntekijä on ainut, joka jaksaa enää uskoa asiakkaan kykyyn voittaa vaikka päihderiippuvuus.

Nuoret kokevat jälkihuollon asiakassuhteen alkuinformaation tärkeäksi. Jälkihuollon alkaessa nuori kokee itsenäistymistä ja itsemäärämisoikeutta. Saadessaan itse vaikuttaa siihen ottaako jälkihuollonpalvelut käyttöön vai ei. Nuori kokee tarvitsevansa aluksi

runsaasti tukea ja opastusta. Kehitysidea syntyi eräästä haastattelusta ja se on jälkihuollonopas. Toimeentulotuen tärkeys korostui nuorten puheissa. Se on tärkeä osa nuoren itsenäistä elämää. Eräs nuori antoi mielenkiintoisen idean. Idea liittyy nuorten kiinnostukseen siitä, paljonko heillä on itsenäistymisenvaroja käytössä. Nuori toi julki kiinnostuksensa siitä, paljonko rahaa on jäljellä ja miten sitä pitäisi käyttää. Haastattelemani nuori pohti rahojensa seuraamista, tiliotteen tapaan eli loppusumma näkyisi aina toimeentulotukipäätöksessä. Mikä on ajatuksia herättävä idea? Rahankäyttöön nuoret tarvitsevat varmasti paljon ohjausta ja neuvontaa.

Kaikki haastateltavani nuoret tunsivat jälkihuollontyöntekijänsä ja he tiesivät miten tavoittaa tämä. Suurin osa nuorista koki puhelinyhteydenpidon helpoimmaksi ja luontevimmaksi. Joku halusi pitää yhteyttä sähköpostilla ja joku kirjeellä. Kaikki haastateltavat tiesivät missä sosiaalitoimisto sijaitsee. Osoitetta ei kukaan muistanut. Jälkihuollontyöntekijän kaikki olivat tavanneet ja kokivat tämän olevan luotettava. Tapaamisten riittävydestä tein johtopäätökset, että nuoret kokivat kerran kuukaudessa tapahtuvan kasvokkaisen tapaamisen riittäväksi. Toisaalta jotkut kokivat, että olisi mukava jos heitä kuitenkin lähestyttäisiin sen lisäksi myös puhelimen välityksellä, esimerkiksi kaksi kertaa kuukaudessa. Tulkitsin tämän niin, että jälkihuollon nuori haluaa elää itsenäistä elämää, silti on mukavaa kun joku soittaa ja kysyy kuulumisia. On tunne, että joku välittää.

Tapaamispaikasta kaikilla nuorilla oli mielipide, joka liittyi sosiaalitoimiston sisustukseen ja yleisilmeeseen. Kaikki jälkihuollon nuoret asiakkaat kommentoivat sosiaalitoimiston viihtyvyydestä ja kodikkuudesta jotain. Yleisin vastaus liittyi kodikkuuteen ja väreihin. Mielestäni tämä on varteenotettava asia. Värit ja tunnelmat vaikuttavat asiakkaan mielikuviin sosiaalityöstä ja sen toteutuksesta, jopa sukupolvilta toisille. Mielikuvat voivat olla vahvoja riippuen asioiden vakavuudesta ja nuoren kokemuspohjasta, jota on voinut kertyä iästä riippuen jo varsin paljon.

Asiakkaan asemasta ja oikeudesta jokaisella nuorella oli jotakin mielikuvaa sekä tietoakin. Näytin jokaiselle haastattelemalleni nuorelle kirjaa asiakkaan asemasta ja oikeudesta sosiaalityössä. Voin sanoa aistivani, että nuoret olivat kiinnostuneita aiheesta, vaikka suurin osa antoi ymmärtää tietävänsä jo tarpeeksi aiheesta. Koen

löytäneeni kehitysideoita nuorten kokemuksista jälkihuollonasiakkaana sosiaalityön kontekstissa. Näitä ideoita voi jatkojalostaa osaksi työvälineitä sosiaalityötä tekeville lastensuojelutyöntekijöille. Eritoten nuorille esimerkiksi oppaaksi, mitä on jälkihuolto ja mistä tietoa voi etsiä lisää, niin halutessaan.

Lähteet

- Alasuutarinen, Pertti 1999: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.
- Berleant, Arnold 1995: Mitä on ympäristöestetiikka? Teoksessa Haapala, Arto & Honkanen, Martti & Rantala, Veikko (toim.): Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka. Yliopistopaino. Helsinki, 66–85.
- Dunderfelt, Tony 2004: Elämänkaari psykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 9.-12.painos. WSOY. Helsinki.
- Dunderfelt, Tony 2008: Intuitio, sisäinen viisaus. Kirjapaja. Helsinki.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001: Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä, 24–42.
- Ferguson, Ian & Lavalette, Michael & Whitmore, Elisabeth 2005: Globalisation, Global Justice and Social Work. Routledge. USA.
- Forsberg, Hannele & Raitala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) 2006: Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Fook, Jan 2002: Social work. Critical Theory and Practice. Lontoo: Stage.
- Foucault, Michel 2005: Tiedon arkeologia. Suom. Tapani Kilpeläinen. Vastapaino, Tampere.
- Gambrill, Eileen 2006: Social Work Practice. A Critical Thinker's Guide. 2. painos. Oxford University press. New York.
- Gary, Mel & Coates, John (eds.) & Yellow Bird, Michael 2008: Indigenous Social Work Around the World: Towards Culturally Relevant Education and Practice. Ashgate. England.
- Gottberg, Eva 2004: Lapsen juridiset oikeudet. Teoksessa Hailila, Ritva & Kivitielä, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku & Söderholm, Anneli (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. Ensimmäinen painos. Duodecim. Helsinki, 40-43.
- Hakala, Juha T. 2011: Onnellinen lapsi. Vanhempien kasvatusoppi. Gummerus. Helsinki.
- Heino, Tarja 1999: Lastensuojelun trendit. Teoksessa Arnkil, Tom, Erik & Erikson, Esa & Heino, Tarja & Pohjola, Anneli & Uusikylä, Petri & Virtanen, Petri & Virtanen, Päivi (toim.): Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä Oy. Helsinki, 9–32.
- Himmanen, Tiina 2007: Jälkihuolto - porras itsenäiseen elämään?: Selvitys Jyväskylän kaupungin lastensuojelun jälkihuollon nykytilasta ja kehittämishaasteista. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. JAMK University of Applied Sciences. Jyväskylä.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17804/jamk_1198136075_2.pdf?sequence=2. Viitattu 20.11.2012.
- Hirvonen, Eila 2000: Raskaus nuoren valinta. Tutkimus Etnografia alle 18-vuotiaiden nuorten raskaudesta, tulevasta vanhemmuudesta ja elämäntilanteesta sekä äitiysneuvolakäynneistä. Tampereen yliopisto, Hoitotieteen laitos. Tampere.
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-4950-9.pdf>. Viitattu 06.01.2012.

- http://www.kemi.fi/sosiaali_terveyspalvelut/lastensuojelu.htm. Viitattu 12.2.2012.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007: Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Tammi. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja runko. Gaudeamus. Helsinki.
- Horelli, Liisa 1982: Ympäristöpsykologia. WeilinGöös. Espoo.
- Horelli, Liisa 1992: Lapset ympäristön tutkijoina. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki.
- Horelli, Liisa 1993: Ympäristön merkitys ihmiselle ja hänen hoidolleen. Teoksessa Järviö, Raija (toim.): Johdatus sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Sairaanhoidtajien kou-lutussäätiö. Helsinki, 119–129.
- Horelli-Kukkonen, Liisa 1993: Asunto psykologisena ympäristönä. Asujan ja asunnon vuorovaikutusta koskeva tutkimus pientalojen itsesuunnittelukokeilun valossa. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Härkönen, Hanna 2003: Tavataanko toimistolla? Lastensuojelun - jälkihuollon toteutumisen täysi-ikäisten nuorten kohdalla. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/12376?show=full>. Viitattu 23.10.2012.
- Jokinen, Pirjo 2011: Jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/10249>. Viitattu 15.11.2012.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Rantalaiho, Ulla-Maija & Salonen, Jari 2007: Työnohjaus sosiaalityössä. Edita. Helsinki.
- http://www.kemi.fi/sosiaali_terveyspalvelut/perhepalvelut.htm. Viitattu 18.11.2011.
- Kivipelto, Minna 2006: Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teoriat ja menetelmät. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoki.
- Kivipelto, Minna 2008: Osallistava ja valtaistava arviointi. Johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa & Heinlahti, Kaisa 2006: Mitä on tutkimus? Argumentaatio ja tieteenfilosofia. Gaudeamus. Helsinki.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve 2009: Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-Kustannus. Jyväskylä, 131–160.
- Kokkonen, Paulina 2005: Lastensuojelun jälkihuolto - ponnahduslauta itsenäiseen aikuisuuteen? Sosiaalityön laitos. Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/10249>. Viitattu 20.11.2012.
- Krohn, Sven 1989: Ydinihminen. Salonen, Toivo (toim.) Karisto Oy:n kirjapaino. Hämeenlinna.
- Kunnari, Ari 2011: Liikuntapääoma ja holistinen ihmiskäsitys liikuntaa opettavan työssä. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Lapin yliopisto. (http://bitstream/handle/10024/72067/Ari_Kunnari_DORIA.pdf?sequence=1)
- Kyhle Westermark, Pia & Hansson, Kjell & Vinnerljung, Bo 2008: International Journal of Child & Family Welfare. Stockholm. International Journal of Child & Family Welfare 2008/4, page 155-171. http://www.mtfc.com/2008_DoesMTFC%20reduce%20placement%20breakdown%20in%20fostercareWestermark_IJCFW.pdf. Viitattu 12.10.2012.

- Lagerspetz, Eerik: 1998: Itsemäärääminen ja valta. Teoksessa Oikeus itsemääräämiseen. Toinen painos. Edita. Helsinki, 97-141.
- Laine, Timo 2010: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Alatalo, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS -kustannus. Jyväskylä. 28–45.
- Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna 2011: Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Pehkonen, Anni & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS -kustannus. Jyväskylä, 163–187.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.
Lastensuojelulaki 417/2007.
- Launis, Veikko. 1998: Kenelle itsemääräämisoikeus kuuluu. Teoksessa Oikeus itsemääräämiseen. Edita. Helsinki, 51-64. 2. painos. 1 painos.
- Metteri, Anna & Hotari, Kaisa-Elina 2011: Eettinen kuormittuminen ja toimintaympäristö nuorten palveluissa. Teoksessa Pehkonen, Anni & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS -kustannus. Jyväskylä, 67–92.
- Muukkonen, Tiina & Tuulensalo, Hanna 2004: Kohtaavaa lastensuojelua, Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Helsinki. 52–54.
- Niemelä, Pauli 2011: Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Pehkonen, Anni & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS -kustannus. Jyväskylä, 13–43.
- Oksanen, Markku 1998: Mitä itsemääräämisoikeuteen sisältyy. Teoksessa Oikeus itsemääräämiseen. Edita. Helsinki, 65–79. 2. painos. 1 painos.
- Paasivirta, Annukka 2012: Miten tullaan lastensuojelun asiakkaaksi? Teoksessa Sosiaalityön haasteet. PS-kustannus. Jyväskylä, 234–252.
- Pehkonen, Anni & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) 2011: Arvojen ja etiikan dilemma sosiaalityössä. Teoksessa Pehkonen, Anni & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS -kustannus. Jyväskylä, 07–10.
- Perttula, Juha 2007: Kokemus objektiivinen, metodi subjektiivinen. Teoksessa Laitinen, Merja & Kemppainen, Tarja (toim.). Tutkiva sosiaalityö. Näkökulmia tulevaisuuteen ja innovaatioihin. Auranen Oy. Forssa. 19–23.
- Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.). 2009: Kokemuksen tutkimus Merkitys – tulkinta - ymmärtäminen. Tampere: Juvenes.
- Pietarinen, Juhani 1998: Itsemäärääminen ja itsemääräämisoikeus. Teoksessa Oikeus itsemääräämiseen. Edita. Helsinki, 15–47. 2. painos. 1 painos.
- Pohjola, Anneli 1999: Lastensuojelun trendit. Teoksessa Arnkil, Tom, Erik & Erikson, Esa & Heino, Tarja & Pohjola, Anneli & Uusikylä, Petri & Virtanen, Petri & Virtanen, Päivi (toim.). Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä Oy. Helsinki, 110–127.
- Pohjola, Anneli (toim.) 2010: Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Asiakkuus sosiaalityössä. Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.). Gaudeamus. Helsinki, 19–74.
- Purjo, Timo 2011: Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen. Eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsitys elämäntaidollis-eettisen nuorisokasvatuksen perustajana. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

- Puuronen, Vesa 2006: Nuorisotutkimus. Vastapaino. Tampere. Oxford University press. New York.
- Rantanen, Ilkka 2010: Pahat pojat ja hyvät kasvattajat. Omakustanne. Wiresidos Oy. Helsinki.
- Rauhala, Lauri 1993: Eksistentiaalinen fenomenologia. Hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. FITTY.Sufi. Tampere.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011: Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Anni & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS -kustannus. Jyväskylä, 235–255.
- Raunio, Kyösti 2004: Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki.
- Romakkaniemi, Marjo 2011: Masennus. Tutkimus kuntoutumisen kertomusten rakentumisesta. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Rovaniemi. http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/72094/Romakkaniemi_Marjo_DORIA.pdf?sequence=1. Viitattu 06.01.2012.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Yläne, Sari & Paavilainen, Eija 2011: Tutkimuksen voimasanat. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Rönty, Martina 2012: Jälkihuollon kehittäminen kirkkonummella. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Järvenpää. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/41907/Ronty_Martina.pdf?sequence=1.
- Saastamoinen, Kati 2008: Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Edita. Helsinki, 24 – 84.
- Siekkinen, Kirsi 2001: Syvähaastattelu. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. PS -kustannus. Jyväskylä. 43–58.
- Siitonen, Juha 1999: Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Oulu.
- Sorvari, Hannu 2001: Asiakastiedon suoja. Sosiaalihuollossa. Tammi. Helsinki. STM:n esitteitä 2001:7, 5–11.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2001): Esitteitä. 2001: 7. Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisääteiset palvelut.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2001): Oppaita. 2001:11. Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet. <http://www.stm.fi/vireilla/tyoryhmat/itsemaaraamisoikeus>. Viitattu 25.01.2013.
- Strömberg-Jakka, Minna & Karttunen, Teija (Toim.) 2012: Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisen arkeen. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Sutinen, Riikka 2010: Loistava perhe, mahtavat kaverit ja koulussa menee hyvin. Lappilaisten nuorten hyvinvoinnin ankkurit. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 53. Sevenprint Ltd. Rovaniemi. https://juolukka.linneanet.fi/hyvinvointi_julkaisu_Sutinen-1.pdf. Viitattu 17.03.2012. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/lspesite.htm>. Viitattu 08.01.2012.
- Uusitalo, Heikki 2001: Tiede, tutkimus ja tutkielma, johdatus tutkielman maailmaan. 1.- Seitsemäs painos. Helsinki. WSOY.
- Virtanen, Päivi 1999: Alkusanat. Teoksessa Arnkil, Tom, Erik & Erikson, Esa & Heino, Tarja & Pohjola, Anneli & Uusikylä, Petri & Virtanen, Petri & Virtanen, Päivi (toim.). Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä Oy. Helsinki, 5–7.

- Tarkiainen, Maija 2012: Fyysinen ympäristö asiakaskokemuksen rakentajana. Vertaileva tapaustutkimus kahdesta sosiaalipalvelun asiakastilasta. Yhteiskuntatieteiden laitos. Rovaniemi.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201204251088>. Viitattu 01.01.2013.
- Taskinen, Sirpa 2010: Lastensuojelulain soveltaminen. WSOY. Helsinki.
- Taskinen, Sirpa 2007: Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Gummerrus Kirjapaino Oy. Vaajakoski.
- Tervonen, Anna 2011: Nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkaina huostaanottoprosessin vaiheissa. Sosiaalitieteiden laitos. Helsinki.
http://www.socca.fi/files/1659/Nuorten_kokemuksia_huostaanottoprosessista_Anna_Tervonen_2011.pdf. Viitattu 12.10.2012.
- Toikko, Timo 2009: Tapauskohtainen sosiaalityö. Teoksessa Mänytsaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (TOIM.) Sosiaalityö ja teoria. PS-Kustannus. Jyväskylä. 271–291.
- Uusitalo, Hannu 2001: Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 1.-7 painos. WSOY. Helsinki.

LIITTEET 1

Tutkimus haastattelukysymykset.

Kysymyksiä jälkihuollon nuorille asiakkaille

Yleistä tietoa asiakas suhteesta, sen alkamisesta ja alkuinfosta:

1. Koska sait ensimmäisen kerran kuulla, että sinulla on oikeus saada jälkihuoltoa?
2. Kuinka pian tiedon jälkeen sinun oli päätettävä haluatko palvelua käyttää?
3. Selitettiinkö sinulle mielestäsi tarpeeksi asiasta eli mitä on jälkihuolto?
4. Jäitkö kaipaamaan jotain informaatiota lisää?
5. Jos kaipasit: Minkälaista informaatiota olisit kaivannut lisää?
6. Saitko tarpeeksi nopeasti lisäinfoa, jos sitä kaipasit?
7. Saitko mielestäsi tarpeeksi riittävän lisäinformaation?
8. Jos et kaivannut lisäinformaatiota: Mikä oli mielestäsi syynä, ettet kokenut lisäinformaation tarvetta?
9. Kuinka kauan olet ollut jälkihuollon asiakkaana? Eli kuinka kauan asiakkuussuhde on kestänyt?

Tunnetko mielestäsi jälkihuollon työntekijäsi sosiaalitoimistolla:

10. Onko sinulla tietoa mikä tahokemissä järjestää jälkihuoltoa?
11. Tiedätkö jälkihuolto työntekijäsi nimen?
12. Onko, sinulla jälkihuollon työntekijän yhteystiedot?
13. Jos on niin mitkä tiedot, sähköposti osoite? Puhelin numero?
14. Jos ei ole, niin miksi ei ole? Etkö ole saanut niitä? Onko ne mennyt hukkaan?
15. Tiedätkö sinä koska voit ottaa yhteyttä jälkihuollon työntekijääsi?
16. Jos tiedät niin, voitko kertoa koska?

17. Onko sinulla sosiaalityöntekijäsi puhelinnumero?
18. Jos on, käytätkö sitä? Ja jos käytät, kuinka usein?
19. Jos et tiedä kyseistä numeroa, niin tiedätkö mistä voit sen saada?
20. Haluatko minun antavan sinulle jälkihuoltoa tekevän henkilön yhteystiedot nyt?

Tapaamiskertojen riittävyys:

1. Tapaatko sinä jälkihuollon työntekijääsi?
2. Jos tapaavat, onko sinulla mielestäsi tarpeeksi tapaamisia, jälkihuoltoa järjestävän (sosiaali)työntekijän kanssa?
3. Haluaisitko tavata sosiaalityöntekijää useimmin?
4. Jos haluat, kuinka usein haluaisit tapaamisia olevan?
5. Pitäisikö tapaamisia olla mielestäsi enemmän, vähemmän vai onko niitä sopivasti?
6. Jos et tapaa, niin miksi et?
7. Onko sinulla siihen jokin olennainen asia jonka haluaisit tuoda esille tai kertoa, miksi et halua tavata tai olla yhteydessä?
8. Haluatko tapaamisiin liittyen kertoa jotain terveisiä sosiaalitoimistolle?
9. Onko sinulla jotain ideoita joita haluaisit tuoda esille tähän liittyen?
10. Olisiko sinun mielestäsi mukavampia tapoja tavata työntekijää?
11. Jos on, niin mitä tapoja ne voisivat mielestäsi olla?
12. Jos ei ole, niin miksi ei ole?

Tapaamispaikka:

1. Onko sinun mielestäsi mukava käydä sosiaalitoimistolla tapaamassa jälkihuollon työntekijää?
2. Jos on, niin miten kuvailisit tapaamisia?
3. Jos ei ole, niin voitko kertoa, miten muuttaisit niitä?
4. Onko tapaamisessa jotain ahdistavaa tai pelottavaa tai muuten epämiellyttävää?
5. Voitko kertoa mitä haluaisit kehittää tapaamisen paikan suhteen?

6. Tapaatteko työntekijän kanssa jossain muualla, kuin sosiaalitoimistolla?
7. Jos tapaatte, niin missä?
8. Miksi tapaatte muualla kuin sosiaalitoimistolla?
9. Haluaisitko tavata jossain muualla? Missä muualla?
10. Onko sinulla ideoita tapaamisiin liittyen paikan suhteen?

Millaisena koet jälkihuollon asiakkaan aseman ja oikeudet:

Tiedätkö sinä mielestäsi tarpeeksi hyvin oman asemasi jälkihuollon asiakkaana?

Jos tiedät, niin mistä olet tietosi mielestäsi saanut ja / tai hankkinut?

Oletko saanut jälkihuollosta informaatiota, jälkihuollon (sosiaali)työntekijältä, sijaisvanhemmilta, omilta vanhemmilta tai sukulaisilta vai jostain muusta?

Jos et tiedä, niin millaista informaatiota koet tarvitsevasi?

Jos et tiedä, niin tiedätkö keneltä lähdet kysymään?

Tunnetko sinä oikeutesi jälkihuollon asiakkaana?

Jos tunnet, mitä ne ovat? Voitko kertoa jonkin esimerkin?

Jos et tunne, mitä haluaisti tietää?

Kiitos vastauksistasi ja lupaan käyttää tekaistuja nimiä, joten vastaajien nimet eivätkä asia yhteydet tule julki. Halutessaan saa vastata omallakin nimellä. Kiitän yhteistyöstä, tästä on paljon apua minulle tutkimukseni edetessä.

LIITE 2

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

17.04.2012

(Kaupunki entisessä Lapin läänissä) kaupungin sosiaali- ja terveystalvelut.
Lastensuojelu – Jälkihuolto. (osoite).

Olen tekemässä Lapin yliopistolle sosiaalityön pro gradu – tutkielmaa aiheena, jälkihuollon asiakkaiden *palvelu kokemukset*, lastensuojelussa eli asiakas sosiaalityön kontekstissa. Minua kiinnostaa erityisesti lastensuojelun sosiaalityö. Haluan selvittää *millaisena jälkihuollon asiakas kokee* jälkihuollon palvelun. Anon tutkimuslupaa tutkielman suorittamiseen Toukokuussa 2012 aikana toteutettavaan aineiston keräämiseen. Haluan haastatella henkilökohtaisesti kymmentä henkilöä (10), jotka ovat jälkihuollon asiakkaina. Olen teemoitellut kyselyrunon, jota käytän apuna henkilökohtaisissa haastattelu tilanteissa.

Tutkimus on teoreettisiin keskusteluihin perustuvaa laadullista tutkimustyötä. Tutkimukseni perustuu itsemääräämisoikeutta, jälkihuollon asiakkaan kokemuksia ja kehitysehdotusten julkituomista koskettaviin teoreettisiin keskusteluihin, joita elävöitän teemahaastattelussa tehtyjen muistiin panojen avulla.

Tutkielman työnimi on:

JÄLKIHUOLLON ASIAKKAAN KOKEMUKSET, SOSIAALITYÖN KONTEKSTISSA

Tutkimus on ajankohtainen, koska huostaan otettujen lasten lukumäärä on kasvanut viimevuosina, näin ollen jälkihuollon asiakaslukumääräkin on kasvanut. Vastaavaa tutkimusta ei ole tässä kaupungissa aikaisemmin tehty.

Tutkimuskysymys: Millaisena jälkihuollon asiakas kokee jälkihuollon palvelun? Tavoitteenani on jälkihuollon määrittäminen, sekä tuottaa tietoa jälkihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja asiakkaan näkökulmasta. Selvitän millaisia ovat nuorten kokemukset jälkihuollon palvelusta?

Tutkimustehtävä: Tehtäväni on julkituoda jälkihuollon asiakkaiden mielipiteitä jälkihuollon palvelun saatavuudesta ja laadusta. Selvitän millaisia elementtejä teoreettisissa keskusteluissa liitetään jälkihuoltoon sekä käsitteeseen näkökulmia jälkihuollosta.

Suorittaessani käytännön jaksoa sosiaalitoimessa, Tammi – Helmikuussa 2012, kartoitin kyselyyn osallistujat jälkihuollon asiakkaista, yhdessä jälkihuollon työntekijän kanssa. Haastattelut suoritan Toukokuussa 2012. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jota käytän osittain tutkimuksessani.

Haastateltavikseni suostuvien henkilöiden kanssa sovin haastattelu tapaamiset henkilökohtaisesti ja sovitan ne niin, että olemme kahden kesken. Analysoin

haastateltavan vastauksia kyselyrunkoa apuna käyttäen ja teen yhteenvetoa haastattelu tilanteen jälkeen.

Kaikissa tutkielman tekemisen vaiheissa noudatan hienovaraisuutta ja tutkimuksen tekemisen eettisiä periaatteita, mm. luotettavuutta, puolueettomuutta ja anonyymiyttä sekä salassa pidon velvoitteita. Haastateltavien anonymiteetti säilyy, kun nimet muutetaan tutkielmassa. Aineisto säilytetään lukollisessa laatikossa ja gradun valmistuttua aineisto hävitetään.

Tutkimukseni aikataulu on seuraava, aineiston teoria osan keruun aloitin syksyllä 2011. Jälkihuollon toimintaan ja haastateltaviin henkilöihin perehdyin käytännön jakson aikana keväällä 2012 lastensuojelussa. Haastattelut ja haastattelu aineiston keruun suoritan Toukokuun 2012 loppuun mennessä. Gradun valmistumien on vuoden 2013 keväällä.

Tutkielma painetaan Lapin yliopiston painossa. Se tarkastetaan ja hyväksytään tiedekuntaneuvoston kokouksessa ja valmistumisen jälkeen tutkielma on saatavilla Lapin yliopiston kirjastossa. Toimitan tutkielmasta oman kappaleen, halutessanne sosiaalitoimistoon. Lisätietoja voi kysyä sekä tutkimuksen tekijältä että ohjaajalta.

LIITE 1. Tutkimussuunnitelma

Opiskelijan yhteystiedot

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön koulutusohjelma
Orvokki Kuronen
Vanamontie 2
94700 Kemi
044-5424733
okuronen@ulapland.fi

Tutkimuksen ohjaajan yhteystiedot

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön koulutusohjelma
ohjaaja
PL 122
96101 Rovaniemi
040 509 2153
merja.laitinen@ulapland.fi

Päiväys ____ . ____ . ____

Hakijan allekirjoitus _____
Nimen selvennys: Orvokki Kuronen.

_____ Hyväksytty tutkimus-lupa-anomuksen mukaisena
_____ Hylätty liitteessä esitettyjen perusteiden nojalla

Päiväys ____ . ____ . ____
Luvan myöntäjän allekirjoitus _____
Nimen selvennys _____